b - 16

R. UNIV. DI ROMA
BIBLIOTECA ALESSANDRINA
K
B 16

K
b. 16

DE IVSTINIANÆI SAECVLI

Moribus nonnullis.

DE IVSTINIANÆI SAECVLI Moribus nonnullis.

LIBER

PAGANINI GAVDENTII

Theol. & I.C.

FLORENTIÆ

Typis nouis Amatoris Maſſæ, & Soc. M. DC. XXXVII.

Superiorum Permiſſu.

Sereniſſimo Principi,

LEOPOLDO AB ETRVRIA.

CVI offero, cui commendo libellum hunc, nuper à me Iurisprudentiæ Romanæ candidatis rem gratam, vt ſpes fert, facturo, exaratum? Tibi, Sereniſsime Princeps, cum pro tua ſingulari benignitate non ſemel me audiueris diſſerentem, honorificèq; de meis ſtudijs apud Sereniſsimum Magnum Ducem locutus fueris. effeceris etiam anno elapſo, vt ſtipendium Academicum mihi augeretur. Ingratus ſim, niſi apud omnes teſtatum faciam, me tuo nomini non vno eſſe obſtrictum vinculo. ipſum etiam opuſculi argumentum, tuũ

præſidium ambit. de Iuſtinianææ, Cæſareæq; auctoritatis placitis hic agitur. componuntur inter ſe Sacra, & Ciuilia. poſterorum ætati facem præfert vetuſtas. Religionis *Antiſtites, & Iuriſconſulti in fœdera abeunt, non renuente Pontifice, non repugnante Imperatore. fortunata omnia, ſi tui ingenij acumini, ſi recto, quo polles indicio, ſi ſolidæ rerum cognitioni, qua emicas, de candida nota ſe probauerint, nam pietati tuæ, tuorum morum innocentiæ capita hæc, quæ* Religionem *complectuntur, nec cuiquam negotium faceſſunt, ceruicem ſubmittunt humilem. Tu ſcriptoris obſequium benignus lætuſq; excipe, & veritati, quæ nullam præſcriptionem reformidat, faue. dabam Piſis Cal. Iun. M. DC. XXXV II.*

T. Sereniſs. Celſitud.

Humillimus ſeruus,

Paganinus Gaudentius.

Le-

LECTORI. S.

EVM, qui velit feliciter verſari in contemplatione rerum, & exacta veritatis cognitione, oportere temporum ſeriem non negligere, ſemper exiſtimaui. Danda nempe illi opera eſt, vt quid antiquiſſimis primiſq; temporibus arriſerit Sapientibus, exploret. quid deinceps ſecutæ ætates amplexę fuerint, non ignoret. Quæ viciſſitudo, mutatioq; interceſſerit, noſſe ſatagat, qua tandem ratione nouiſſima tempora in aliam ſententiam deuoluta fuerint; aut priſcum morem ſartumtectum voluerint eſſe, expiſcetur. Hoc ſic de quocumq; diſciplinarum myſta verè pronunciatur, vt ad legum Romanarum, totiuſq; Iuris Interpretes præcipuè transferri debeat. in nodos profectò vix extricabiles ſe induunt, qui varias ætatum vices auerſati, media tempora cum primis commiſcent, recentia cum vetuſtiſſimis colligant faſceatim. infelices ſtudiorum, quis id hominum ge-

nus non vocet? denſis nebulis inuolui neceſſe eſt omnes, qui, qua ratione leges ſe inuicem exceperint, vnaq; aliam diſpulerit diſpunxeritq; nec quærunt ipſi, nec, vt quærant alij, optant. querelas eruditorum iuuenum in hac Academia audiui non ſemel. hinc arripui anſam aliquid in idem argumentum conferendi. ſpecimen hoc primum eſto, de Iuſtinianæi ſeculi nonnullis moribus libellus; quem cum ijs, qui recentiora ſic norunt, vt vetera non ſpernant, communico. vtinam auſpicatò, vt tua, lector, impellente beneuolentia, alia non abſimilis ſaporis proſequar. Vale.

INDEX

Capitum, quæ in hoc libro continentur.

EORVM, quæ leguntur in Pandectis, & Codice vſum viguiſſe tempore Iuſtiniani. cap. j. pagina. 9.

Quod ſuperuacaneas leges non collegerit Tribonianus. cap. ij. p. 10.

Cur non interceſſum fuerit ab Epiſcopis cum codex componeretur? cap. iij. p. 11.

Imperatores Chriſtianos multa ſanciuiſſe de Religione, deque Religionis Antiſtitibus. cap. iv. p. 12.

De Imperatoribus Chriſtianis ſibi tribuentibus nomen diuinitatis, & perennitatis. cap. v. p. 13.

De more iurandi per Genium Principis. cap. vj. p. 14.

De præfecto vrbi Conſtantinopoli. cap. vij. p. 15.

Patriarchæ Conſtantinopolitano quam auctoritatem tribueret mos Iuſtinianæi ſæculi. cap. viij. p. 16.

Num Epiſcopi tempore Iuſtiniani haberent iuriſdictionem? cap. ix. p. 18.

Quatenus mos Iuſtinianæi ſeculi exæquaret Epiſcopos Præfectis Prætorio. cap. x. p. 19.

De more confugiendi ad Eccleſiam. cap. xj. p. 21.

Num lex Papia à Conſtantino omninò ſublata fuerit? cap. xij. p. 22.

An

An tempore Iuſtiniani qui capiebantur in bello, ſerui fierent? cap. xiij. p. 22.

Tempore Iuſtiniani non potuiſſe iniri Nuptias à filio abſque conſenſu Patris. cap. xiv. p. 23.

Chriſtianos ſpreuiſſe operoſum apparatum ritus nuptialis Romanorum. cap. xv. p. 25.

An tempore Iuſtiniani intelligerentur peragi Nuptiæ ſponſa ingrediente ædes mariti? cap. xvj. p. 26.

De Anaſtaſij Conſtitutione, quæ permittebat fieri diuortia mutuo conſenſu. cap. xvij. p. 27.

Miſſo repudio potuiſſe iniri alias nuptias. cap. xviij. p. 28.

De Matrimonijs inter filios, & filias fratrum. cap. xix. p. 29.

De Muliere vidua nubente alteri antequam eluxiſſet mortuum maritum. cap. xx. p. 30.

Concubinatum tempore Iuſtiniani ex legibus nomen habuiſſe. cap. xxj p. 31.

De contubernio inter ſeruos, & ancillas. cap. xxij. p. 32.

An temporibus Iuſtiniani exigerentur decimæ à Laicis in vſum Sacerdotum? cap. xxiij. p. 33.

De vouentibus decimam partem, expenduntur verba Vlpiani. cap. xxiv. p. 35.

Dicta Iuriſconſultorum de ſumptibus funerum ad Chriſtiana tempora fuiſſe tranſlata. cap. xxv. p. 36.

An tempore Iuſtiniani priuatim à Chriſtianis in agris ſepelirentur mortui? cap. xxvj. p. 37.

Tempore Iuſtiniani fas non fuiſſe ſepelire mortuos in Eccleſijs.

ſijs. cap. xxvij. p. 38.
Tempore Iuſtiniani non licuiſſe ſepelire mortuos in Vrbibus. cap. xxviij. p. 39.
Olim neceſſe non fuiſſe ſepeliri in Cœmiterijs. cap. xxix. p. 40.
Qua ratione lex de mortuis non ſepeliendis intra vrbes euerſa fuerit? cap. xxx. p. 41.
An ſepelirentur tempore Iuſtiniani qui ſe interemiſſent? cap. xxxj. p. 43.
Quando cœptum aliquid ſolui Templo tumuli cauſa? cap. xxxij. p. 44.
Moris fuiſſe tempore Iuſtiniani exigere vſuras. cap. xxxiij. p. 44.
Dicta S. Litterarum, quæ de vſuris agunt, non ita accuratè lecta fuiſſe tempore Iuſtiniani. cap. xxxiv. p. 46.
Non licuiſſe quomodocumq; teſtari ad pias cauſas tempore Iuſtiniani. cap. xxxv. p. 48.
De teſtium numero, qui requiritur in Teſtamentis. cap. xxxvj. p. 49.
Conſtantinum non videri ſuſtuliſſe pugnas arenarias aduerſus beſtias. cap. xxxvij. p. 50.
Bis videri peccaſſe Tribonianum dum ſupplicium crucis ex verbis Calliſtrati expunxit. cap. xxxviij. p. 51.
Quibus pœnis punierit hereticos ſeculum Iuſtinianæum? cap. xxxix. p. 53.
Quid de monſtris fieret tempore Iuſtiniani? cap. xxxx. p. 54.
De Iudæorum collegijs licitis. an fuerint ex Gallia & Hiſpania, expellendi? cap. xxxxj. p. 54.
Reijcitur quorundam ſententia, qui putant collegia Iudæorum fuiſſe illicita. cap. xxxxij. p. 55.

Videat

Videat hoc opus Adm. R. D. Philippus de Arrighettis Can. Flor. & referat an in eodem contineatur quid Pietati Chriſtianæ, boniſue moribus aduerſum. D. die 24. Iulij. 1637.

Vincentius Rabatta Vic. Flor.

Ego Philippus Arrighettus Canonicus & Pœnitentiarius Eccleſiæ Metropolitanæ Florentinæ vidi præſentē librum Excellentiſſimi, ac Eruditiſſimi viri Paganini Gaudentij in quo nihil cognoui quod Pietati Chriſtianæ, ac bonis moribus aduerſetur. in quorum fidem ſcripſi manu propria die 30. Iulij 1637.

Attenta relatione præmiſſa Imprimatur liber ſeruatis ſeruandis Dat. die 30. Iulij 1637.

Vincentius Rabatta Vic. Flor.

F. Ioan. Inq. Gen. Flor. &c.

Die 18. Auguſti 1637.

Aleſsandro Vettori Aud. Di S. A. S.

DE IVSTINIANAEI SÆCVLI

Moribus nonnullis.

Eorum, quæ leguntur in Pandectis, & Codice vſum viguiſſe tempore Iuſtiniani. Cap. I.

PRINCIPIO id obſeruari debet, dum de moribus Iuſtinianęi ſeculi diſſertatio inſtituitur, in Pandectas ſcilicet, atque in Codicem nō fuiſſe relata ea, quę antiquata nullum amplius habebant vſum in iudicijs, inq; communi hominum vita. id à nobis pronunciari veritate pręeunte ſatis ſuperq; oſtendunt verba Imperatoris, *C. de vet. iur. Enucl. l. 1. §. 10.* dum inquit: *ſed ſi quæ leges in veteribus libris poſitæ iam*

per deſuetudinem abierunt: nullo modo vobis eas ponere permittimus: cum hæc tantummodo obtinere velimus, quæ vel iudiciorum frequentiſſimus ordo exercuit, vel longa cõſuetudo huius almæ vrbis comprobauit. quę verba velim ſemper obuerſari oculis eius, qui opuſculũ hoc legit. Etſi enim Chriſtianæ Religionis expertes fuerint Iuriſconſulti, ex quorum voluminibus conflati ſunt Pandectę, ea tamen tantũ excerpſit Tribonianus, quæ facere videbantur ad ſeculum Iuſtiniani catholica pietate fulgens. idẽ de Conſtitutionibus Cæſarum, qui vixerunt ante Conſtantinum in Codicem relatis ſentiendum eſt. addiderim autẽ in nonnullis immutata fuiſſe à Triboniano dicta antiquorum Iuriſconſultorum, & aliquid quandoq; aut additum, aut detractum Conſtitutionibus Imperatorum, qui regnauerunt ante Conſtantiniana tempora, ne vlla in re diſſiderent à ſeculo Iuſtiniani ea, quæ iam leguntur in Pandectis, & Codice. exemplis opus hic non eſt, legantur potius verba Imperatoris.

l. 1. C. de vet. Iur. Enucl. §. 7.

Quod ſuperuacaneas Leges non collegerit Tribonianus. Cap. II.

PArum ſollicitus videtur fuiſſe Tribonianus, quò promiſſa caderent, dum pollicitus eſt, ſe ſuperuacaneas leges, & quarum ſuo tempore nullus eſſet vſus, omiſſurum. Quid attinuit eam proferre, qua Conſtantinus omninò ſuſtulit gladiatores C. de glad. pen. toll. l. vn.? Si enim ſub Conſtantino penitus ſublati ſunt, cur repetita eſt lex? nullus etiam videtur fuiſſe locus Iuſtinia-

ſtiniança ætate l. 3. §. 1. C. de ſum. Trinit. qua igni traduntur omnia ſcripta Porphyrij. iuſſum hoc fuit Theodoſij, quo freti Magiſtratus videntur tunc ſtatim conquiſiuiſſe, atque exuſſiſſe Porphyrianum opus. His ſic occurro, vt dicam, inueteratum morem committendi gladiatores in arena non videri penitus ſublatum, etſi Conſtantinus eam in rem legem tulerit. nam diſcere eſt l. 2. C. Theod. de glad. toll. tempore Conſtantij gladiatorium munus ſolitum impendi, in qua lege etiam fit mentio eorum, qui militiæ deſtinati *ad munerarium adibant*. ne igitur vſquam vllus eſſet locus gladiatoribus, ſuperuacaneum nō fuit, legem Conſtantini inſerere Codici. de lege verò, quæ iubebat comburi Porphyrij impia ſcripta, dixerim non ita facilè potuiſſe conquiri librum, qui longè lateq; per vrbes fuerat dilatus. addiderim, ea lege comprehendi aliorum, qui Religionem Chriſtianam oppugnarunt, dicta. Scripſerat Celſus, Hierocles, Iulianus. quis credat tempore Iuſtiniani exemplaria nulla eorum librorum in manibus hominum verſata? ne ergo legem, quæ iubet ea comburi, ſuperuacaneis accenſe.

Cur non interceſſum fuerit ab Epiſcopis, cùm Codex componeretur? Cap. III.

QVI nonnulla legunt in Codice, inque Pandectis, quæ multiplici nos inuoluunt difficultati, non dubitant affirmare, Imperatores Chriſtianos paſſos ſe abripi à more populi, neq; magno-

pere fuiſſe ſollicitos, quid acuti interpretes rerum ſacrarum dicerent, cui ſententiæ ego nolim obſtrepere, cum exiſtimem multum tribuendum eſſe ſapientum virorum auctoritati. ferent tamen me interrogantem, cur Cæſares Deo acceptiſſimi veritatiſq; chriſtianæ ſtudioſiſſimi ad conſilium non vocauerint Antiſtites, vt euoluerent leges, Pandectas, Codicem, libereq; dicerent, quibus in rebus aliquid deſideraretur, ne Catholicę pietati iuriſprudentia aduerſa fronte occurreret? Quod ſi Præſules vocati non fuerunt, cur tamen ſiluerunt, cur paſſi ſunt ire in leges, quæ Religionẽ, religioſoſq; mores oppugnare videbantur, cum nos non ſit clam aliás Epiſcopos capitis diſcrimine neglecto ſuſcepiſſe defenſionem rerum ſacrarum aduerſus ipſam maieſtatem Cæſarum? an meticuloſi fuerunt, & trepidarunt, cum monendi eſſent Conſtantinus, Theodoſius, Honorius, Arcadius, Iuſtinianus? diſpiciant anteceſſores Iuris, vbi figendus ſit pes.

Imperatores Chriſtianos multa ſanciuiſſe de Religione, deq; Religionis antiſtitibus. Cap. IV.

INſpice ſis acta antiquorum Conciliorum Oecumenicorum. non ſemel reperies iuſſu Cæſaris conueniſſe Patres de Fide capita collaturos. in Codice plurima ſanciuntur ab Imperatoribus de fide, de ſumma Trinitate, de Epiſcopis, & Clericis, de audientia Epiſcopali. moleſtiam faceſſunt nobis hæc omnia, cum ius Canonicum cogitamus. inanes & irritas illas leges eſſe pro-

pronunciemus neceſſe eſt, ſi Imperatoribus in religionem, in religionis antiſtites nulla poteſtas. Cur optimi principes tranſilierunt lineas, intra limites ſe non continuerunt? Saltem ab Epiſcopis ad ſaniora conſilia reuocati fuiſſent. Interim ſic vixerunt, hęc iura condiderunt. Tantum verò abeſt, vt Iuſtinianum pœnituerit facti, vt in authenticis multo plura ſubdiderit. Nec vnius Cæſaris ingeritur exemplum. cuncti longo ordine à Conſtantino vſque ad Iuſtinianum de rebus Sacris iura cuderunt. Quis non excutiat frontem de ſapientia? Quis modeſtiam non deſideret? Surſum deorſum omnia ſi vertas, fatearis neceſſe eſt ſic voluiſſe, ſic iuſſiſſe principes, & inſtar cuiuſuis rationis fuiſſe eorum voluntatem. Labentia ſecula in alios mores nos traduxere, vt iam excuſſa quauis ambiguitate liceat affirmare Summi Pontificis, Summi Hierarchæ partes eſſe religioni ſuppetias ferre iubendo, interpretando. penes Reges & Principes parendi maneat laus, vt quando res poſtulat reprimant & armis compeſcant Numinis contemptores.

De Imperatoribus Chriſtianis ſibi tribuentibus nomen diuinitatis & perennitatis. Cap. V.

ABſque modo videntur de ſe loqui Imperatores, dum perennitatem ſibi tribuunt C. de audien. Epiſc. l. 3. *nemo afflatus noſtræ perennitatis expectet*. tenui filo pendet quicquid humanum eſt, ſummaque celeritate præterlabitur hæc vita, & audet Imperator

Chriſtianus *perennitatem* ſibi vindicare? l. cunctos populos de ſum. Trinit. §. hanc legem, Cæſar ſuum arbitrium *cœleſte* appellat. l. 3. eod. §. 3. vocat ſuum præceptum *diuinum*. & §. 4. meminit ſuæ *diuinitatis*. plura cur traham in cumulum? An laudandus mos Iuſtinianæus? hæſerim. perennitatem excuſes, ſi cogites æternam frequenter appellatam Romam. hinc perēnitas tributa Cæſaribus, quibus Roma ſuberat. Diui non dicebantur Cæſares, niſi poſt mortem. cur Cæſares Chriſtiani adhuc ſuperſtites diuinitate volunt videri eſſe prædı̃ti? ſupra omne faſtigium collocata Maieſtas, & Deo ꝓxima, de cuius iuſſis nō licebat diſputare, cœleſti arbitrio dicta eſt fulgere. longè lateq; per orbem vnius domini, vnius Principis audiebatur nomen. non ipſi Principes ſic amarunt ſibi palpum obtrudere. Qui conſtitutiones exarabant nomine Cæſarum, blanditi ſunt auribus eorum, à quibus magna expectabant beneficia, ampliſſimaſque dignitates. Si verum fateri volumus, ſatius fuiſſet ſuperba nomina omittere, quæ neque apud ipſos Imperatores expertes religionis Chriſtianæ inuenire eſt. nam omnes boni ſunt deteſtati Domitianum, qui dominus Deuſque appellari voluit.

De more iurandi per Genium Principis. Cap. VI.

ff. de iure iurando l. ſi duo patroni §. ſi quis, relata ſunt verba Vlpiani narrantis, qua pœna plectatur is, qui per genium Principis peierauerit. l. 2. C. de reb. Cred.

Cred. agitur de peierante per *venerationem Principis*. ex his collegerimus, moris fuiſſe tempore Iuſtiniani Imperatoris, vt iuraretur per genium, perque venerationem Principis. nam cæteroqui Tribonianus non protuliſſet verba Vlpiani, & in Codice omiſiſſet conſtitutionem Alexandri Imperatoris. id tamen repugnat Chriſtianæ religioni, cum non liceat nobis iurare niſi per Numen, ſi quando iurandum eſt, quod rarò debet fieri, & non niſi graui de cauſa. Num approbatur iuramenti formula, quia recenſetur? vix affirmauerim. Coguntur etiam ſapientiſſimi aliquid tribuere inueterato mori, qui vix aboleri poteſt. diſce verò ex hoc iureiurando, mortales ſolere iurare per res cariſſimas, & veneratione dignas. Nec enim ideò ſemper iurant, quod exiſtiment eum, per quem iuratur, conſcium eſſe veritatis. Ergò moris erat iurare per genium Principis, quod poſt Deum nihil cum maieſtate Cæſarea conferri poſſet, quodque putarent illius tempeſtatis homines proximè ad Numen accedere Imperatorem.

De præfecto Vrbi Conſtantinopoli.
Cap. VII.

QVæcunque leguntur in pandectis de officio Præfecti vrbis, ea fuerant prolata à Iuriſconſultis de Præfecto Vrbis Romæ. Ante enim Conſtantini tempora vna erat Roma, vnuſque eius Præfectus. at poſtquam Conſtantinus auxit Byzantium, alterius Romæ alter creatus eſt Præfectus hinc

quæ-

quæcumque prolata fuerant olim de Præfecto Vrbis Romę, translata ſunt à Triboniano ad Præfectum Vrbis, nouæ Romæ, quæ à Conſtantino nomen accepit. dum igitur inquit Vlpianus l. 1. §. 4. ff. de offic. Præf. Vrb. ſi quid intra centeſimum lapidem admiſsum ſit, ad Præfectum Vrbis pertinere, id ſic accipiendum de Præfecto Vrbis, qui erat in Italia, vt extendatur ad Pręfectum nouæ Romæ. dices fortè, repugnare Epiſtolam Diui Seueri, cuius meminit Vlpianus ff. eod. l. omnia. nam meminit Italiæ, quod non conuenit præfecto nouæ Romæ. Reſpondere eſt, Vulpianum Italiæ meminiſſe, quia ſermo illi eſt de præfecto Romæ, quæ tunc vna tantum erat, caput Italię, atque Imperij. dum verò loquimur de pręfecto nouę Romę omiſſa Italia id explicamus, quatenus præfectus cognoſcit de criminibus quæ committuntur extra Vrbem intra centeſimum lapidem. Italia enim cum de Conſtantinopoli ſermo nobis eſt, nihil ad rhombum facit. Sic intelligimus quam latè pateret tempore Iuſtiniani iuriſdictio præfecti Conſtantinopolis.

Patriarchæ Conſtantinopolitano quam auctoritatem contulerit mos Iuſtinianæi ſæculi. Cap. VIII.

INficias ire non poſsumus auctoritate Cæſarum Chriſtianorum in id faſtigium dignitatis euectum fuiſse Patriarcham Conſtantinopolitanum, vt anteueniret Antiochenum, & Alexandrinum. inſpiciantur acta Conciliorum Oecumenicorum, in quibus, dum

ſub-

ſubſcribunt Epiſcopi, ante Antiochenū, Alexandrinūque exarat nomē ſuum Conſtantinopolitanus; quamuis iam nos Concilia non recenſeamus. Morem potius Iuſtinianæi Seculi in verbis Imperatorum quærimus. ipſi nouā Romam veteris prerogatiua decorārunt, vt oſtenderent quoque Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum Antiocheno, Alexandrinoque preferri. in Codice Iuſtinianæo refertur Honorij l. 6. de Sacroſ. Eccl. vbi *ſiquid dubietatis euerſerit per prouincias Illyrici, reſeruatur iudicio* Patriarchæ Conſtantinopolitani, cum vrbs Conſtantinopolitana *veteris Romæ prærogatiua lætetur.* vides prærogatiuam Romę nouę ad negotia quoque Eccleſiaſtica trahi. Cur enim iubet Imperator prouocari ex Illyrico Conſtantinopolim ad iudicium Patriarchæ? quia moris eſt appellari ex Prouincijs ad iudicium Pontificis veteris Romæ. ipſe Iuſtinianus l. 6. C. de ſum. Trinit. Epiphanium, Archiepiſcopum nouæ Romæ appellat *Oecumenicum Patriarcham*. hoc quod ſciam à Cęſaribus non legimus tributum Antiocheno, aut Alexandrino. Nequaquā autē mirari nos par eſt Patriarchas Cōſtantinopolitanos Oecumenicos ſe vocaſſe, & ſic vocari voluiſſe ab alijs, quādoquidem id nomen ab ipſo Cæſare iuri fuerat inſertum. Sanctus tamen Gregorius Patriarcham Iohannem ea de cauſa valde reprehendit. Ita mos Iuſtinianeus cenſoria virgula eſt exceptus à Sanctiſſimo Viro. An verò exæquata Romæ Conſtantinopoli, quod ſedes eſſet Imperatoris, exęquata quoque eſt Patriarchæ Conſtantinopolitani authoritas poteſtati Pontificis Romani?

ambabus manibus ſunt, qui amplectantur affirmantem ſententiam. At repugnat ipſe Iuſtinianus, dum l. 7. C. de Sacr. Eccl. ait Beatitudinem Papæ ſenioris Romæ *eſſe caput omnium piiſſimorum Dei Sacerdotum*. & in celebri nou. 131. cap. 2. ſancit, ſecundum quatuor Synodorum definitiones Sanctiſſimum ſenioris Romæ Papam, primum eſſe omnium Sacerdotum, Archiepiſcopum verò Conſtantinopoleos nouæ Romæ, ſecundum habere locum, poſt Sedem Apoſtolicam, alijs autem omnibus Sedibus iubet præponi; hinc centenariā præſcriptionem contulit Romanæ Eccleſiæ, quia ſortita eſt *apicem Summi Pontificatus*. atq; hęc ex more Iuſtinianæi ſeculi protulimus, nam ad ſacras litteras ſi adeatur, nihil de ſede nouæ Romæ reperimus, veterem verò Romam omnibus Eccleſijs eſſe prȩlatam ſcimus Matth. 16. & Iohan. 21.

Nouel. 9.

Num Epiſcopi tempore Iuſtiniani haberent iuriſdictionem? cap. XI.

NOn idem omnes dicunt, cum quærimus an Epiſcopi tempore Iuſtiniani haberent iuriſdictionem? negat Cuiacius in paratitlis in codicem de audientia Epiſcopali. non enim forum legibus habebant, quod diſcere eſt ex nouell. Valent. de Epiſc. iud. carebant apparitione, executione. ipſorum verò vt iudicum delegatorum, qui notionem non iuriſdictionem habebant, ſententias Magiſtratus exequebatur. l. 8. de aud. Epiſc. & cur de audientia Epiſcopali ſcriptus eſt

titulus, niſi vt ſignificaret Imperator habere Epiſcopos audientiam, nō iuriſdictionem? contrarium tamen viſum eſt Accurſio; qui audientiam interpretatus eſt iuriſdictionem. addunt alij potuiſſe Epiſcopos coercere eos qui nollent parere. hoc iuriſdictionem ſapit. Certè ipſi interdicere ſacris queunt, quod inſtar grauis pœnæ eſt. hæc coercitio appellari meretur. ſed erunt, qui reſpondebunt eiuſmodi pœnam iure ciuili eſſe ignotam, & iuriſdictionem non poſſe tribui ei, qui Magiſtratus non ſit. vt non omittant habuiſſe Epiſcopos cognitionem & iudicium in Clericos, & Monachos in cauſa Religionis, & negotio Eccleſiaſtico. de Clerico enim homicida iudicaſſe Præfectum Vrbis, aut Præſidem. in alios verò, Laicos puta, non habuiſſe cognitionem Epiſcopos, niſi conſenſiſſent, vt videmur diſcere ex titulo Cod. de audientia Epiſcopali. ſed quicquid dici queat de ſeculo Iuſtinienæo, poſteriora tempora iuriſdictionem, executionem, coercitionem Epiſcopis tribuerunt, qua hodieq; paſſim in Eccleſia Catholica gaudent. Quid verò vetat conferre noſtra cum antiquis temporibus? in tenebris hærere cogitur, qui ſeriem labentium ætatum negligit.

Quatenus mos Iuſtinianæi ſeculi exæquaret Epiſcopos Præfectis Prætorio. Cap. X.

SVnt qui ſimpliciter pronunciant more ſeculi Iuſtinianæi exæquatos eſſe Epiſcopos Præfectis Prætorio, ex l. 8. C. de Epiſcop. aud. vbi Honorius iubet

eam Epiſcoporum iudicationi eſse adhibendam reuerentiam, quę defertur poteſtatibus Pręfectorum Prętorio, à quibus non licet prouocare. ſed vlterius non eſt extendendum Cæſareum iuſsum, quam ferant ipſa verba. l. 7. C. eod. qui ex conſenſu apud ſacræ legis Antiſtitem litigare voluerint, non vetantur, in ciuili dumtaxat negotio, dum more arbitri ſponte reſidet. l. 8. Epiſcopale iudicium eſt ratum ijs, qui ſe audiri à Sacerdotibus elegerint. cum verò à iudice dato ex conſenſu vtriuſque partis ſine vinculo compromiſſi liceat appellare l. ex conſenſu ff. de appell. Imperator tamen ad reuerentiam Epiſcoporum ſancit ne appelletur ab eorum ſententia, quemadmodum à ſententia Præfectorum Prętorio non prouocatur. vides limites, intra quos ipſæ leges compellunt comparationem Epiſcoporum cum Præfectis Prætorio. nam alioqui quam abſurdum foret exæquare, Epiſcopos Præfectis Prætorio. Vniuerſus enim Orbis Romanus à quatuor Præfectis Prætorio cœpit regi iuſsu Conſtantini, vt tradit Zoſimus. illis ſuberant Præſides, Conſulares, alijq; Prouinciarum Rectores. ab his ad illos dabatur prouocatio, etiam nolentibus imperabant, ſuamq; ſententiam exequebantur. Epiſcopi verò iudicabant, ſi ex conſenſu placuiſſet aliquibus litigare. vbi velim obſeruari ab Honorio non parum detractum fuiſse legi Conſtantinianæ, quæ lata fuerat de Epiſcopali iudicio, quęq; extat in C. Th. nam Conſtantinus ſancit, vt ſi quis eligat iudicium Epiſcopi, illico ſine aliqua dubitatione *etiamſi alia pars refragatur*, ad Epiſcopum ſermo litigantium, dirigatur.

lib. 2. Hiſtor.

lib. 16. ſub fin.

Hono-

Honorius verò non vetat litigare eos, qui ex conſenſu experiri voluerint apud Antiſtitem.

De more confugiendi ad Eccleſiam.
Cap. XI.

DE his qui confugiunt ad Templa nulla rubrica reperitur in pandectis, cum tamen in Codice extet titulus, de his qui confugiunt ad Eccleſiam. Cauſa in promptu eſt, cur nihil Tribonianus in eam rem contulerit ex libris Vlpiani, cæterorumq;. Non licebat ſcilicet cuiquam antequã Imperatores Chriſtiani leges ferrent de ijs, qui cõfugiũt ad Eccleſias, tutelã & ſecuritatẽ quærere in Templis. Mos enim Vrbis Romæ Aſyla ignorauit, ſi aſylum Romuli, atque aliud à Triumuiris conditum excipias. quæ tamen duo poſt tempora Auguſti ſublata fuerunt. Cur igitur miramur veteres prudentes de aſylis deq; more confugiendi ad Templa nihil prodidiſse? nam nec Codex vllam exhibet Conſtitutionem eorum Imperatorum, qui Chriſtiani non fuerunt, de fugientibus ad Templa. Chriſtiani porrò Imperatores, quorum conſtitutiones extant, rogati ab Epiſcopis largiti ſunt immunitatẽ eiuſmodi Eccleſijs. id diſcere eſt Codice Canonum Eccleſiæ Africanę, vt à me quoq; annotatum eſt in Opuſculo, quod conſcripſi de Aſylis, & de more confugiendi ad Eccleſiam.

C. de qui ad Eccleſ. conf.

Num

Num lex Papia à Conſtantino omninò ſublata fuerit?

Cap. XII.

DVM quis legit prolixam illam legem vnicam Iuſtiniani C. de caducis tollendis, ſuſpicabitur fortè legem Conſtantini, qua infirmauit pœnas cœlibatus orbitatiſque, quæq; extat C. de infirmandis pœnis non omninò obſeruatam fuiſſe, nam ſi tollantur proſſus pœnæ cœlibatus & orbitatis, nullus ſupereſt locus Caducis, quæ proficiſcebantur à lege Papia poppæa. Cur etiam diu poſt Conſtantinum Honorius, & Arcadius tulerunt legem de iure liberorum cod. eod. l. 1. ſi ceſſarunt omnes pœnæ orbitatis iuſſu conſtantini? certè ex verbis Imperatorum videmur poſſe colligere etiam poſt Conſtantini tempora ſolitos petere ius triũ liberorum, qui ijs carebant. ſic enim loquuntur: *Nemo poſthac à nobis ius liberorum petat, quod ſimul hac lege omnibus concedimus.* difficile profectò fuit ſtatim antiquare legem Papiam, quæ videbatur eſſe fundamentum Reipublicæ, quæq; longè lateq; patebat, pluримaque capita complectebatur. Cum igitur ſupereſſent quædam quaſi reliquiæ Papiarum legum, eas funditus euertere voluit Iuſtinianus lege lata de caducis tollendis, vt deinceps nemo Papiæ mentionem faceret.

An tempore Iuſtiniani qui capiebantur in bello, ſerui fierent? Cap. XIII.

IMperatores ſolere captos in bello vendere, ac ſeruare, ſeruoſq; efficere legimus inſtit. de iur. perſon.

§. ſerui

§. ſerui autem. Cum verò Iuſtinianus geſſerit bellum aduerſus Perſas, qui chriſtiani non erant, & contra alios, ambigere non poſſumus captos tunc mancipia effectos. At depulſi ſunt ipſius auſpicijs Africa Vandali, Italia Gothi; qui chriſtiani cùm eſſent, licet Arriana labe infecti, quærere eſt, num ſi qui caperentur, ſerui fierent iure belli? poterant occidi, & occidebantur, cur non potuerunt mancipia fieri? At par non eſt chriſtianum ſi capiatur in bello, à chriſtiano ſeruituti mancipari. quod more omnium chriſtianorum receptum ſcimus. Cum verò prima ferè fuerint bella, quæ chriſtiani contra chriſtianos geſſerunt, quando Imperator oppugnauit Gothos, Vandaloſque, ſubit ambigere, an tunc ea lenitate cœperint tractari arma, vt capti ſoluto pretio dimitterentur, non verò ſerui fierent. partem hiſtoriarum, quas ſcripſit Procopius, mihi lectam nuper fateor, in qua nullum ſeruorum veſtigium apparuit. integrum autem opus præſtò non eſt, vt propterea de tota quæſtione non poſſim cum ſecuritate, exque animi ſententia pronunciare. Lubentius tamen dixerim factos tunc non fuiſſe ſeruos, niſi quis diſerta verba hiſtorici aduerſus effatum meum protulerit. nam ſi proſtarent manus illicò darem.

Tempore Iuſtiniani non potuiſſe iniri Nuptias à filio abſque conſenſu Patris. Cap. XIV.

MOre Romano, moreq; ſeculi Iuſtinianæi neceſſe fuiſſe, vt conſentiret pater, quando filius, quem in poteſtate habebat, erat ducturus vxorem,

nemo eſt ſanæ mentis qui dubitet, dum repetit l. 2. ff. de rit. nupt. & 18. & 35. eod. in princ. Inſtit. l. Filiusf. emanc. 25. hinc pronunciarunt Iuriſconſulti liberos ex matrimonio inito ſine conſenſu parentis procreatos fuiſſe illegitimos, & iniuſtos ff. de ſtatu hom. l. paulus. ſufficiebat autem patrem cognitis nuptijs filijs, non contradicere, vt veræ iuſtæque forent C. de nupt. l. 5. in locanda quoque filia parentis requirebatur conſenſus C. eod. l. 2. cui concinere dixeris quod legitur 30 q. 5. c. 1. vbi Euariſtus Papa definit, coniugium legitimũ non eſſe niſi ab his *qui ſuper fœminam dominationem habere videntur, vxor petatur, & à parentibus ſponſetur.* Quicquid verò tempora Iuſtinianæa vſu munierint, res tandem eò deducta eſt, vt falsò affirmare dicantur, quicumque docent *Matrimonia à filijsfamilias ſine conſenſu parentum contractum irrita eſſe, & parentes ea rata, vel irrita facere poſſe.* in hæc enim verba iuit conſeſſus

Seſſ. 24. de refor. Matrim. cap. 1. Patrum Tridentinorum. An & Orientales diſceſſere à Iuſtinianeo more? diutius viguere iura Romana apud Græcos, quod Imperatores vſque ad Mahumetis Secundi bella imperarint, vt vbicumque parebatur eorum iuſſis, non aliter mores hominum, iudiciaque, quam ſecundum ius Iuſtinianæum inſtituerẽtur, exceptis paucis, quæ Cæſares poſt ipſum emendarunt. Quandoquidem ergo de conſenſu patris in nuptijs filij agitur,

lib. 4. tit. 4. cognoſcere eſt, quod tradit Græcus Hermenopulus in promptuario Iuris. *Non conſiſtere nempe nuptias, niſi conſentiant quorum in poteſtate ſunt. Contractos verò abſq; conſenſu patrum nuptias inualidas eſſe.* hæc cum Græcis

Har-

Harmenopulus. Ne cui autem negotium faceſſant Euariſti verba, ſic fuerint accipienda, vt tantum coniugia, quæ clam inibantur, ijs damnentur.

Chriſtianos ſpreuiſſe operoſum apparatum ritus nuptialis Romanorum. Cap. XV.

OPeroſo apparatu apud Romanos celebrabãtur nuptię, vt propterea Modeſtinus librum de Nuptijs, de ritu nuptiarum inſcripſerit. Inde rubricam in Pandectis petiuit Tribonianus. nam cum ſub illo titulo eſſet prolaturus dicta Iuriſconſultorum, qui floruerant, quando nuptiæ multis cæremonijs peragebantur, putauit ſibi faciendum, vt ijs pręmitteret inſcriptionẽ de ritu nuptiarum. Non autem fert noſtri inſtituti ratio, vt hic enarremus, qua ratione in domum viri deduceretur ſponſa, videri enim poſsunt Scriptores, qui nobis nuptialem morem deſcripſerunt, Tiraquellus, Sigonius, Briſſonius, quique ex ipſis ſua compilauit Roſinus. Cum vero ſublata ſuperſtitione Romanorũ, Religio chriſtiana inualuiſset ſub chriſtianis Imperatoribus, omiſſis tot ritibus, cœperunt ſimpliciter peragi nuptiæ. hinc puto factum, vt in Codice titulus non de ritu nuptiarum, ſed tantum de nuptijs fuerit cõceptus, cum forent recenſendæ conſtitutiones Imperatorum, etiam eorum, qui diſceſserant à ritu colendi plures Deos. Longe autem pauciora obſeruata fuiſse in nuptijs à Chriſtianis nemo non videt, & ſi morem quoque Iuſtinianæi ſeculi contemplemur. Paranynphorum

lib. 5. antiquit. c. 37.

meminit Leo Papa. 30. q. 5. cap. Qualis. de arrhis, deque annulo fidei, quo ſponſus ſibi ſponſam deſpondet loquitur Nicolaus ead. c. noſtrates. in Concilio Carthaginenſi 4. c. 13. vt eſt videre ead. c. 5. definiunt Patres, *Sponſum, & ſponſam offerri Sacerdotibus à parentibus, & accepta benedictione eadem nocte pro reuerentia benedictionis in virginitate permanere*. velari ſolitas fœminas, cum nubebant, tradit Iſidorus ead. c. fœminæ. vides ſimplicitatem nuptiarum Chriſtianarum, vt meritò Pandectę pręferant titulum de ritu nuptiarum, Codex Nuptias tantum inſcribat.

An tempore Iuſtiniani intelligerentur peragi Nuptiæ ſponſa ingrediente ædes mariti? Cap. XVI.

MOre Romano non prius intelligebantur eſſe nuptiæ, quam ſponſa deduceretur in domum mariti. in ingreſſu namq; ædium peragebatur ritus nuptialis, ſine quo nuptię non fuiſſent nuptię. qua de re iuſtam diſſertationem conſcripſi in ijs, quæ de Iuriſprudentia Romana exarata domi habeo. An verò poſtquam ritus antiquus Romanorum, qui chriſtiani non erant, ſublatus eſt è medio, & alia obtinuerunt pro ratione religionis noſtræ, id requireretur, ambigere licet. Clam nos non eſt Sacerdotem ſolitum fauſta precari, dum conueniebant ſponſus, & ſponſa. videnda quæ traduntur 30. q. 5. quod obſeruatum in Oriente quoque, vt eſt apud Harmenopulum lib. 4. tit. 4. de ſponſæ autem deductione hæc profert ibidem ex ſenten-

tentia, vt puto Imperatoris: *poteſt vir abſens contrahere matrimonium muliere in eius domum deducta. at ſi mulier abſit fieri hoc non poteſt. Deductione enim in domum mariti quaſi in domicilium matrimonij opus eſt.* ſuſpicari licet, Sacerdotem non in Templo, ſed in ingreſſu ædium operam ſuam præſtitiſse. nam ſi in Eccleſia expreſſus fuiſset conſenſus, cur non fuiſsent nuptiæ antequã ſponſa ingrederetur ædes mariti? Harmenopulus de loco in quo Sacerdos fauſta precaretur, nihil profert. Tantum inquit: *Nemo clam nuptias contrahens coronetur, ſed pluribus adſtantibus. ipſe Sacerdos, qui illicitis rebus aſſenſum præſtiterit, pendat pœnas.* vides ambiguitatem.

De Anaſtaſij Conſtitutione, quę permittebat fieri diuortia mutuo conſenſu. Cap. XVII.

VLpianęas quiſq; non ignorat ſententias, nouit conſueuiſse apud Romanos quandoque mutuo conſenſu & bona gratia coniugium dirimere virum, & vxorem. hoc non ſemel protulit Iuriſconſultus in Pandectis, vt miretur nemo in eandem rem ſanciuiſse Anaſtaſium Imperatorem *C.* de repud. l. 9. Si conſtante matrimonio communi conſenſu tàm viri, quàm mulieris repudium ſit miſsum, quo nulla cauſa continetur, quæ conſtitutioni Theodoſij inſerta eſt, *licere mulieri poſt annum ad ſecundas nuptias conuolare.* An fas erat, ſi Chriſti lex non fert coniugium ſolui? Imperator non puniebat mulierem, quæ diſceſſiſſet à viro volente, & annuente, adque ſecunda conuolaſſet vota. hinc dixit

licere. nec propterea affirmaueris licere lege Euangelica. Iuſtinianus verò intra anguſtias compulit Anaſtaſij conſtitutionem in Auth. vt lic. mat. & auia §. Quia vero ex conſenſu. Condidit enim legem qua non permittit fieri diuortium abſq; cauſa, & mutuo conſenſu, *niſi caſtitatis concupiſcentia hoc fiat*. exempla porrò diuortiorum caſtitatis cauſa habes aliquot in meis obſeruationibus de dogmatibus, & Ritibus veteris Eccleſiæ, quæ aliquot ab hinc annos prodiere Romæ.

Miſſo repudio potuiſſe iniri alias nuptias. Cap. XVIII.

DIuortiũ, & repudium ſic ſunt interpretati Imperatores, etiam chriſtiani, vt exiſtimarint ſolui vinculum coniugij, deincepſq; liberam eſſe, non minus mulierem, quam virum. Ergo ſoluto matrimonio mulier ſi liberet, nubebat alij viro, vir aliam ducebat vxorem. nõ eſt quod quis dum hęc legit corruget frontem, tollatque ſupercilium. Certè ſi quis ſic ſeiungatur ab vxore, vt ſeorſim degat, non propterea dicitur diuortium feciſſe. Accipe iam verba Imperatoris C. de Repud. l. 8. §. 4. *nec intra quinquennium nubendi habeat denuò poteſtatem*. & in fine. *& nubendi poſt annum ei permittimus facultatem*. enumerauerat Imperator cauſas, ob quas repudiare ſeinuicem poſſent coniuges. quod ſi mulier ſecundum legem non ſe geſſerit, non poteſt denuo nubere niſi poſt quinquennium. ſi verò cauſam intentatam probauerit, permittit ei Cæſar *facultatem* nubendi

nubendi poſt annum, ne quis de prole dubitet. in lege alia, quæ extat C. de Repud. l. 9. inquit Anaſtaſius Imperator *licebit mulieri poſt annum ad ſecundas nuptias conuolare*. quę tamē lex ſublata eſt à Iuſtiniano in Auth. vbi non vult licere ſolui coniugium mutuo conſenſu, niſi caſtitatis cauſa hoc fiat. vides interim tempore Anaſtaſij potuiſse mutuo conſenſu ſolui coniugium; vt poſset mulier poſt annum alij nubere. Cur verò ſic locuti ſunt de repudio, atque diuortio imperatores, ſi iure Diuino vinculum coniugij tale eſt, vt vxor alligata ſit viro quamdiu viuit? nonne Diuina turbarunt, qui ſic de nuptijs ſenſerunt? ſecuti ſunt morem Romanum antiquum, neque ſubtiliter verba Euangelij, atq; Pauli potuere exponere. Ad Antiſtites ſi itum fuiſset, in aliam abiuiſsent, neq; putaſsent ſic ſolui poſse coniugium, vt aliæ ineantur nuptiæ, quamdiu alteruter coniugum ſupereſt.

De Matrimonijs inter filios, & filias fratrum. Cap. XIX.

VArietas exercuit matrimonia inter conſobrinos. Romanis ea placuſſe opinor, etſi non deſint, qui repugnent. Theodoſius maior monente, vt puto, S. Ambroſio, primus ea ſuſtulit, teſte Victore in Theod. & S. Auguſtino. Theodoſij veſtigia ſecuti ſunt Arcadius & Honorius filij l. manente C. Theod. de inceſt. nupt. mox idē Arcadius legem à ſe fratreq. latam abrogauit. iuſq; vetus reſtituit l. celebrandis C. dē nupt.

ſicq;

ſicq; ſanciuit Iuſtinianus, ſic ipſius ſeculum vixit. quãuis poſtea in Oriente reditum fuiſſe ad Theodoſij conſtitutionẽ ſunt, qui exiſtiment prolatis verbis Harmenopuli. in Occidente ſanè Sum. Pontifices Gregorius, & Innocentius III. ea coniugia profligarunt. ſed ſubuenit quandoq; Pontifex, de qua re ſunt verba Concilij Trident. *in ſecundo gradu nunquam diſpenſetur, niſi inter magnos Principes, & ob publicam cauſam*. An vſu Curiæ Romanæ hoc obſeruatur? impetratur id etiam ab alijs, cum Canones nutui Summi Pontificis ab ipſo Concilio ſubiecti fuerint.

lib. 6. c. 4. promptuar.

ſeſſ. 24 de Reſor. cap. 5.

De Muliere vidua nubente alteri antequam eluxiſſet mortuum maritum. Cap. XX.

EAm, quæ mortuo marito conuolaret ad ſecunda vota antequam elaberetur annus, infamia notauerunt, alijſq; pœnis obnoxiam reddiderunt chriſtiani Imperatores, vt videre eſt l. 1. & 2. C. de ſecundis nuptijs. ſi quæ tamen nubendi licentiam à Principe impetraret, eximebatur turpi notæ, l. 18. ff. de his qui not. infam. Quis verò dubitet chriſtianas mulieres tẽpore Iuſtiniani Imperatoris ſic ſe geſſiſse, vt anni ſpatio elugerent maritos vita functos? hunc morem, has leges ſublatum iuit Ius Canonicum prolatis verbis S. Pauli, docentis mortuo viro mulierem eſſe liberam, poſſeq; pro lubitu nubere. Audiamus Innocent. iij. *cum ſecundum Apoſtolum mulier mortuo viro ſuo ab eius lege ſit ſoluta, non debet legalis infamię ſuſtinere iacturam: quæ licet*

Rom. 7. de ſecũd. nupt. c. ſuper illa quæſt. & c. cum ſecundũ.

cet poſt viri obitum intra tempus luctus nubat, conceſſa ſibi tamen ab Apoſtolo vtitur poteſtate. cur verò tempore Iuſtiniani non expoſita,& expenſa fuerunt verba Apoſtoli? cur leges libertati,quã tribuebat Paulus, iniecerunt fibulam? putarunt, vt puto, Epiſcopi qui ea tempeſtate florebant, & ſolutam eſſe viduam à lege viri, & Imperatoris iuſſum non eſſe inſuper habendum, vt intra anni ſpacium abſtineret ab alteris nuptijs, niſi turpi nota vellet inſigniri, alijſq; affici incommodis. Quæſiuerit verò aliquis,num facto diuortio ob adulterium, aut aliam ob cauſam,fas foret mulieri dimiſſę, alteri nubere ſtatim? hoſpes qui non eſt in legibus, dicet non licuiſſe ei nubere niſi poſt annum. hoc diſertè ſancit Imperator C. de Repud. l. 8. §. 4. *Et nubendi* (inquit) *poſt annum ei, ne quis de prole dubitet, permittimus facultatem.*

Concubinatum tempore Iuſtiniani ex legibus nomen habuiſſe. Cap. XXI.

Concubinatus tempore Iuſtiniani Imperatoris non ſolum tolerabatur, ſed à lege nomen aſſumebat, vt repetit Tribonianus ex Marciano ff. de concubinis l. 3. §. 1. Concubinæ profectò tunc vxores imitabantur, vt inquit Iulianus Nouell. 18. & apud Zonaras concubinatus appellatus eſt ἡμίγαμος & ſemimatrimonium. legitimamque coniunctionem ea tempeſtate fuiſse ex l. ſi qua. C. ad S C. Orfic. docet Cuiacius. de ijſdem tulit legem Conſtantinus C. de concubinis *in parat. C. de cõcubin.*

nis l. vn. vetuitq; ne mariti concubinas haberent, vt intelligamus ijs, qui mariti non erāt, fas fuiſse tali vitæ genere non carere. ſed ſi concubinatus moribus illius ſeculi legitima coniunctio erat, non videbatur peccare in Deum, qui cum concubina ſolebat. Secuta tamen ſecula, iubentibus Pontificibus, præeūte Diuina lege, vt rem malam damnarunt concubinatum. num viciſſitudini obnoxia eſt veritas, & iam crimen eſt læditque Deum, quod illa tempeſtate legibus erat conſentaneū? ſuppetit reſponſum, dum dicimus Iuſtinianum, hominesq; illius ætatis abreptos auctoritate iuris morisq; Romani non reieciſse concubinatum. labente verò Imperio Romano, antiquatoque iure ciuili (quingentis abhinc annis leges Cæſarum ſilebant in Italia) animaduerterunt Pontifices, omnem coniunctionem viri & mulieris extra coniugium, diuino præcepto damnari. hinc Ius canonicum ſubmouit concubinatum. Quod feciſse iam olim Leonem Imperatorem Nouell. 93. conſtat.

De contubernio inter ſeruos, & ancillas.
Cap. XXII.

INter ſeruos, & ancillas non matrimonium, ſed contubernium contrahi dicitur iure Pandectarum, & Codicis, moreq; ſeculi Iuſtinianæi. Paulus lib. ij. ſent. tit xx. l. xj. §. Seruiles ff. de ritu nuptiarum. l. xxxxjx. de manumiſs. teſtam. adde l. cum ancillis C. de inceſt. nupt. l. xxxv. ff. de ædilit. ed. l. xj. §. j. ad leg. Iul. de adult.

vt plu-

vt plura non recenſeam. res verò ipſa clamat, non potuiſſe iure ciuili eſſe coniugium inter ſeruos & ancillas, cum nuptię ſint liberorum hominum, & qui ex iuſtis nuptijs naſcuntur ciues Romani ſint, vt docent interpretes inſtit. de nupt. in princ. hinc qui inuehit coniugium inter ſeruos & ancillas, rem propriam liberorum tribuit ſeruili conditioni. Sed num putabant, qui tempore Chriſtianorum Imperatorum viuebant, peccare in legem Diuinam ſeruos & ancillas, qui coniuges cum non eſſent, tamen prolis tollendæ cauſa eodem contubernio vtebantur? cur in mentem non venit Cæſaribus chriſtianis aut coniugij ius tribuere ſeruis, aut prohibere ne concumberent? cogimur in hac re fateri, hærere nobis aquam. Pontifices tandem vitandi peccati cauſa, vt puto, viderunt in Chriſto neque liberum eſſe, neque ſeruum, nullum ab Eccleſię Sacramentis debere remoueri, nec coniugia inter ſeruos & ancillas prohibenda. de coniugio ſeru. c. dignum eſt. ſerò, vt vides, & poſtquam tot ſecula ſtetit res Chriſtiana, id animaduerſum.

An temporibus Iuſtiniani exigerentur decimę à Laicis in vſum Sacerdotum? Cap. XXIII.

AN exigebantur decimæ in vſum Sacerdotum temporibus Iuſtiniani Imperatoris? id negauerit, qui cogitat nihil de decimis legi in Codice, in quo tamen multa reperiuntur ſancita de Epiſcopis, & Clericis, & Eccleſijs. Quod ſi conſulas acta Conciliorum

Oecumenicorum itidem vix quicquam reperies. Nec tamen caruiſſe tunc Epiſcopi & Clerici ſuis ſtipendijs dicendi ſunt. ali namq; Sacerdotes neceſſe eſt, in quã rem poſſunt omitti decimæ, ſi alia ratione eis conſulatur. ſed quamuis de decimis nihil inueniamus in Codice, & in Authenticis Iuſtiniani, non tamen putarim decimarũ planè fuiſſe expertia illa tempora. nam longè antea non pauca prolata fuerunt à S. Auguſtino, vt eſt apud Gratianum cauſ. 16. q. 1. c. decimæ. ex quo apparet non alia ratione cœpiſſe fideles largiri decimas, quam qua ſtipem erogabant pauperibus. ſic enim loquitur Sanctus vir: *Quanti pauperes in locis, vbi ipſe habitat, illo decimas non dante fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal æterni Iudicis apparebit.* Paulo ante dixerat: *dabis impio militi quod nõ vis dare Sacerdoti.* ſic decimæ hortantibus Epiſcopis collatæ proderant & Sacerdotibus & pauperibus. nõ tamen compellebantur à Iudice fideles, vt largirentur decimam partem. ideò Iuſtinianus de ea materia nihil in leges retulit. in Concilio porrò Gangrenſi, quod celebratum eſt anno 324. hi duo canones leguntur. can. 7. *ſi quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere vel dare voluerit præter conſcientiam Epiſcopi, vel eius, cui huiuſcemodi officia commiſſa ſunt, nec cum eius voluerit agere conſilio, anathema ſit.* Can. 8. *ſi quis dederit, vel acceperit oblata præter Epiſcopum vel eum, qui conſtitutus eſt ab eo, ad diſpenſandam miſericordiã pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema ſit.* Qui canones à Symmacho Papa exponuntur de decimis, vnde diſcere eſt fideles olim ex fru-

ctibus ſolitos ſponte aliquid conferre, quod ab Epiſcopo diuidebatur partim clericis, partim pauperibus. Quæ verò liberè ſoluebantur, ob inueteratum morem abierunt in neceſſitatem. Hinc profectæ ſunt tot leges Pontificum de modo ſoluendarum decimarum, deque ratione compellendi eos, qui ipſas non ſoluerent, qua de re paſſim interpretes Canonum, & ipſe præſertim Pontifex Gregorius toto titulo lib. 3. decretal. cap. xxx.

De vouentibus decimam partem, expenduntur verba Vlpiani. Cap. XXIV.

VIdetur decimis aliquis fuiſſe locus tempore Iuſtiniani Imperatoris, quandoquidem ff. de pollicitat. l. ij. §. vlt. recenſentur verba Vlpiani, quibus agit de eo, qui vouet decimam partem. fruſtrà ſunt qui ſententiam Vlpianeam referunt ad eos, qui pollicebantur Reipublicæ. nam verbum vouere oſtendit loqui Iuriſconſultum de illo, qui promittit Deo. neque enim quiſquam vſus fuerit eiuſmodi verbo, quando aliquid hominibus promittitur. Rectè quoque animaduerſum ab eruditis viris, ſermonem ibi eſſe de vouente decimam partem Herculi, quem propitium cupiebant eſſe ſibi, quando res facienda erat. ſed quid attinuit proferri Vlpiani verba à Triboniano in re antiquata, & Chriſtianæ pietati repugnante? Neq; enim tempore Iuſtiniani licuiſſet cuiquam lucri cauſa vouere decimam partem Herculi. Certè ſi mores illius ætatis,

tis, qua ſcribebat Tribonianus, intueamur, forte ſatius fuiſſet dictum Vlpiani omittere. id tamen non neglexit compilator. nam etſi Chriſtiani nec poſſent, nec vellent quicquam vouere Herculi, poterant tamen vouere Deo vero, ſummoque Numini. Ita Vlpiani monitum, quod agebat de vouentibus Herculi decimam partem, tranſlatum eſt in rem Chriſtianam. nec negauerim quoſdam tempore Triboniani quandoque vouiſſe Deo decimam partem, ſi ex animi ſententia verſati fuiſſent in negotijs. votum tamen eiuſmodi res ſtata non fuit, ſed raro vſurpata, & quidem libere, eo fere modo, quo apud gentes quandoq; Duces vouerunt Apollini decimam partem prædæ, ſi feliciter pugnaſſent.

Dicta Iuriſconſultorum de ſumptibus funerum ad Chriſtiana tempora fuiße tranſlata. Cap. XXV.

QVæcumque in pandectis leguntur de ſumptibus funerum, ea ſic exponenda ſunt, vt intelligamus plurimum eis impenſum fuiſſe vigente adhuc cultu Deorũ apud Romanos. nam cum corpora comburerentur, odores ex Arabia petiti igni inijcebantur, aliaq; nonnulla, quæ magno potuiſſent redimi pretio. quod non latet peritos funeris Romani. poſtquam verò in imperio Religio chriſtiana, quæ corpora mortua non comburit, ſed ſepelit, obtinuit, ad minorem modum redacti fuere funebres ſumptus. hinc diſcere eſt,

Iuriſcon-

Iuriſconſultorum dicta ſic prolata fuiſſe, vt de ritu antiquo ipſi quidem locuti fuerint, ſed à Triboniano digeſta Iuſtinianæa ætate ſignificabant impenſas, quales more modoq; chriſtiano fiebant, dum ſepeliebantur corpora. quod ideò monui, ne quis dum cogitat tempora Vlpiani, Pauli, & aliorum, ſimul putet, eadem ratione curatum fuiſſe funus tempore Iuſtiniani, quo curatum conſtat, cum de ſumptibus funerum ante Conſtantinum ſcriberent Iuriſconſulti.

An tempore Iuſtiniani priuatim à Chriſtianis in agris ſepelirentur mortui? Cap. XXVI.

LVbet quærere, an tempore Iuſtiniani Imperatoris aliqui ſuos mortuos ſepelirent in agris priuatim, & ſpatium, quod complectebatur ſepulchrum, religioſum efficerent? affirmantem partem defendere eſt. nam cur alioqui de loco religioſo, deque mortuis illatis agro & fundo Tribonianus egiſſet in inſtitutionibus, & in Pandectis? peruulgata ſunt illa verba: *Religioſum locum vnuſquiſque ſua voluntate facit, dum mortuum infert in locum ſuum.* Quis non inde colligat conſueuiſſe chriſtianos tempore Iuſtiniani imperatoris ſepelire priuatim in agris ſuos mortuos? id poſtmodum ſublatum eſt. nam Innocentius iij. c. fraternitatem de ſepulturis, non fert quemquam relictis antiquis Eccleſijs, & Patrum ſepulchris ad noua & minus religioſa loca ſe transferre. nititur autem Pontifex *conſuetudine Patrum veteris teſtamenti*, qui cum Patribus ſuis ſepulti eſ-

inſtit. de rer. diuiſ. §. 9. et ff. de relig. et ſumpt. fun.

ti eſſe leguntur. at more ſeculi Iuſtinianæi illato mortuo, locus fiebat religioſus, nec erat neceſſe ſepeliri in monumento familiæ, cum exemplum Patriarcharum non eſſet inſtar præcepti, & Romæ priſca condendorum mortuorum ratio vbique obſeruaretur, apud eos ipſos, qui Chriſto nomina dederant.

Tempore Iuſtiniani fas non fuiſſe ſepelire mortuos in Eccleſijs. Cap. XXVII.

IVſtinianæis temporibus fas non erat condere mortuos in Templis. in eam rem extat lex Gratiani, Valent. & Theod. l. 2. C. de Sacroſ. Eccleſ. nam & Patres diligentem dederunt operam, ne in Eccleſijs humana cadauera tumulo mandarentur. leguntur in eam ſententiam Tribirienſ. Nanneten. Vaſen Synodi decreta. canon. quibus. canon. nullus. canon. præcipiendum. ne quidem ipſi Imperatores in Eccleſijs ſepulti ſunt nã teſte S. Chryſoſtomo homil. quod Chriſtus Deus eſt, aduerſ. gentes, magni pendebant corpora ſua nõ prope Apoſtolos, ſed extra eorum veſtibula ſepeliri. hæc olim fuere. hodie in Italia paſſim ſepulchra intra Templa parantur, atq; conſtruuntur. in Germania videas apud ipſos Catholicos cœmiteria prope Templa. pauci inferuntur Eccleſijs. Cur verò Chriſtiani cœperint velle condi intra Eccleſiarum ambitum, id cauſæ fuit, quod conſanguinei, qui orant in templo, preces pro eis fundunt. Adde merita Martyrum, & Apoſtolorum. legimus apud S. Auguſtinum: *Fidelem matrem, fidelis filij de-*

vide Durant. de Ritib. Eccl. Cath. cap. 23. nu. 6.

De cura pro mortuis c. 5.

lij defuncti corpus deſideraſſe in Baſilica Martyris poni, ſiquidem credidit eius animam meritis Martyris adiuuari.

Tempore Iuſtiniani non licuiſſe ſepelire mortuos in Vrbibus. Cap. XXVIII.

MIrari ſubit à Triboniano inſertam Codici legem Diocletiani C. de Relig.& ſumpt.l. xij. in qua ſic loquitur Imperator: *Mortuorum reliquias ne ſanctum municipiorum ius polluatur intra Ciuitatem condi, iam pridem vetitum eſt*. Hoc à moribus Chriſtianorum abhorrere videtur, an dixeris tempore Iuſtiniani Imperatoris nulla fuiſſe in Vrbibus cœmiteria? in Codice tamen Theod.de ſepulchr. viol.l. 6. ſic ſanciuerunt Imperatores Chriſtiani Gratianus, Valẽtinianus,& Theodoſius: *Omnia quæ ſupra terram vrnis clauſa, vel ſarcofagis corpora detinentur, extra Vrbẽ delata ponantur: vt et humanitatis inſtar exhibeant, & relinquant incolarum domicilio ſanctitatem*. vides Chriſtianos quoque Imperatores exiſtimaſſe pollui ius Ciuitatum, ſi ibi condantur mortui. Excipiebantur corpora Apoſtolorum,& Martyrum, apud quæ tamen non permittunt quemquam ſepeliri ijdem Imperatores dum inquiunt l. ead. *ac ne alicuius fallax & arguta fallacia ab huius ſe præcepti intentione ſubducat, atque Apoſtolorum, vel Martyrum ſedem humandis corporibus æſtimet eſſe conceſſam, ab his quoque ita vt à reliquo Ciuitatis nouerint ſe, atq; intelligant eſſe ſubmotos*. Quæ oſtendere videntur Iuſtinianæis temporibus non licuiſſe mortuos in Vrbibus, & Oppidis ſepelire,

lire, vt affirmare quis auſit omnia cœmiteria tunc extra Vrbes fuiſſe. Sanè Leo Imperator, qui vixit ſeculo octauo poſt Chriſtum natum, conqueritur de lege, quæ *mortuos nonniſi extra Ciuitates humari vult*. ipſe ſancit, *vt quicunq; iure extra muros, ſiuè intra Ciuitatem ſepelire mortuos velit, perficiendæ voluntatis facultatem habeat*. Sed nouellarum Leonis nulla eſt auctoritas. nam nec ipſius ætate vnquam obtinuiſſe videntur, niſi in iis, in quibus antea nihil conſtitutum fuerat, vt iampridem obſeruatum eſt à Cuiacio.

Nou. ll. 53.

lib. 17. obſer. 31

Olim neceſſe non fuiſſe ſepeliri in Cœmiterijs.
Cap. XXIX.

CVuiuſuis calamitatis inſtar putabant eſſe Veteres carere tumulo. id neminem latet, modò à limine viderit Virgilium, Horatium, atque alios. Hinc tempore Iuſtiniani, cuius iuſſu collecta ſunt dicta Iuriſconſultorum, ne quidem cadauera punitorum inſepulta iacebant, cum cognatis non negarentur. pœnæ igitur genus erat, ſi non concederentur, quod rarò eueniebat, ſi nempe punitus quis fuiſſet maieſtatis cauſa. hinc legimus iuſſu Veſpaſiani quorumdam coniuratorum pœnæ additum fuiſſe, vt inſepulti abijcerentur, teſte Suetonio. Aliud verò eſt inſepultum abijci, aut in patibulo deuorari à feris & auibus, aliud non ſepeliri in cœmiterijs. à iure Canonico hoc diſcrimen proditum eſt. nam olim cum vnuſquiſque inferendo mortuum, faceret locum religioſum, neceſse non erat cœmite-

ff. de cadau. punit. l. 1.

in Veſpaſ. c. 2.

terijs inferri. poſtmodum autem Pontifex iuſſit, vt quiſq; cum maioribus ſuis ſepeliatur, & in cœmiterijs, vt videre eſt c. j. de ſepulturis. hinc quibus ſacris eſt interdictum, alijq; ſic puniuntur, vt licet eis tumulus non negetur, non tamen admittuntur ipſorum corpora ad cœmiteria. Quinimò ſi quis excommunicatus ſepultus fuerit, exhumandus venit, & ab Eccleſiaſtica ſepultura iactandus, ſi ab aliorum corporibus diſcerni queat. c. ſacris. de ſepulturis. Certè Manfredus Rex Siciliæ occiſus in prœlio ſic reiectus eſt à Legato Apoſtolico, & ne planè inſepultus iaceret, aque feris abſumeretur, iniectis lapidibus vtcumq; opertus eſt à militibus prætereuntibus.

Qua ratione lex de mortuis non ſepeliendis intra Vrbes euerſa fuerit. Cap. XXX.

VIgente perſecutione ſub Imperatoribus Deorum cultoribus, in cœmiterijs extra Vrbes ſolitos conuenire Chriſtianos norunt, qui temporum nō ſunt imperiti. in cœmiterijs porrò fiebat res ſacra, cum eſſent inſtar templorum, atque ibi ſepeliebantur corpora vita functorum. Martyrum quoq; Reliquiæ condebantur, apudq; ipſas offerebatur Euchariſtia. nam Altaria, Reliquiæq; Sanctorum ſe inuicem comitantur. poſtquam verò reddita eſt Eccleſiæ libertas à Conſtantino, cœperuntq; Baſilicæ intra Vrbes conſtrui, neglecta aliquatenus eſt lex illa, quæ vetabat mortuos in Vrbibus ſepeliri C. de relig. & ſumpt. fun. l. xij. quò

nullum Templum reliquijs Martyrum carere poterat. num in Concil. Carth. 5. cap. xjv. Altaria, in quibus nullæ ſunt conditę Martyrum Reliquiæ, euerti iubentur. omitto multa alia, quæ muniunt eandem ſententiam, quæq; legi queunt apud Steph. Durantum. hinc adeò factum, vt corpora Apoſtolorum, & Martyrum in Vrbes tranſlata fuerint, poſtquam procella ſæuitiæ aduerſus chriſtianos detonuit. cœperunt quoq; optare viri pij ſua corpora apud Martyres ſepeliri. cum verò leges id non ferrent, ſaltem Imperatores prope Baſilicas ſepulti ſunt intra Vrbes. Vlterius ſunt progreſſi mortales, & non pauci obtinuerunt, vt intra ipſa Templa conderentur. præiuerunt Eccleſiaſtici, ſubſecuti ſunt proceres, alijque. Ergo non pauca exempla comportare liceret ex ſcriptoribus, quibus oſtenderem iam olim, vel ſuperſtite Imperatore Iuſtiniano, vel non ita pridem è cœtu hominum exempto l. xij. C. de relig. & ſumpt. fun. cœpiſſe vacillare. contentus hic ero ijs, quæ apud S. Gregorium proſtant. lib. 4. cap. 51 Sanctimonialem in Eccleſia ſepultam eſſe ait. cap. 51. narrat Valeriano Patricio Brixiæ mortuo Epiſcopum *accepto pretio locum in Eccleſia præbuiſſe*. cap. 53. non tacet Valentinum Eccleſiæ Mediolanenſis defenſorem *in Eccleſia B. Martyris Syri ſepultum*. cap. 54. tradit primum inter Tinctores in Eccleſia S. Ianuarij, obtinuiſſe ſepulchrum. Antequam autem hæc recenſeret S. Pontifex ſic locutus eſt: *Quos grauia peccata non deprimunt hoc prodeſt mortuis, quod eorum proximi, quoties ad eadem ſacra loca conueniunt ſuorum, quorum ſepulchra conſpi-*

de rit. Eccl. Cath. lib. 1. c. 25. n. 4.

in Dialogis.

ſpiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. quæ referuntur xiij. quæſt. ij.

An ſepeliretur tempore Iuſtiniani qui ſe interemiſſent? Cap. XXXI.

DE his qui ſibi mortem conſciuerunt agitur ff. de re milit. l. 6. §. 7 & C. de bonis eor. qui ſibi mort. l. j. & ij. ff. eod. l. 3. §. 6. & de Iure fiſci l. 45. §. ij. Quæ eò tendere videntur, vt ſi quis conſcientia ſceleris ſe occidat, eius bona Fiſco adiudicentur. Si verò tædio vitæ & ob morbum, aliamq; ob cauſam extra conſcientiam ſceleris poſitam ſibi manus inferat, bona tranſeant ad hæredes. Hæc placuerunt etiam tunc, cum ſub Iuſtiniano orbis Romanus more chriſtiano vteretur. Sed num cœmiterijs poterant inferri corpora eorum, qui ob tædium vitæ ſe interemiſſent? puto potuiſſe inferri, cum id lex non vetet. quēlibet enim ſepelire licet, niſi ius prohibeat. Pontifex verò faciendum ſibi putauit, vt ſepultura carerent eorum corpora, qui violentas manus ſibi intuliſſent. colligitur ex c. ex parte de ſepulturis, vbi Innocentius iubet, mandari Eccleſiaſticæ ſepulturæ corpus puellæ, quæ caſu ceciderat in fluuium, non verò ſe præcipitem dederat. nam ſi, vt euaderet, ſe deieciſſet, ſepeliri non debuiſſet. quod colligitur ex verbis Pontificis.

Quando cœptum aliquid ſolui Templo tumuli cauſa.
Cap. XXXII.

CVm vnuſquiſq; olim mortuum ſuum ſepeliret, vbi luberet, cum etiam non fas eſſet quemquam in Vrbibus condere, vt videre eſt C. de relig. & ſumpt. l. xij. atque adeò nulla intra oppida apud Eccleſias cœmiteria reperirentur, nihil dabatur Eccleſiæ nomine mortui. poſtquam verò obtinuit mos, vt intra mœnia, & apud Templa conditoria publica, atque communia pararentur, iuſſére Pontifices, vt Sacerdotibus illius Eccleſiæ, cui ſuberat, cum viueret, vita defunctus, aliquid inſtar mercedis penderetur. verba Leonis III. extant c. Nos inſtituta de ſepulturis. munit ſe ſummus Hierarcha exitu Patriarcharum, cogitat dignos eſſe myſtagogos ſtipendio, cum myſteria viuenti largiti fuerint. ingerit demum illud Vatis: *ne tranſilias limites, quos poſuére maiores.*

Moris fuiſſe tempore Iuſtiniani exigere vſuras.
Cap. XXXIII.

DIfficile eſt inire numerum eorum omnium, quæ de vſuris ſancita reperiuntur in Pandectis, & Codice. Soli duo titulo ea de re oſtendunt, quibus moribus vterentur mortales in Imperio Romano tempore Iuſtiniani Imperatoris. ſunt tamen, qui putant iure authenticorum proſcriptas eas fuiſſe ab Imperatore,

re, quandoquidem approbantur Concilia Oecumenica, è quibus Nicænum damnaſſe videtur vſuras. Reſpondent nonnulli Iuſtinianum nuſquam proprijs ſanctionibus reprobaſſe vſuras, licet pleriſque omnibus Doctoribus aliud viſum fuerit. Nec ſequi ex hoc vſuras ab ipſo reijci, quia in Concilijs damnentur, ſiquidem id ex tacita Cęſaris lege deducitur, quæ eiuſdem manifeſtis Conſtitutionibus non derogat. & præterea quamuis Iuſtiniani conſtitutio amplectatur Concilia, non cenſetur prohibere ea, quæ à Concilijs prohibentur. Lex namq; Diuina Euangelica prępicit obtemperandum eſſe Romani Pontificis conſtitutionibus, & tamen non omnia, quæ Romanorum Pontificum Decretis prohibentur, lege Diuina prohibita ſunt. ſed ſatius erat negare vſuras vetitas abſolutè fuiſſe à Concilio Nicęno. nam Canon decimus ſeptimus tantum de clericis loquitur, vt diſcere eſt ex ipſa inſcriptione diſt. 47. c. Quoniam, & ex notis, quæ iuſſu Gregorij XIII. additæ fuerunt. ibi hæc leguntur: *Quamobrem hoc Canone, quo Patres illi omnes pecuniarias vſuras Clericis interdicunt, voluerunt etiam ſeſcuplum frugum ijſdem interdicere. poſtea verò in alijs Concilijs, & à Romanis Pontificibus genus omne vſurarum tàm Clericis, quàm Laicis fuit interdictum, quemadmodum apparet in Decretalibus, tit. de vſuris.* nullus iam dubitat malas eſſe omnes vſuras, debereq; non minus Laicos, quam Clericos ab ijs exigendis abſtinere, at ex ſolo Canone Concilij Nicæni non licet colligere per ſe malas eas eſſe, quia interdicuntur Clericis. nam ipſis quædam non eſt fas exercere,

Vide Couarr. lib. 3. var. reſolut. cap. 1. n. 6.

ercere,

lib.5. tit. 24. ercere, quæ cæteroqui bona ſunt. habes in Decretalibus titulum de Clerico venatore. non enim Epiſcopis, & Presbyteris, & Diaconis licet habere canes, & accipitres venationis cauſa. an propterea dixeris malam eſſe venationem? nec Presbyteri queunt inire nuptias, num ipſæ ideò damnandę ſunt? hęc oſtendunt temporibus Iuſtiniani Clericis interdictas quidem fuiſſe vſuras, quæ tamen paſſim à Laicis exigebantur iuxta ea, quæ ingenti cumulo ſancita leguntur in Pandectis & Codice, quamuis poſtea Pontifex vniuerſum earum genus tamquam malum meritò profligauerit.

Dicta S. Litterarum, quæ de vſuris agunt, non ita accuratè lecta fuiſſe tempore Iuſtiniani. Cap. XXXIV.

IVſtinianum clam eſſe non potuerunt dicta illa Sacr. litterarum: *Si vir fuerit iuſtus, & ad vſuram non commodauerit, vita viuet:* Ezech. 18. *Qui pecuniam ſuã non dedit ad vſuram, non mouebitur in æternum.* Pſal. 14. *Mutuum date nihil inde ſperantes.* Luc. 6. *Non fœnerabe-ris fratri tuo.* Deut. 23. Certè in Templis paſſim hæ ſententiæ legebantur, & exponebantur. cur ergo vſurę non tollebantur? cur de ipſis leges latæ proſtabant? Tam male ſcilicet cum orbe chriſtiano agebatur, vt Diuina iuſſa ignorarẽtur, aut in prauũ traherentur ſen-*Deut. 23* ſum? forte illud: *Non fœneraberis fratri,* Reipublicæ Moſis ſic tribuebatur, vt ad tempora noui fœderis non faceret. verba Chriſti apud Lucam conſilijs non præceptis fortaſſis accenſebantur. Sententia Ezechielis

illuc

illuc tendebat, vt Lex Moſis, quæ non ferebat, vt Iudæi Iudæis fœnerarentur, ſartatecta eſſet, nec negligeretur, quando iubebat, ne quis ad mulierem menſtruo ſanguine fœdam ſe conferret. quod tamen cum vmbris antiqui Teſtamenti euanuit. Neque diſſimili ratione interpretabantur Dauidis ſententiã. Quicquid præferrent S. litteræ, homines illius æui vſuris exiſtimabant ſibi licere incumbere. Pontifex verò funditus omnem earum molem concuſſit, deiecit, fretus vtriuſque fœderis pagina. inquit autem c. quia in omnibus, de vſuris, eos, qui vſuras exercent: *Nequaquam attendere, qualiter vtriuſq; Teſtamenti pagina condemnentur.* Nec diſſimulat c. ſuper eod. paginam vtriuſque Teſtamenti deteſtari vſuras. ſic nobis iam ambigendum nõ eſt Sac. litteras ita exponi oportere, vt vſuræ à moribus chriſtianorum depellantur. quamuis omittere nihil ſit neceſſe Pontificem ſic eſſe progreſſum, vt primũ à clericis tantum eas remouerit c. plures, eod. Deinceps c. quoniam addidit tacitè nec fas eſſe Laicis fœnori operam dare: *Quibuslibet alijs*, inquit, *vſurarum lucris intendere periculoſum eſt*. imò exitiale eſt. c. ſequenti fatetur: *In omnibus fere locis crimen vſurarum inualuiſſe*. crimen tamen appellatur, à quo tuendos eſſe mores nemo ſanæ mentis infitias iuerit.

Non

Non licuiſſe quomodocunq; teſtari ad pias cauſas tempore Iuſtiniani. Cap. XXXV.

PRiuilegia teſtamentorum ad pias cauſas ſunt, qui petant ex l. habeat vnuſquiſq; C. de ſacroſanctis Eccleſ. Non rectè. Conſtantinus enim, vt tribuat libertatem Chriſtianis vult licere relinquere bona Catholicæ Eccleſiæ. id nefas erat ante tempora illa. nam Collegia Chriſtianorũ illicita erant, cum de eis nullũ extaret Senatusconſultum. Collegijs verò illicitis fas non eſt quicquam relinquere, quod norunt Iuriſconſulti. Conſtantinus igitur amplexus veram Religionem ſibi faciendum putauit, vt chriſtianos cœtus ſua auctoritate tueretur. dum verò vult vnumquemque habere licentiam relinquendi, quod optauerit Concilio Catholico, non propterea permittit, vt quomodocumq; quis relinquat. Sic priuilegia teſtandi in pijs cauſis, non ad legem Conſtantini, non ad Iuſtinianæa tempora ſunt referenda, ſed ad ſubſecutas ætates, quando Summi Pontifices nõ pauca de teſtamentis ſanciuerunt. confugiendum igitur eſt ad Decretum Alexandri III. cap. relatum eſt de teſtam. & vlt. volunt. vbi fatetur priuilegium teſtandi in pia cauſa coram duobus teſtibus deduci ad examẽ *non ſecundum leges, ſed ſecundum Decretorum ſtatuta*. Quis non fateatur eos, qui teſtantur ad pias cauſas tempore Iuſtinianæo ſolitos obſeruare ea, quæ à iure traduntur, quando teſtamenta condenda ſunt?

De Te-

De teſtium numero, qui requiritur in Teſtamentis.
Cap. XXXVI.

QVis neſcit Iuſtinianæis temporibus ſeptem teſtes requiſitos in Teſtamento l. 8. C. qui teſtam. fac. poſſ. l. 12. 21. 26. 28. ∬. cum autem 30 & vlt. C. de teſtam.? Quamuis aliquando ſufficerent quinque, iuxta quorundam ſententiam, quę tamen alijs diſplicet, vt videre eſt apud Recentiores interpretes Inſtitutionum de Teſtam. ordin. §. Sed cum paulatim. reijcit autem Alexander III. c. eſſes de Teſtam. & vlt. volunt. ſententiam, & morem ſeculi Iuſtinianæi, quia *à Diuina lege, & Sanctorum Patrum inſtitutis, & à generali Eccleſiæ conſuetudine noſcitur eſſe alienus.* Lex Diuina ait in ore duorum, aut trium teſtium ſtare omne verbum. num verò Patres, aut Eccleſia tempore Iuſtiniani, & Theodoſij reijciebant morem ordinandi Teſtamenta ſubſcriptis ſeptem teſtium nominibus? Pontifex non videtur loqui de remotis temporibus, quæ fuerunt Iuſtinianæa, ſed de illis, quæ poſt inclinationem Imperij, poſtq; Carolum Magnũ ſecuta, dedidicerunt leges Romanas in Occidente. hinc de generali conſuetudine repugnante Iuri ciuili, deq; S. Patrum inſtitutis loquitur Innocentius. Non autem fuit neceſſe, vt ex verbis Moſis colligerent Antiqui, qui vixerunt tempore Conſtantini, & deinceps, ſufficere duos, aut tres teſtes, ne Teſtamenta irrita ſint, cum Legiſlator non putárit ſententiam illam transferendam ad quæcumq; negotia, neq; voluerit euertere ea, quę apud po-

pulos ſingulari ratione fuiſſent ſancita. Nam cæteroqui peccarent illi, qui hodieq; teſtamenta reijciunt deſtituta ſeptem teſtibus. ipſis tamen nullum faceſſit negotium Summus Pontifex.

Conſtantinum non videri ſuſtuliſſe pugnas arenarias aduerſus beſtias. Cap. XXXVII.

ETſi Conſtantinus ſuſtulerit Gladiatores l. vn. C. de Gladiator. pen. toll. non tamen ſuſtuliſſe videtur venationes ferarum, quæ edebantur in Amphitheatro. id verum eſſe non pauca oſtendunt. nam l. vn. C. de venat. fer. indicat ſolitas tranſmitti feras ex prouincijs ad Principes. in quem quæſo, vſum? vt occiderentur in arena, atq; hinc pararetur populo voluptas. Muneris ſæpe fit mentio apud Iuriſconſultos ff. de leg. & fid. l. 49. & 122. de condit. & demonſtr. l. 36. eo nomine venire venationem ferarum quis ambigat? locáſſe aliquos ſuas operas aduerſus beſtias legimus ff. ad SC. orfic. l. 1. §. 6. non id conieciſſet Tribonianus in Pandectas, ſi vſus oppugnandi beſtias in amphitheatro tempore Iuſtiniani Imperatoris ignoratus fuiſſet. adde Vlpianum ff. de pœn. l. aut damnum §. xj. & xij. agere de damnatis *ad ludum venatorium*. hi cogebantur aduerſus beſtias pugnare. vbi nemo non falſus fuerit aliud eſſe obijci beſtijs, aliud damnari ad ludum venatorium. nec negligere fas eſt Modeſtini verba ff. de pœnis, l. ad beſtias. nam docent damnatos ad beſtias, fauore populi à Præſide nequaquam debere dimitti, ſi

eius

eius roboris, vel artificij ſint, vt dignè populo Romano exhiberi poſſint. Qui itaq; robuſti erant, & pugnandi periti, exhibebantur populo Romano, vt in arena certantes aduerſus beſtias, ei magnam præberent voluptatem. iam complicabis pallium, & inquies, aduerſari pietati chriſtianæ eum, qui talibus ſpectaculis paſcit plebis oculos, quique permittit homines ſuas operas locare in re, quæ præſenti periculo vitam exponit. nam Pontifex c. felicis de Torneamentis vocat *deteſtabiles nundinas, vel ferias, vnde mortes hominum proueniunt*, vetatq; ſepeliri eos, qui ibi certãtes interfecti fuerunt. c. ad audient. eod. hoc diu poſt Iuſtiniani ætatem ſancitum fuit. Chriſtiani tempore illius Imperatoris adhuc aliqua ex parte indulgebant vetuſto mori. nam nec hodie patiuntur ſibi eripi taurorum venationem Hiſpani. Germani verò calent in frequentandis athletarum certaminibus, in quibus contingit occidi nonnullos. ea tenues abirent in auras, præcepto ſi pareretur, vt certè parendum eſt, Pontificio.

Bis videri peccaſſe Tribonianum dum ſupplicium Crucis ex verbis Calliſtrati expunxit. Cap. XXXVIII.

MIretur aliquis ſupplicij crucis, quod frequentiſſimum fuit ante tempora Conſtantini, nullum apparere veſtigium apud Iuriſconſul. ff. de pœnis l. capitalium. ſed iam pridem monuere viri eruditi in verbis Calliſtrati à Triboniano deletum fuiſſe crucis nomen, eiq; ſubſtitutam furcam, vt conſuleretur honori

ſeruatoris noſtri. Bis tamen videtur peccatum à Compilatore, dum reponit Calliſtrati verba. An enim inter pœnas capitales primus gradus tribuendus erat furcæ, prçponendaq; viuicremationi? nemo ambigit hanc illa longè eſſe grauiorem. Rectè ſanè Calliſtratus primum gradum dederat cruci. Sed Tribonianus lapſus eſt, dum ſubſtituta cruci furca, docere non dubitauit grauius puniri, qui ſuſpenſus è ligno ſuffocatur eo, qui viuus comburitur. Nemo certè nobis perſuaſerit ſeculum Iuſtinianæum ita ineptiuiſſe, vt pœnam, quę longè leuior eſt viuicrematione, grauiorē eſſe putauerit. ſic tamen ſenſit, dum fides habetur Triboniano. ſi negligens nollet dici, ipſius erat, dum cruci aliud ſupplicium ſubſtituebat, eo ordine enumerare gradus capitalium pœnarum, vt primum largiretur viuicremationi, furcæ alterum. Iterum peccauit Compilator. nam quæ ſcelera grauiſſimo crucis ſupplicio expiabantur, illa tantum furcæ reddidit obnoxia, dum l. capitalium ff. de pœnis §. famoſos, latrones inſignes non viuicremationi, ſed furcę addixit, cum tamen Calliſtratus, cuius verba proferuntur in eo §. ſupplicio crucis docuerit, id genus hominum è medio eſſe tollendum. cur ingens crimen ſolitum puniri cruce temporibus Calliſtrati, exceptum eſt furca ætate Iuſtiniani? nempe ſic placuit Triboniano Calliſtrati verba immutare, ne vllum inter pœnas appareret crucis veſtigium.

Qui-

Quibus pœnis puniuerit Hæreticos ſeculum Iuſtinianæum? Cap. XXXIX.

IN Hæreticos animaduertit Imperator hactenus, vt ab vltimo abſtineat ſupplicio C. de Hæret. & Manich. toto titulo. in quam rem legi queunt aliquot Epiſtolæ S. Auguſtini, qui putat manſuetudini Chriſtianæ non eſſe conſentaneum quemquam ob diuerſa ſacra interficere. Manichæi tamen, quia ad imam vſque ſcelerum nequitiam peruenerunt, vt dicit Imperator C. de Hæret. & Manich. l. 5. vltimo ſupplicio traduntur l. 5. eod. & l. xj eod. & xij. hinc in Epitome ex Eclog. Baſilic. leguntur hæc verba: *Manichæo in loco Romano degere deprehenſo caput amputator.* Miror verò leges, quæ Manichæos ſupplicio extremo afficiunt, ſic exponi à VVeſenbechio, quaſi de exilio tantum, & adempta Ciuitate intelligendæ forent. nam ſatis conſtat verba legum præferre mortem naturalem, non tantum ciuilem. Quod ſi chriſtiani Imperatores hæreticos non exceperunt ſupplicio mortis, non eſt quod aliqui repetant ex lege Moſis grauitatem pœnæ, qua è medio tollebantur populi deceptores, cum nemo ignoret illi legi chriſtianos non eſſe obnoxios. cur enim ſi vrgetur lex Moſis, eandem ſeueritatem chriſtiani Imperatores ſua auctoritate non ſanciuerunt? non interim euertimus ea, quæ leguntur in decretalibus toto titulo de Hæreticis. nec viuicremationem, qua ſuperiora ſecula, & noſtra quoque tempora vſa ſunt in hoſtes fidei improbamus,

cum

cum ſatis ſuperq; conſtet augeri quandoque pœnas, quando id res poſtulare videtur.

Quid de Monſtris fieret tempore Iuſtiniani?
Cap. XXXX.

APud Romanos ſi quando contingeret in luminis auras prodire monſtra, vt infantes quadrimani, quadripedes, conſulebantur Aruſpices, vt docerent quid de ipſis fieri oporteret, ac ſolita necari, vel ſubmergi, teſtis eſt locuples Iulius Obſequens in libello de prodigijs. Cum verò monſtra ſolerent interfici, mirum non eſt ſi Iuriſconſulti pronunciárunt liberorum numero non veniſſe l. liberi non ſunt ff. de ſtatu hom. At cum ſub chriſtianis Imperatoribus genus Augurum funditus fuerit ſublatum, quid quæſo de monſtris fiebat? Iuſtinianus ſanè, & ipſe ſecutus antiquã Iurisprudentiã docuit natiuitate monſtri teſtamenta non rumpi l. 3. C. de poſth. hær. inſtit. vt veriſimile ſit etiam tempore Iuſtinianæo non educata fuiſſe monſtra, ſed occiſa, aut ob malum omen tollendum, in vltimas terrarum oras è conſpectu hominum deportata. Quorum iudicio id factum, ſi aruſpicina obmutuerat? puto vidiſſe Magiſtratus conſuluiſſeq; Antiſtites. mirum verò eſt ab ijs, qui de moribus ingentia volumina edunt, vix quicquam de monſtris proferri, cum tamen conſultatio ineunda foret, an ſint aqua Baptiſmi abluenda?

De Iudæorum collegijs licitis, an fuerint ex Gallia, & Hiſpania expellendi? Cap XXXXI.

IVdæorum collegia fuiſſe licita temporibus Iuſtinianeis, clamant Pandectæ non vno in loco, ediſſerit

Codex

Codex toto titulo de Iudæis & Cælicolis. nam quod l. 1. ſācit Antoninus ne quod Cornelia Saluia vniuerſitati Iudęorum, qui in Antiochēſum ciuitate conſtituti erāt, legauerat, peti poſſit, id ſic eſt intelligendum, vt nouerimus fœminam illā cum Iudęa non eſſet, non potuiſſe quicquam legare Iudæis. Nec enim vnquam his licuit percipere legata ex teſtamento Gentilium, vel Chriſtianorum. Ius porrò Cęſareum hac in re à Canonico non eſt euerſum, ſed ad aliquam redactum anguſtiam. nam c. Iudæi extr. de Iudæis, poſſunt ipſi Synagogas antiquas retinere, licet nouas erigere nequeant. idem ferè ſancitur c. conſuluit, eod. cur verò, cum ita hæc ſe habeant, expulſi ſunt ex Gallia, ex Hiſpania? non deſunt viri graues, qui factum improbant. apud Luſitanos autem cum aut ſolum eſſet vertendum, aut ſuſcipienda religio Chriſtiana, plurimi viſi ſunt amplecti noſtra ſacra, à quibus tamen animo abhorrebant. En calamitatem totius Gentis. nam cum plurimi ſub habitu Chriſtiano eſſent Iudęi, & non rarò aliquid committerent aduerſus Catholicos mores, mirum non eſt, ſi nonnulli ex illo regno ſe ad nos conferentes, quandoq; ſuſpicione laborauerint.

Reijcitur quorundam ſententia, qui putant collegia Iudæorum fuiſſe illicita. Cap. XXXXII.

CVm nullus dubitarem Iudęorum collegia fuiſſe licita tempore iuſtinianæo, reſtitit amicus probato loco Suetonij in vita Claudij. is enim Imperator *cap. 25.*

Iudę-

Iudæos impulſore Chriſto aſſiduè tumultuantes Roma expuliſſe dicitur. addidit l. quod Cornelia C. de Iudæis. quę minimè turbarunt animum. nam & ſi Claudius dãnaſſet collegia Iudęorum, non id propterea transferendũ foret ad tempora Cæſarum, qui duobus, tribus, pluribuſque ſeculis poſt regnarunt, cum multa mutentur in legibus ferendis. nec Suetonius loquitur de vniuerſa Iudæorum gente omnibuſq; Collegijs, quæ in orbe Romano plurima erant. Tantum ait Iudæos, qui Romæ tumultuari auſi ſunt, Vrbe expulſos fuiſſe, quod narratum eſt etiam à Ioſepho. Nec diſſimulo quoſdã exiſtimare imperitia quadam rerum externarũ factũ fuiſſe, vt Tranquillus, de chriſtianis cum vellet loqui, nomi-
lib.7.c.6 naret Iudæos. Oroſius ſanè fatetur ſe neſcire vtrum cõtra Chriſtum tumultuantes Iudæos coërceri iuſſerit, an etiam Chriſtianos ſimul velut cognatæ Religionis homines voluerit expelli. Porrò de l. Cornelia C. de Iud. iam meam ſententiam protuli. hanc munio coniectura ducta ex nomine. Quis enim non fateatur ſic vocatam illuſtrem fœminam, quæ cum legauerit bona vniuerſitati Iudæorum videtur imbuta fuiſſe ipſorum ſuperſtitione, aut ſaltem ipſis admodum fauiſſe. leges verò Romanæ etſi Iudæis ſecuritatem præſtarent, non tamen patiebantur ipſorum ſuperſtitione alios infici. hinc vetuit Imperator ne Iudæus Chriſtianam mulierem habeat coniugem l. 6. C. de Iud. fuiſſe autem licita Iudæorum Collegia, ſi quis dubitat, videat C. de Iudęis l. 2. 4. 5. 8. 13. 14. 17.

F I N I S.

Loci explicati.

Calliſtrati verba ff. de pœnis l. capitalium. p. 51. 52.
Vlpiani ſententia ff. de pollic. l. 2. ſ. vlt. 35.
L. vn. C. de glad. pen. toll. 50.
L. vn. de cad. toll. 22.
L. 8. C. de Epiſc. aud. 19. 20.
L. 8. ſ. 4. C. de Repud. 28.
L. habeat vnuſquiſq; C. de Sacroſ. Eccl. 48.
L. 1. C. de Iud. & Cœlic. 55. 56.
Canon. 17. Concil. Nicæni primi. 45.
Suetonij locus in Claudio. 55. 56.
De dictis S. literarum, quæ agunt de vſuris quid aliqui proferant? 46.

Index rerum & verborum.

Audientia Epiſcopalis quid? 19.
Arenariæ pugnę an ſublatæ à Conſtantino? 50.
Antiquatę leges non ſunt collectę à Triboniano. 10.
in Bello capti an fierent ſerui tempore Iuſtiniani? 22. 23.
Cœmiteria veterum Chriſtianorum quibus rebus inſeruirent? 41.
Concubinatus ſecundum ius Iuſtinianæum. 31.
Conſobrinorum coniugia an damnata ab Imperatoribus? 29.
Contubernium inter ſeruos & ancillas. 32.
Cornelia Saluia, quæ? 55. 56.
Crucis ſupplitium expunctum à Triboniano 51. 52.
Cuiacij ſententia de Epiſcopis. 18.

Decimarum origo apud Chriſtianos. 33.
Diuortium quid? 28.
Diuortia mutuo conſenſu. 27.
Eccleſiæ quando aliquid cæptum ſolui ſepulturæ cauſa? 44.
Epiſcopi quatenus exequati præfectis Pretorio 19.
Epiſcoporum quæ poteſtas tempore Iuſtiniani? 18.
Epiſcopi non interceſſerunt cum componeretur Codex. 11.
Excommunicatio an Iuriſdictionem inferat? 19.
Famoſi latrones quo ſupplicio affecti? 52.
de Genio Principis 14. 15.
Gentilium qui nam ſcripſerint contra Religionem Chriſtianam. 11.
Herculi oblata decima pars. 35.
Hæretici quibus pœnis excepti? 53.
De his, qui confugiunt ad Eccleſiam. 21.
De his, qui ſeipſos interimunt. 43.
Imperatoris maieſtas. 15.
Iudæorum collegia an illicita? 54. 55. 56.
Ludus venatorius ſub Conſtantino. 50.
Manfredus Rex inſepultus 41.
Manichæi peſſimi. 53.
qua pœna excepti 16.
Monſtra an educata tempore Iuſtiniani? 54.
Monſtra non ſunt filij ibid.
Nuptialis Ritus apparatus. 25.
de Nuptijs initis abſq; conſenſu Patris. 23. 24.
Oecumenicus Patriarcha à quo dictus Conſtantinopolitanus? 7.

Papia

Papia lex an ſublata à Conſtantino? 22.
Patriarcha Conſtantinopolitanus prælatus Antiocheno, & Alexandrino. 16. 17.
Piæ cauſæ, quæ priuilegia habeant? 48.
Præfectorum Prætorio quanta auctoritas? 20.
Præfecti vrbi Conſtantinopoli Iuriſdictio 15. 16.
Repudium quid? 28.
Sepulchra in agris. 37.
Sepulchra intra vrbes quando admiſſa? 41.
Sponſæ ingreſſus in ędes mariti. 26.
Sumptus in funere ſub Gentilibus. 36.
Teſtium numerus ſecundum legem Moſis. 49.
Torneamenta damnata. 51.
Triboniani duplex error. 51. 52.
Vidua quæ nubit ante annum. 20.
Vouere quid? 31.
De vſuris quomodo loquantur S. Litterę? 46.
Vſuræ quatenus damnatæ à Concilio Niceno. 45.
Vſuræ an vſitatę tempore Iuſtiniani? 44.

Errata Typographi ſic corrige.

Pag. 17. linea 9. pro euerſerit leg. emerſerit. p. 21. in marg. pro C. de qui, de his qui. p. 24. l. 16. pro contractum leg. contracta. p. ead. lin. penult. pro contractos lege: Contractas. p. 43. l. 3. pro ſepeliretur, lege: ſepelirentur. p. 55. l. vlt. pro probato: leg. prolato. p. 56. l. 17. pro l. Cornelia, leg. l. quod Cornelia. p. 25. l. vlt. pro Paranynphorum leg. Paranymphorum. p. 54. pro quadrimani leg. quadrimanos. alicubi pro placuſſe leg. placuiſſe. & pro Vulpianum leg. Vlpianum.

DE
IVSTINIANEI
SECVLI
Moribus
PARS ALTERA.

PAGANINI GAVDENTII I. C.

DE IVSTINIANEI SECVLI

Moribus

PARS ALTERA.

FLORENTIÆ.
Typis nouis Amatoris Maſſæ, et Soc. M. DC. XXXVIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

Sereniſſimo Principi
LEOPOLDO
AB ETRVRIA.

O Cui magnanimo vertit ſub pectore curas,
Ardua virtutis ſemita, celſus honos,
Accipe Cæſareos, Regalia lemmata, mores,
Haud dubiè expoſitos quos liber iſte refert.
Accipe, ſed læto vultu, ſed fronte ſerena,
Qua radios ſpargens nubila furua abigis.
Sic ego te nitido haud obſcurus Sole, tenebras,
Et noctem potero temnere triſtificam.

Scribebam Piſis. III. Non. Iun. ipſo die mihi natali.

Tuæ ſereniſs. Celſitudinis

Humilimus & obſtrictiſs. ſeruus

Paganinus Gaudentius.

Lectori Salutem.

CVpidus, vt video, non ſatiatus à prima de Iuſtinianei Seculi moribus parte diſceſſiſti Lector, Sic tuo velificor deſiderio, alteram dum exhibeo. tertiam quoq; daturus, ſi idem, quod principem excipit, fatum experiatur hæc, tuos iam quæ ſubit oculos. Pauca autem præbeo, ne ſi multa largirer, quæ ad tuum non facerent palatum, veniæ non foret locus, aut emendationi. quis enim tam parum habet humanitatis, qui non tandem ei, qui exigua moliens, haud multum peccauit, ignoſcat?

INDEX

CAPITVM.

AN ſub Iuſtiniano non fuerit certa de diuinis ſententia? Caput I. pag. 9.
Moris non fuiſſe, vt Pontifices Romani intereſſent Concilijs generalibus in Græcia. Cap. II. p. 11.
De More proponendi Euangelia coram Synodo. de aureo Codice Euangeliorum. Quid nomine Euangeliorum intelligendum? Cap. III. p. 12.
De S. Eucharistia dari ſolita pueris. Cap. IV. p. 14.
De more inſerendi nomina Diptychis. Cap. V. p. 15.
Vſu ſeculi Iuſtinianei quibuſdam anathema dictum etiam poſt mortem. Cap. VI. p. 17.
De feſto exceptionis Domini inſtituto ſub Iuſtiniano. Cap. VII. p. 18.
De Iuſtiniana Patria Iuſtiniani euecta ad Archiepiſcopalem dignitatem. Cap. VIII. p. 19.
An diuiſum eſſet Imperium inter Iuſtinianum, & Theodoram? Cap. IX. p. 21.
More Iuſtinianei ſeculi conſueuiſſe adorari Imperatorem. Cur iam, & qua ratione Pontifex ſummus adoretur? Cap. X. p. 22.

An Au-

An Auguſta exæquaretur Principi ſub Iuſtiniano? Cap. XI. p. 22.

Quæ de Senatoribus reperiuntur in pandectis, transferenda etiam ad Senatores Conſtantinopolitanos. Cap. XII. p. 25.

Tempore Iuſtiniani quæ maior eſſet auctoritas Senatus Romani, an Conſtantinopolitani? Cap. XIII. p. 26.

An agendum fuerit à Triboniano de Senatusconſultis? cur ſub Conſtantino, cæteriſq; ſubſecutis nullum memoretur Senatusconſultum? Cap. XIV. p. 27.

An tempore Iuſtiniani eſſent duo Conſules? Cap. XV. p. 29.

De Officio Conſulis tempore Iuſtiniani: An Proconſul præferretur Conſuli? Cap. XVI. p. 30.

De præfecto Vigilum apud Conſtantinopolitanos. Cap. XVII. p. 32.

Comparatur Præfectus Prætorio, qualis erat tempore Iuſtiniani, cum eo, qui viguit ante Conſtantinum. Cap. XVIII. p. 33.

Adhuc comparatur Præfectus Prætorio antiquus cum Conſtantinianis. Cap. XIX. p. 36.

De ſanctione Alexandri Imperatoris relata ad Præfectos Prætorio Conſtantinianis. Cap. XX. p. 37.

Quot

Quot eſſent Præfecti Prætorio tempore Iuſtiniani? Cap. XXI. p. 39.

De Eunuchis ad dignitates promotis ſeculo Iuſtinianeo. Cap. XXII. p. 40.

More triumphandi non deſtitutа fuiſſe tempora Iuſtinianea. Cap. XXIII. p. 41.

An more ſeculi Iuſtinianei renunciarentur Doctores? Cap. XXIV. p. 43.

An ſingulare decretum tribueret immunitatem profeſſoribus? Cap. XXV. p. 44.

An Chriſtiani tempore Iuſtiniani docerent Philoſophiam in ſcholis? XXVI. p. 45.

Perpenduntur nonnulla, quæ videntur refellere præcedentem ſententiam. Cap. XXVII. p. 46.

Quando cœperint Iuriſconſulti diſciplinis interpretari leges? quando tributum eis ſtipendium publicumque auditorium? Cap. xxviij. p. 49.

Vſum ſeculi Iuſtinianei reieciſſe commentarios in leges. querela de immenſis voluminibus noſtræ ætatis. Cap. xxix. p. 51.

An olim, & quidem tempore Iuſtinianeo Medici in ſcholis traderent præcepta ſuæ artis? Cap. xxx. p. 53.

An & Græcè poſſent ſententiam dicere Prætores? Cap. xxx. p. 55.

De

De vſu Iuſtinianeo præferente mulierem in dote omnibus creditoribus anterioribus. Cap. xxxij. p. 57.

Seculum Iuſtinianeum non fuiſſe conſtans in puniendis adulteris. Cur minuta pœna in mulieribus? Cap. xxxiij. p. 58.

Vſum ſeculi Iuſtinianei non conſuluiſſe maribus in ſucceſſione. Dimittitur Lector ad exercitationem de ea re in fine libri. Cap. xxxjv. p. 60.

An Circenſes ludi inter mores ſeculi Iuſtinianei ſint recenſendi? Cap. xxxv. p. 62.

An ludi Circenſes cum Idolatria eſſent coniuncti? Cap. xxxvj. p. 63.

An Iuſtinianus in Crucem egerit Iudæum parricidam? Cap. xxxvij. p. 64.

Morem parandi vellera ſerica in Imperio Romano acceptum ferendum temporibus Iuſtinianeis. Cap. xxxviij. p. 65.

Deum apud Moſem, aut excluſiſſe fœminas à ſucceſſione, aut eas non æquiparaſſe Maribus. Cap. I. p. 70.

Legem Moſaicam de ſucceſsione ſemper obſeruatã à Iudæis. Cap. ij. p. 72.

Agitur de lege Voconia apud Romanos ſpernente fœminas in ſucceſſione. Cap. iij. p. 73.

Exiſti-

Exiſtimaſſe Originem legem repellentem fœminas à ſucceſſione nunquam antiquandam. Cap. jv. p.75.
De Salica ſubmouente fœminas. Cap. v. p.77.
De conſenſu Ripuariorum, Saxonum, atque aliorum. Cap. vj. p.78.
De Longobardorum inſtituto, deqꝫ Feudis. Cap. vij. p.79.
De legibus Municipalibus Italicarum vrbium excludentibus fœminas. Cap. viij. p.80.
Plus eſſe largiri primigenijs priuilegia, quam fœminas excludere à ſucceſſione. Cap. jx. p.81.
Agnatorum ſucceſſionem inſuper habitis fœminis videri eſſe iuris gentium. Cap. x. p.82.
Cur non putauerint Romani exæquandas eſſe maribus fœminas in ſucceſſionibus? Cap. xj. p.83.
Repugnare rationi ſanctionem Iuſtinianeam, non item Voconiam legem. Cap. xij. p.86.
Fruſtrà proferri legem XII, *tabul. aduerſus totam ſcholam Iuriſconſultorum. Cap. xiij.* p.88.
Cur non videatur debere haberi ratio Iuſtinianéa nouitatis in exæquandis fœminis? Cap. *xjv.* p.90.
Comparatur inter ſe nouitas, & vetuſtas legis xij. tabul. & Voconiæ. Cap. *xv.* p.91.

Non eſſe iniquam vocandam legem excludentem fœminas. Cap. xvj. p. 94.

Par non eſſe, vt confugiatur ad ius Cæſareum exæquans fœminas, neglectis duobus ſtatutis eas excludentibus. Cap. xvij. p. 95.

DE IVSTINIANEI SÆCVLI MORIBVS.

PARS ALTERA.

An ſub Iuſtiniano non fuerit certa de diuinis ſententia? Caput I

VT inuidiam conflet ſeculo nominiq; Iuſtinianeo Procopius in Anecdotis, ait nullam certam tunc fuiſſe de diuinis ſententiã. Quod forte protulit, quia Monothelitarum, Origeniſtarum, aliorumque vigebãt in orbe opiniones. id tamen pronunciandũ non erat, ſi Iuſtinianus in Codice tã mul

ta edixit de ſumma Trinitate, ſtatimq; in principio ex conſtitutione Theodoſij manifeſtum fecit, in qua fide vellet cunctos populos Deum colere, & venerari. Nonne ſola illa conſtitutio narrationem Procopij peſſundat, & conterit? Adde non pauca in eodem codice contra Manichæos, Iudæos, Gentiles, alioſque prolata. Cur etiã ſub ipſo conuocata eſt Synodus quinta niſi vt auctores trium capitulorum, & Origenis ſtudioſi profligarētur, quod etiam factum feliciter. ipſe imperator contra Neſtorium, Origenem pulchros compoſuit, ediditq; libros. de ipſo ſunt verba Cedreni: *perſecutionē græcæ religionis, & omnium hæreticorum inſtituit.* Si verò quia aliquot opiniones ab audacibus hominibus illa tempeſtate non deſierunt ſpargi in vulgus, licet dicere, nullam certam ſententiam de diuinis fuiſſe ſub Iuſtiniano, eadem nota impingenda foret Conſtantino, Theodoſio, Arcadio, Honorio, Marciano, qui tamen dederunt operã, vt omnes idem de Deo, deque myſterijs ſentirent, licet iniquitas temporum nõ tulerit, vt voto ſuo potirentur omni ex parte.

Moris

Moris non fuiſſe, vt Pontifices Romani intereſſent Concilijs generalibus in Græcia. Cap. II.

MIretur quis ſanctiſſimum Pontificem Vigilium profectum in Orientem eo tempore, quo cōuocata fuerat Synodus quinta, etſi peramanter rogatus fuiſſet, vt Concilio intereſſet, renuiſſe tamen, nec precibus patrum paſſum eſſe hac in re locum. Quid magis decet, quam caput pręeſſe membris? Nonne pro ipſo rogauit Chriſtus, ne eius deficeret fides? Noluit prudens Pontifex ſe credere externis hominibus, cum præſertim non antiqua eſſet contentio, quæ agitauit legatos Apoſtolicæ Sedis in Chalcedonenſi Concilio. Sanè in morem tunc abijſſe propoſitum Pontificum Romanorum, ne coram adeſſent cœtui Epiſcoporum, acta Concilij Nicęni & ſubſecutorum nos ſatis ſuperq; docent. Inſpice ſis octo generales Synodos, quę celebratæ ſunt in Oriente, nuſquam videbis accedere ad cœtum Papam Oecumenicum Romæ. Non comites potuiſſet habere Epiſcopos Occidentis ob ſpatia

locorum. Ne dicam, tunc numerum Antiſtitum Occiduorum longè fuiſſe minorem eo, qui decorabat Præſules græciæ, vbi imperator robur eis addebat. quod volui proferre, vt intelligeremus cur tempore Iuſtiniani quintam Synodum ſua præſentia noluerit cohoneſtare Vigilius. Vide prefationem ad eandem Synodum in Concil. General. editis Romæ tom. 2. pag. 519.

De More proponendi Euangelia coram Synodo. de aureo Codice Euangeliorum. Quid nomine Euangeliorum intelligendum? Cap. III.

MAxima veneratione proſequebatur mos Iuſtinianeus Codicem quatuor Euangeliorum, vt res maximæ propoſito eiuſmodi libro peragerentur. Hinc legimus in quinta Synodo dixiſſe Sextilianum Africanæ prouinciæ Epiſcopum Collat. V. *Quoniam propoſita ſunt Sancta Euangelia*. vides coram Codice Euangeliorum edito loco proſtante Epiſcopos ſolitos de rebus fidei diſſerere, & capita conferre.

Si

Si quando autē iurandum alicui erat in Synodo iurabat (forte tangendo) per Euangeliū. ſunt in eadem collat. non pauca exempla. quiſque aiebat: *per ſanctas Scripturas veritatem dico*. aliquando. *per iſtas ſanctas Scripturas*. quandoq; per iſtam virtutem. Illud addo ob lapillos, aliumq, ornatū fuiſſe eiuſmodi librum perquam pretioſum. Nam in triumpho ſuo Belliſarius detulit hoc ſpolium ereptum Vandalis, qui ſi Catholici non erant, Chriſtianam tamen profitebantur fidem. de Codice delato in pōpa triumphali Zonaram audi in Iuſtiniano: *poſt dies aliquot cum iterum ludi equeſtres in theatro agitarentur, ſpolia bellica per mediam vrbem oſtentata. in ſtadium inferuntur libri ſacrorum Euangeliorum vndiq; auro refulgentes, & omnis generis lapillis diſtincti*. dicemuſne nomine Euangeliorum intelligi totam narrationē de vita Chriſti ſingillatim conſcriptam à Matthæo, Marco, Luca, & Iohanne? id videtur affirmandum, cum vix quicquam nos cogat ambigere. Forte tamen erit, qui exiſtimet intelligi de Codice, in quo partes ex Euangelijs deſcriptæ continebantur; eæ nempe, quæ per viciſſitudinem recurrentium hebdomadum leguntur in Miſſa: ex-

ponunturq; ex ambone publicè populo. Sic accipit ſæpe Codinus de offic. Nolim in re ambigua quicquam pronunciare. Audiam potius, qui certam ſuggerat ſententiam.

De S. Euchariſtia dari ſolita pueris. Cap. IV.

MOrem quendam præterire mihi nefas, dum Iuſtinianei ſeculi recenſeo inſtituta. Conſueuerant nempe Sacerdotes Conſtantinopoli, ſi pluſculum de partibus immaculati diuiniq; corporis domini dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti reliquum eſſet, pueros incorruptos (ἀφθόρυς) vocare ex eis, qui ludum frequentabant literarium, vt ieiuni reliquias illas ederent. id refert Nicephorus in hiſt. Eccl. (Lib. 17. cap. 28) & annotat in margine vir doctiſſimus Iohannes Langius his verbis: *Reliquiæ Euchariſtiæ pueris innocuis Conſtantinopoli dari ſolitæ.* id ſibi contigiſſe narrat hiſtoricus, in quem notas exarat Langius. nec fruſtra mos iſte refertur. nam eodem recenſente, puer Iudęus, qui reliquias etiã Euchariſtiæ perceperat, mirificè in igneo, & candenti furno ſaluus conſeruatus. Quod mirifi-

rificè non ſolum conterit perfidiam Iudaicam, ſed obmuteſcere cogit noſtrę tempeſtatis ſectarios de præſentia Corporis Christi in Euchariſtia ambigentes. Quale enim eſt editum miraculum, vt ignis depaſci non potuerit membra pueri, quem tuebatur Chriſti corpus? de ipſo verò more quid ſentiendum? Nuſquam vetuit Chriſtus dare pueris Euchariſtiam. Cur reprehendemus vrbis Regiæ, grauiſſimorumq; Sacerdotum inſtitutum? quod tamen ſubſecutis temporibus omiſſum nouimus non abſona ratione.

De more inſerendi nomina Diptychis.

Cap. V.

Diptycha, libri Eccleſiaſtici, complectentes nomina tam viuentium, quam mortuorum Catholicorum, dignitate fulgentium, ſunt in ore omnium. Egit de his perquam prolixe Roſueidus in notationibus ad vitas patrum poſt plurimos. Mihi nefas ipſorum ſpoliare ſcrinia. Nec tamen licet ſilere de Diptychis, quãdo mores expono ſeculi Iuſtinianei. occurrit verò locus ab alijs, quod ſciam, non annotatus,

qui

qui facit ad ſummam Iuſtiniani Imperatoris laudem. is extat in quinta Synodo Collat. 2. *Nam & Sanctas quatuor Synodos maieſtas ipſius Sacris Eccleſiæ Diptychis inſeri, & prædicari fecit: quod ante imperiũ diuinitus ei datum in ſancta Eccleſia non procedebat.* recitari in Diptychis argumentum erat Orthodoxias, Catholicæque notæ. iuſſu Iuſtinianeo inſerta ſunt nomina quatuor Conciliorũ generalium, ne quiſquam ambigeret veritati diuinę eſſe cõſentanea, quæ in eis expoſita fuiſſent. Sed annon fuere Catholici Imperatores ante Iuſtinianum, qui potuere iubere, vt infererentur? reſpondere eſt, aliquos Cæſares Catholicos non fuiſſe, Baſiliſcum, qui Chalcedonenſe Concilium abrogauit, Anaſtaſium Eutychianum. alij forte peccarunt negligentia. primo Iuſtiniano venit in mentem pręcipere, vt Diptychis adderentur quatuor Synodi.

Zonar. in Annal.

Vſu

Vſu ſeculi Iuſtinianei quibuſdam anathema dictum etiam poſt mortem.

Cap. VI.

ILlud ſolemni vſu eſt comprobatum tempore Iuſtiniani Imperatoris, poſſe eum, qui cum viueret orthodoxus non fuit, & libros ſcripſit praua Catholicæq; Fidei contraria cõplectẽtes dogmata, etiam poſt mortem damnari. Nam in quinta Synodo trium Capitulorũ auctores, licet iam vita fuiſſent functi, anathemate fuere perculſi. id vides ſæpe in illo repeti Concilio. Ne verò deterrerẽtur Patres à tali ſententia ferenda in mortuos, calcar currentibus addidit ſtatim in principio Iuſtinianus in Epiſtola ad patres Coll. 1. *Hortamur etiam illud diſceptare, quod vanè profertur ab eis, qui dicunt non oportere poſt mortem hæreticos anathematizare, & ſequi in hoc doctrinam Sanctorum Patrum, qui non ſolum viuentes hæreticos condemnauerunt, ſed & poſt mortem, vtpote in ſua impietate mortuos, anathematizauerunt*. Vide ibi, quæ Sextilianus legit ex epiſt. Sancti Auguſtini 50. ad Bonifa-

cium Comitem, obſeruatu digniſſima. ſi dicas omnia crimina finiri morte cum Iuriſconſultis, reſpondebo finiri omnia præter perduellionis crimen, vt tradunt Doctores ad leg. Iul. Maieſt. exęquatur autem perduellioni hæreſis cum ſit Reipublicæ, ſalutique omnium per quam exitialis; vt propterea etiam poſt mortem damnetur memoria eius, qui tali ſcelere laboraſſe deprehenditur.

De feſto exceptionis Domini inſtituto ſub Iuſtiniano. Cap. VII.

SI credimus Nicephoro in mores ſeculi Iuſtinianei, iubente, aut ſaltem ſatagente Imperatore tranſiuit feſtus dies exceptionis Seruatoris noſtri, qui etiam Purificationis appellatur à Græcis dictus ὑπαπαντὴ En verba hiſtorici: *Idem imperator tunc primum Seruatoris exceptionem toto orbe terrarum feſto die honorare inſtituit.* an in occidente ante Iuſtinianum notus eſſet hic dies feſtus, videant periti rerum Eccleſiaſticarum. Mihi in eam rem nihil ſuppetit. Ne quis porrò miretur à Iuſtiniano tunc inſtitutũ talem morem, ſubijcit Annalium ſcriptor

lib.27.c.28.

ptor

ptor etiam Mauricium: *Sacroſancta Dei Genitricis dormitionem quintodecimo Augusti die celebrari præcepiſſe.* An à Græcis nos Latini hunc ritum accepimus?

De Iuſtiniana Patria Iuſtiniani euecta ad Archiepiſcopalem dignitatem.

Cap. VIII.

SI vllus Imperator, inter eos, qui Chriſtiani fuerunt, exercuit auctoritatem in res ſacras, Iuſtinianus certè præ cunctis extendit illuc ſuas vires. Exemplum inſigne eſto Iuſtiniana ipſius patria ad Metropoliticã euecta dignitatem: hoc vt intelligatur nouerimus apud Dardanos Europæos, qui ad Epidamni fines accolunt, regionem Taureſiam fuiſſe, dictam Iuſtiniani patriam.. vrbs verò, vbi natus, Acrido dicta, de qua Nicephorus: *Acrido vrbs eſt in excelſo tumulo constructa prope lacum maximum, qui Lychnedus nominatur, antiquitus autem Daſſarites appellatus eſt.* Vide plura ibidem. iam de honore Eccleſiaſtico tributo videamus. Ait enim ille ipſe hiſtoricus: *Patriæ quoq; ſuæ Acrido præcipuum honorem habens, Archiepiſcopali dignitate* cap. 28. lib. 17.

C. 2. *eam.*

eam decorauit; Eccleſiamq; ibi liberam, quæ ipſa ſibi caput eſſet, cum plena poteſtate conſtituit & primam Iuſtinianam mutato nomine vocauit. id reperire eſt apud ipſum Iuſtinianum in Auth. de Eccleſiaſt. tit. cap. 3. vbi iubet eam habere ſub ſua iuriſdictione Epiſcopos Prouinciarum Daciæ, Dardaniæ, Myſiæ, Pannoniæ, atq; hos ab ipſa ordinari. Num verò poteſt aliqua Eccleſia eſſe ſibi caput cum plena poteſtate? eiuſmodi verbis intelligit Imperator non eſſe ordinandum Archiepiſcopum Iuſtinianę ab aliquo Patriarcha. ſic legimus in Concilio Epheſino Part. 2. Act. 7. iuſſiſſe Synodum non oportere ab Antiocheno Epiſcopo ordinari Epiſcopos Cypri, cum nulla doceret memoria eos vnquam ab ipſo ordinatos fuiſſe. Itaq; Archiepiſcopalis Eccleſia dicta eſt ſibi eſſe caput, quod ordinari ab aliquo Patriarcha non indigeret. Nitebantur autem Cypri Antiſtites vetuſtiſſima conſuetudine. Iuſtiniana verò id priuilegium accepit à Imperatore. quæ omnia ſic exponenda ſunt, vt non negemus quemlibet Archiepiſcopum tunc ſaltem ſubfuiſſe Synodo Generali, à qua potuiſſet in ordinem redigi, vt & à ſummo Pontifice Romano, ſi contigiſſet ip-

ſum

ſum ire per deuia errorum. quæres porrò, à quo ordinaretur & eligeretur Archiepiſcopus Iuſtinianæ? reſponſum facile eſt. Nam Synodus hæc peragebat eorum Epiſcoporum, qui erant in illa prouincia. iterum ſcire cupies, an fas fuerit Cęſari tale priuilegium ſuæ conferre patriæ? Contulit, an conferre poſſet non diſceptauit.

An diuiſum eſſet Imperium inter Iuſtinianum, & Theodoram? Cap. IX.

CVM leges Romanæ repellant fœminas ab omnibus muneribus publicis l. fœminæ ff. de regul. Iur. monſtri quid ſimile foret, ſi fœmina ipſi Romano Imperio habenas admoueret. Zonaras tamẽ hæc in vita Iuſtiniani ſcripta reliquit verba. *Iuſtiniano principatum adepto non vnius; ſed duorum poteſtas fuit, cum vxor eius non minus ipſo ac potius plus poſſet.* vides diuiſum ſic fuiſſe inter Theodoram, & Iuſtinianum Imperium, vt potior pars penes mulierem eſſet. Audeo autem affirmare Imperatorem fuiſſe Iuſtinianum, ſuoq; iure imperaſſe, ſi quid verò auctoritatis habuit Theodora, hoc imputamus Cæſari valde propenſo in pulcherrimam

rimam eloquentemq; vxorem. Hoſpes qui non eſt in annalibus nouit, magnam vim eſſe fœmineæ formæ, atque gratiæ in animos Principum, licet cæteroqui prudentiſſimi ſint. Liuia profectò, ſi credimus Tacito, ſenem Auguſtum deuinxerat. ſuperiori tempeſtate quid non poterat apud Solimannum Roxolana? An dices Imperium fuiſſe penes Liuiam, penes Roxolanam, quia multum indulgebant ſapientes illi Principes vxoribus? transfer hęc ad Zonaræ verba exponenda, & omnia in tuto, inque portu erunt.

More Iuſtinianei ſeculi conſueuiſſe adorari Imperatorem. Cur iam, & qua ratione Pontifex summus adoretur? Cap. X.

SVnt verba Zonaræ in vita Iuſtiniani: *Cum iam ad Imperatorem peruentum eſſet, Belliſarius Gelimeri perſuadet, vt humi procumbat, & Imperatorem adoret, procumbit & ipſe Belliſarius; vt Gelimero oſtenderet, eum id facere iuſſum non vt captiuum, ſed quia moris ſit hoc modo adorari Romano-*

manorum Imperatores. En tibi in recitatis verbis ſeculi Iuſtinianei in ipſo Iuſtiniano morem, dum palam adoratur. Ne fremat, qui hoc audit, quaſi diuinos ſibi rapiat honores homo. nam ciuili id factum ratione, planè vt in veteri Teſtamento à populo adoratum Regem legimus. Quis rem tanquam malam, diuinoque Numini aduerſantem reſpuat, & iugulet cenſoria nota, quam veteris fœderis commendat vſus? Adde in vita Caroli M. hæc legi: *Poſt laudes à domno Apoſtolico more antiquorum Principum adoratus eſt*. An Apoſtolicus peccâſſet in Deum, ſi fas non foret adorare Cæſarem? Quis etiam reprehendat morem omnium Chriſtianorum? Nam ita ferebat conſuetudo eorum, qui tempore Iuſtiniani viuebant, & vixerant antea ſub Chriſtiana pietate, deinceps vixerunt, vt id obſeruātiæ, atq; cultus deferretur Cæſaribus. Fateor id tandem ſublatum, & obtinuiſſe, vt ob ſummam dignitatem Eccleſiaſticā adoretur ſummus Pontifex Romanus. id nos etiam longe ſublimiori tuemur modo, quam quo diximus rectè factū ab ijs, qui Imperatorē humili proſecuti ſunt cultu. Nihil enim ſupererit, quod in moribus obnoxium non poſſit

red-

reddi reprehenſioni, ſi non ambigas omnes Catholicos, dum venerantur proni Pontificem, reijcere. Cum præſertim adoratio videatur valde accedere ad Religionem, & Religionis apex ſummuſq; arbiter rerum ſacrarum ſit Pontifex, longè magis rationi eſſe conſentaneam conſuetudinem noſtram, quam fuerit illa, affirmare poſſumus.

An Auguſta exæquaretur Principi ſub Iuſtiniano? Cap. XI.

EX Zonaræ Annalibus diſcimus Theodoram Iuſtiniani coniugem non minus quã Imperatorem coronatam à Iuſtino Thrace. diſcimus etiam adoratam fuiſſe à Beliſario, & Gelimere captiuo poſt debellatam, redditamque Imperio Romano Africam. id nobis tradidit idem Zonaras, cuius verba tranſcribere iam opus non eſt. An qui honores proprij ſunt Imperatoris communicandi veniunt cum fœmina? An hic mos Iuſtinianeæ ætatis laudandus? dixerim annuente Cæſare hæc omnia poſſe tribui Auguſtæ: huic reſponſo præiuit Vlpianus ff. de legib. & Senat. l. 31. nã Princeps quidem

ſuo

ſuo iure ſolutus eſt legibus, non item Auguſta. Princeps tamen ſolet Auguſtę eadem tribuere priuilegia. Vides quam longè infra Principem ſit poſita Auguſta. nam qui honores, quæ priuilegia illi tribuuntur, à iuſſu, à voluntate Cęſarea, velut ex fonte manant. Ergò ſi Theodora coronata eſt, factum id volente Iuſtino, ſi adorantes vidit Beliſarium, & Gelimerem, id Marito erga ſe beneuolo acceptum tulit.

Quæ de Senatoribus reperiuntur in pandectis, transferenda etiam ad Senatores Conſtantinopolitanos. Cap, XII.

CVM Byzantium exæquaret Romæ Conſtantinus, ei etiam tribuendum putauit Senatum. Hinc hiſtoriæ & annales nobis frequenter memorant Senatum Conſtantinopolitanum, qui forte etiam maioris fiebat, cum decoraretur præſentia Imperatoris. Ergo quæcumq. Tribonianus in pandectis collegit de Senatoribus, illa omnia exponenda ſunt non minus de Senatoribus Conſtantinopolitanis, quā Romanis. ſi dicas, non potuiſſe Vlpianum, Marcellum, Modeſtinum, Pomponium, alioſq; lo-

qui de Senatoribus Canſtantinopolitanis, cum Byzantium tunc noua Roma non foret, facile eſt reſponſum, ſi cogites, à Triboniano collecta fuiſſe ex Iuriſconſultis, quæ inſeruirent etiam Senatui Conſtantinopolitano, licet tunc cum ipſi ſcriberent nondum eſſet talis cœtus. quod monuiſſe memini de Præfecto vrbis, cum anno præterito de Iuſtinianei Seculi moribus ederem primam partem.

Tempore Iuſtiniani quæ maior eſſet auctoritas Senatus Romani, an Conſtantinopolitani? Cap. XIII.

TEmpore Iuſtiniani non deſtituebatur Senatu noua Roma, nec vetus putanda eſt eum non habuiſſe, licet fractum multiplici calamitate. quærere verò lubet, cui maior videatur tribuenda auctoritas? Adime Cæſarem Senatui, quid ſupereſſe credimus? iam ante Iuſtinianum cœperat Roma non habere Imperatorem, in Italia cum regnarent Gothi. quæ condidiſſent Senatores Senatuſconſulta abſque Cæſare? Nec poterant renunciare aliquem Imperatorem, cùm deſtituerentur viribus, nec

vel-

vellent offendere eum, qui Nouę præerat Romæ. Quæ omnia ſi perpendas, non dubitabis pronunciare longè maiorem amplitudinem, atq. auctoritatem fuiſſe Iuſtinianeo ſeculo Senatus Conſtantinopolitani, quam Romani. de Conſtantinopolitano hæc intellige apud Zonaram in Iuſtino: *cum autem Principes aliquando orarent, vt illũ collegam aſciſcerẽt*: in Anaſtaſio. *Ariadna Anaſtaſiũ ſilentiarium de ſententia Senatus, & legionum, ad Imperium euexit*. Plura ipſe lege apud ſcriptorem Annalium.

An agendum fuerit à Triboniano de Senatuſconſultis? cur ſub Conſtantino, cæteriſq. ſubſecutis nullum memoretur Senatuſconſultum? Cap. XIV.

SEnatuſconſulta ſi inſpiciantur à Placentino collecta, & ab Ant. Auguſtino diligenter expoſita, nullum reperimus, quod non ſit antiquius temporibus Conſtantini, vt ſuſpicari liceat poſt illum Cęſarem Senatuſconſulta planè ſiluiſſe, quod mirum fortaſſe non videbitur, nam duo Senatus conſtituti fuerunt, cum vnuſ-

tantum Romam exornarent, antequam Conſtātinus Bryzantium migraret. Quod cum ita ſe habeat, cur Tribonianus non minus in Cod. quam in Pand. titulum nobis dedit de Senatuſconſultis? Nec enim operæ eſt agere de ijs, quæ in vſu eſſe deſierunt. Vt his occurram, fateor nullum Senatuſconſultum cōditum à tempore Conſtantini ad Iuſtiniani Imperium memorari in collectione, non tamen inde aſſerere eſt nullum editum fuiſſe. Quis enim neget in Senatu Romano, & Conſtantinopolitano ſub Imperio Conſtantini, Conſtantis, Valentis, Arcadij, Theodoſij, aliorumq. quicquam ſancitum fuiſſe? quid enim fuiſſet Senatus abſq. Senatuſconſultis niſi nomen re deſtitutum? Aut ſi forte lubet dicere, temporibus narratorum Imperatorum non defuiſſe quidem vtrique Romæ Senatum, ſed in legibus ferendis non habitam ipſius à Cæſaribus rationem, vt propterea præcepta generalia, ipſi ſuo Marte condiderint, conſtitutioneſque appellauerint, & tunc multę quidem Conſtitutiones editæ ſint in lucem, de Senatuſconſultis autem, quæ vim precepti generalis habuerint, altum fuerit ſilentium; noluiſſe tamen collectorem Tribonianum

Se-

Senatuſconſultorum nomen omittere vetuſtatis honore tactum. Nam & Conſules recenſet & Senatores, cum tamen ſciamus auctoritatem ipſorum nequaquam talem fuiſſe Iuſtinianeis temporibus, qualis erat, olim Reſpublica Romana cum floreret.

An tempore Iuſtiniani eſſent duo Conſules? Cap XV.

VNuſne an duo fuerint Conſules tempore Iuſtiniani Imperatoris? quærc. duos fuiſſe quis dubitet, ſi ſemper Romanis fuere duo? adde, Vlpianum ff. de offic. Conſul. duorum facere mentionem. cur verò Tribonianus tranſtuliſſet ad ſua tempora dicta de duobus, ſi duo ſub Iuſtiniano non erant? vt reſpondeamus conſulendi ſunt nobis faſti. ſed prius dico: conſtructa noua Roma, inſtitutoque altero Senatu, non propterea auctus eſt numerus Conſulum. Ergo vtraq. Roma ſuum habebat Conſulem, vt intelligerent Romani vnum eſſe Imperium, vnumq. nomen Romanorum. quandiu itaq. licuit per irruptiones Barbarorum creati ſemper ſunt duo Conſules, vnus in Oriente, in Occidente alter,

quod

quod etiam eueniſſe ſub Iuſtiniano nouimus, vt rectè Tribonianus deprompſerit ex Vlpiano, quæ de duobus docuerat Conſulibus. Tandem Anno à Chriſto 534. VIII. Imperij Iuſtiniani, ob bellum Gothicum Romæ non potuit renunciari Conſul, hinc in faſtis, quos edidit Contius recenſetur ſolus Paulinus Conſul in Oriente.

De Officio Conſulis tempore Iuſtiniani. An Proconsul præferretur Consuli?
Cap. XVI.

MIraris lector, qui legis verba Vlpiani ff. de offic. Conſul l. vn. tam pauca tribui Conſulibus, quod ſcilicet conſilium præbeant manumittere volentibus, vt extra manumiſſiones nihil de ipſis referatur, cùm tamen Conſules ſint dicti, quod conſulerent Reipublicæ. præerant enim exercitibus, & prope regiam habebant in vrbe auctoritatem, vt nos docet præter alios Polybius lib. 6. Cur tam pauca tranſumpſit ex Iuriſconſultis Tribonianus de Conſulari poteſtate, cum valde multa depromat de Proconſulis officio? Nonne par eſt Proconſu-

li

li præferri Conſulem? certè videtur ſe irridendum propinare, qui Conſulem Proconſuli poſthabet. Fateor, vt nodum ſoluam, olim ſtãte republica ampliſſimum fuiſſe munus Cõſulare, de quo magnificè locutum ſcimus Polybium, vbi verò Cæſarum inualuit potentia, & in vrbe, & foris viſa eſt languere amplitudo Cõſularis. retentum tamen eſt nomen, retenta externa ſpecies, vt hoc daretur veteri Reipublicæ, ipſi Cæſares Conſules dici voluerunt. Anni etiam numerati ſemper ſunt ſecundum nomina Conſulum. pauca ergò, quæ ad ius faciunt, retulerunt Iuriſconſulti, pauca repetenda ſibi putauit Iuſtinianus. nam ſi ſpeciem quandam reſpicias, maior erat Conſul ſub Cæſaribus, quã Proconſul, ſed ſi intuearis Imperium, & iuriſdictionem, pręferri quis non aſſerat Proconſulem Conſuli? Proconſul namq; nomine populi Romani præerat alicui prouinciæ cum ſummo Imperio, Conſul verò omni ferè deſtituebatur iuriſdictione, Imperio certè planè carebat.

De præfecto Vigilum apud Conſtantinopolitanos. Cap. XVII.

QVod legitur in Pandectis de offic. præfecti vigilum, id tu transfer etiam ad præfectum vigilum, cui incũbebat cura nouæ Romæ. Nouimus præfectum vigilum primum inſtitutum fuiſſe ab Auguſto. nam cum ſeptem cohortes opportunis locis conſtituiſſet, vt binas regiones vrbis vnaquæq; cohors tueretur: præpoſuit eis tribunos, & ſuper omnes ſpectabilem virum, qui præfectus vigilum appellaretur. diuiſiſſe porrò Conſtantinum nouam Romã in quatuordecim regiones diſcere eſt ex incerto auctore, qui ante tempora Iuſtiniani vixit, regioneſq. ſingillatim deſcripſit. ſi cui verò præſtò non eſt ſcriptor ille, perlegat Topographiam Conſtantinopolitanam diligentiſſimi viri Petri Gyllij. Par ergò fuit, vt more Auguſti Conſtantinus tribueret cuſtodiam vrbis ſeptem cohortibus, quibus præeſſet præfectus. Cæteroq. quid proderat de offic. præfect. Vigilum titulum in pandectis inſtituere? dices, ſaltem veterem Romam habuiſſe præfectum, regeram tem-

tempore, quo Pandectæ colligebantur vix videri habuiſſe talem Præfectum Romam, cum à Gothis fuiſſet direpta, & quotidie ab ijſdem vexaretur. At Conſtantinopolis fulgebat pręſentia ſplendoreq; Cæſareo.

Comparatur Præfectus Prætorio, qualis erat tempore Iuſtiniani, cum eo, qui viguit ante Conſtantinum. Cap. XVIII.

QVI legis ff. de offic. Præf. Prætorio, miraris tam pauca de ampliſſima dignitate proferri, cum tamen ſatis conſtet longè plura ei tribuenda, ſi contemplemur inſtitutum Conſtantini, aut morem ſeculi Iuſtinianei. Ego puto plura dicta fuiſſe à Iuriſconſultis, qui vixerunt ante Conſtantinum de eiuſmodi munere, cum reuera poſt Cæſarem primas haberet. Attamen cum poſt Conſtantinum non idem eſſet rerum ſtatus, ea tantum excerpſit Tribonianus, quæ ad ſua tempora facere poterant. Nam à Præfecto Prætorio non minus ante quam poſt Conſtantinum non

licebat appellare ff. de off. Præf. Prætor. l. vn. § 1. nec aduerſus illos peti in integrum reſtitutio niſi ab ipſis eod. § 2. l. Præfecti ff. de minor. ſingillatim verò de Præfectis Prætor. à Conſtantino inſtitutis hæc obſeruanda: Non vni Prouinciæ tanquam Præſes, Proconſul, ſed toti diœceſi, ſeu tractui præeſt terrarum, quæ multas Prouincias contineat l. 1. C. de prox. ſacr. ſcrin. l. 1. C. de off. Vic. l. 1. C. vt omnes iud. vt in ijs diſciplinam militarem, & ciuilem tueantur, & ſummam rerum Imperij nomine Principis, cuius Prætorio præſidet, & in quo ius dicunt vice Principis, gubernent l. 2. C. de off. Præf. Prætor. Orient. quare Prçſides Prouinciarum ſibi habet obnoxios l. 2. l. 4. C. de offic. Rect. Prouinc. & de delictis eorum, ac reliquorum in Prouincijs officialium cognoſcit l. 4. C. de offic. Rect. Prouinc. eundemq; creat, eligit l. ſi quis C. de aduoc. Iudic. diu. caſtigat, remouet l. 3. 4. C. de offic. Præf. Prçt. Orient. hæc aliâq; nequaquam rectè tranſtuleris ad Præfectum Prætorio ante tēpora Conſtantini, quem nobis deſcripſit Aurelius Arcadius Chariſius libro ſingulari de officio Præf. Prætor. qui ſi extaret, magis ac magis eluceſceret diſcrimen inter il-

ter illa, ſubſecutaq; tempora. Sed quæres, an non contrarijs luctentur frontibus Pandectes, & Codex, cum hic referat, quæ nequaquam tribui poſſunt Præfecto Prætorio deſcripto in illo ab Aurelio Arcadio Chariſio Iuriſconſulto? Reponere eſt, non pugnare, cum in Pandecte tantum legantur, quæ conueniunt etiam Præfectis Prætorio Conſtantinianis, licet Codex plura ſubdat, quæ nequaquam facerent ad Præfectum Prætorio, qualem fuiſſe ſcimus ante Conſtantinum. Rurſus ſic ratiocinaberis: Pugnat mos Iuſtinianeus deſcriptus in Codice cum more antiquo deſcripto in Pandectis. Cur non aſſeremus Codicē quoq; luctari cum Pandecte? ego verò aio non bene colligere, qui ſic colligit. Nam mos antiquus, ante Conſtantinum non totus eſt enarratus, ſed tantum in ea parte expoſitus, qua concinere poterat Iuſtinianeæ Conſuetudini. quod ſic velim accipi de poteſtate Præfecti Prætorio, vt ad alia quoq;, de quibus in Codice, atq; Pandecte agitur, trāſferatur.

Adhuc comparatur Præfectus Prætorio antiquus cum Conſtantinianis.
Cap *XIX.*

ANte Conſtantinum iam vnus, aliquando duo erant Præfecti Prætorio, qui officium communiter gerebant, teſte Zoſimo, vt cenſeretur vnum tantum eſſe officium. poſt Conſtantinum non poterant non eſſe quatuor, cum ſingillatim, & ſeorſim prçeſſent ſuo muneri. adde ante Conſtantinum poteſtate Prçfecti Prçtorio gubernari ſolitos palatinos ordines, eoſq; quibus cuſtodia vrbis credita erat. *Zoſim. li. 2.* hanc curam incubuiſſe Præfectis Prætorio Conſtantinianis par non eſt credere, cum non degerent in palatio Cæſareo, aut Romç, vel Conſtantinopoli. refert etiam idem hiſtoticus limitaneas cohortes, quotquot erant, paruiſſe Prçfecto. tempora Conſtanciniana ſi conſulas, Præfectus ijs militibus imperabat, qui in ſua diœceſi tuebantur limites. neq; enim Præfecto Prætorio per Gallias, vt exemplo hoc vtar, vllum erat ius in limitaneos milites Illyrici. ſubijcio, præunte ibidem Zoſimo, Præfectum

Præ-

Prætorio ſecundum ſeculum, quod anteceſſit Conſtantinum, exiſtimatum fuiſſe ſecundum poſt imperatorem, quod pronunciare nequaquam poſſumus de Præfectis Prætorio Conſtantinianis. Cum enim quatuor eſſent, pari præditi dignitate, non poterat vllus dici primus ab Imperatore. Vt non aſſeram Præfectos vrbi, Conſules, patricios, qui aderant Imperatori forte auctoritate non ceſſiſſe Præfectis Prætorio, qui procul ab aula degebant in Prouincijs. Et certè vix deſpicere licet, quam rectè dicerentur illi Præfecti Prætorio, qui Cęſaribus non erant præſtò: Quid iam memorē dum fidem habeo eidem Zoſimo; Præfectum Prætorio ante Conſtantinum erogaſſe annonas, & contra militarem diſciplinam admiſſa correxiſſe, quod ad Conſtantinianos Pręfectos Prætorio quis tranſtulerit?

De ſanctione Alexandri Imperatoris relata ad Præfectos Prætorio Conſtantinianos. Cap. XX.

Clariſſimo exemplo hic oſtendam miſerè impingere in exponendis legibus eos,

qui

qui deſtituti omni cognitione hiſtoriarum, & vetuſtatis Romanæ inuadunt munus Iuriſconſulti. Conſtat tempore Alexandri Imperatoris non fuiſſe Præfectos Prætorij Orientis, & Illyrici, cum quatuor inſtituerit Conſtantinus, vt millies dixerim ex Zoſimi lib. 2. attamen in C. de offic. Præf. Prætor. Orient. & Illyr. profertur conſtitutio Alexandri. An potuit ſancire aliquid Alexander de ijs, qui poſtea inſtituti ſunt à Conſtantino? quis id dixerit, ſi ſanæ ſit mentis? reſpondemus, Alexandrum ſanciuiſſe de Præfecto Prætorio, qualis tunc fuit. Eam Conſtitutionem recitauit Tribonianus ſub titulo de ijs Præfectis, qui poſt Alexandrum initium ſuum debuére Conſtantino. nec mirum videri debet connexuiſſe compilatorem Alexandream conſtitutionem cum Honoriana, alijſq;. nam non minus illa, quam hæc facit ad officium Præfecti Prætorio, quale fuit ætate Honorij.

Quot

Quot eſſent Præfecti Prætorio tempore Iuſtiniani? Cap. *XXI.*

NEminem clam eſt à Conſtantino inſtitutos quatuor Præfectos Prætorio, eiſque tributum regendum orbem, vt iam in prima parte de Iuſtinianei ſeculi moribus docui ex lib. 2. Zoſimi. erat qui pręerat Prætorio per Gallias, & alius per Italiam. non hos duos reperire eſt in more ſeculi Iuſtinianei. in Codice namq; eſt rubrica de offic. Præfect. Prętor. Orientis, & Illyrici. ſubijcitur ſequenti titulo conſtitutio de Præfect. Prætor. Africæ, cui etiam tribuitur diœceſis. vides abeſſe Præfect. Prætorio per Gallias, & alterum per Italiam; inmani interuallo fateamur neceſſe eſt abire ſeculum Iuſtinianeum à Conſtantiniano, cum non regatur Gallia à Præfecto Prætorio, cui etiam parebat Hiſpania, Britannia, quæ diœceſis erat vna ex quatuor Imperij Romani partibus. An verò Africa poterat eſſe ditio Pręfecti Prætorio, cum Præfectus Prætorio Italiæ haberet diœceſim complectentem Italiam, Africamque? En anguſtias, ad quas redactum erat Imperium tempore

pore Iuſtiniani. Nempe cum iam Galli ſe ſubduxiſſent Cęſaribus, Hiſpania occupata fuiſſet à Gothis, turbata Britannia, lacerata Italia, non licuit Triboniano de Præfectis eiuſmodi agere, quorum poteſtas in tenues abiuerat auras. Vtcumq; autem reſtituit ſplendorem rei Romanæ, cum receptam Africam iuſſit eſſe diœceſin Præfecti Prætorio, vt ſi quatuor non eſſent, ſaltem tres forent.

De Eunuchis ad dignitates promotis ſeculo Iuſtinianeo. Cap. *XXII.*

MOribus melioribus Romanorum repellebãtur Eunuchi à muneribus publicis. ff. de re milit. l. 4. diſcere eſt eum, qui vnum teſticulum habet, poſſe militare, vt colligas Eunuchum, qui vtroq; deſtituitur indignum fuiſſe militari munere. dolet Claudianus Eunuchos vidiſſe forum, vbi inuehitur in Eutropium, & fremit eidem delatum Conſulatum. plura omitto. inclinatione rerum facta etiam ſummę dignitates collatæ Eunuchis. Nonne Narſes ſub Iuſtino rexit Italiam, duxitq; exercitus contra Gothos? Narrat Zonaras in Iuſtino Aman-

tium Eunuchum, eundemq; præpoſitum, hominem potentem ambiuiſſe Imperium, conatumq; largitione pecuniæ trahere milites in ſuam ſententiam opera Iuſtini. Sed fruſtrà fuit. augebis Zonaræ narrationem ijs, quæ ſcribit Luithprandus in Legatione ad Nicephorum Phocam: *Cūq; Cōſtantinopolim venirem, Chriſtophorus Patricius Eunuchus.* alia collegi in exercitatione de Eunuchis, quæ aliquando cum alijs, quæ Iuriſprudentiæ Romanæ lucem, ni fallor, conciliant, prodibit. interim diſce more Iuſtinianei ſeculi non repulſos à dignitatibus Eunuchos.

More triumphandi non deſtituta fuiſſe tempora Iuſtinianea. Cap. *XXIII.*

NON deſunt, qui noſtra tempeſtate ſic typhum premunt, vt omnem gloriæ cupiditatem ex animis hominum euellant. quod dici non poteſt, quam ſit exitiale virtuti. nam quis virtutem laboris plenam ſequatur, ſi præmia adimas? Pauci nimis ſunt, ſi tamen aliqui ſunt, qui per calcatos honores, ad virtutis tendant templum. Quò nos hæc ducit præfa-

tio? dicis, qui hæc legis. ad Iuſtinianei ſeculi morem, dignum vetuſtate Romana imò ex illa non aliunde hauſtum te deduco. ſplendidiſſimo namq; triumpho militaria facinora Beliſarij excipienda putauit Iuſtinianus. lege zonaram in Annalibus. ne alios dicam. Nonne Chriſtianus erat, nonne humilitatis memor Imperator? Nonne norat, quid regnum Catholicum deceret? furit quiſquis hoc negat. Attamen voluit triumphare Beliſarium. Cur in eiuſmodi inſtituta, quibus Roma animos ſuorũ ciuiũ ad rem fortiter gerendã excitabat inuehimur, declamamus? Deum teſtor nihil eſſe ſuperbius illis hominibus, qui gloriam contemnere videntur. Me ſilente mores ipſorum ante oculos noſtros quotidie poſiti, id docent. Volunt tamen videri humiles, vtq; videantur bacchico furore talia damnant. Ego illis iam nihil præter hæc verba occino: Cernite triumphum Beliſarij Vandalicum.

An more ſeculi Iuſtinianei renunciarentur Doctores? Cap XXIV.

AN Doctores renunciabat mos ſeculi Iuſtinianei eos, qui peregiſſent ſtudia, magiſteriumq; iam docti exuiſſent? Nihil eiuſmodi reperire eſt. nam id inuentum ad ſuperiora ſecula referendum eſt, non ad priſca Iuſtinianea. poſtquam, inquam, diſciplinæ cœpere inſtaurari, trecentis ferè ab hinc annis, Doctorum quoq; dignitas, & nomẽ emerſit coll atum ſolemni more. Eius inſtar tempore Iuſtiniani erat iudicium Ordinis, quo quis probabatur. C. de profeſſ. & Med. l. 2. legimus conſueuiſſe profeſſores decreto ordinis probari, à quo etiã poterant reprobari. Nulli itaq; licebat docere, Medicinam facere, & alia obire, niſi ab ordine Decurionum ſcilicet, vt idoneus fuiſſet approbatus. l. 7. eod. *Quiſquis docere vult non temere proſiliat ad hoc munus, ſed iudicio ordinis probatus, decretum curialium mereatur, optimorum conſpirante conſenſu.* Hæc Iulianus Imperator.

An ſingulare decretum tribueret immunitatem profeſſoribus? Cap.XXV.

VT Profeſſor poſſet docere, imò vt quis foret profeſſor, opus fuiſſe decreto ordinis iam dixi ex C. de profeſſ. l. 2. &c. vt quis etiam haberet immunitatem, itidem indigebat decreto Decurionum l. 5. eod. vbi exoritur quæſtio, vt nouerimus, an eodem decreto & quis referretur inter profeſſores, vt poſſet docere, munuſq; ſuum exercere, & ſimul acciperet ius immunitatis? Vix ſoluunt nodum leges, quæ continentur ſub titulo de profeſſ. Niſi tamen maximè fallor, puto ſigillatim tribui debuiſſe immunitatem. Vidêtur enim fuiſſe aliqui profeſſores, qui tamen immunes non erant. colligo id ex l. 5. C. de profeſſ. vbi fit mentio *ordinis* Medicorum *præſtituti*. Non enim niſi certo, exiguoq; numerò fas erat largiri immunitatem. Ergo qui extra numerum illum erant, licet profeſſorum exercerent munus, immunes non erant. in re dubia lubens aliorum audirem ſententiam.

An Chriſtiani tempore Iuſtiniani docerent Philoſophiam in ſcholis? Cap. XXVI.

ET Philoſphi habebant immunitatem C. de profeſſor. l. 8. licet enim aliquos repellat Imperator, excipit tamen eos, *qui à probatiſſimus approbati ſunt*. accedit l.vlt. eod. Cum verò Imperatores iſti Chriſtiani ſint, qui hoc ſanciunt, quærere eſt, num loquantur de Philoſophis gentilibus an Chriſtianis? vtrinq; premimur. Certum eſt temporibus Valentiniani, atq; Honorij gentiles plurimos adhuc fuiſſe. apud Symmachũ etiam in Epiſtolis fit mentio, ni fallor, Philoſophorum non Chriſtianorum. ipſe Symmachus quãuis Gentilis Præfectus vrbi fuit. Cur non licuiſſet aliquibus docere Philoſophiam priſco more? Chriſtianos ſanè veteres non legimus vnquam palam, & in ſcholis Philoſophiam enarráſſe, cum eam potius auerſarentur. quæ faciunt, vt putem Cæſares de Philoſophis gentilibus edixiſſe. Nonne Libanius Sophiſta, & Rhetor ſub Chriſtianis

Impe-

Imperatoribus eloquentiæ eſt velificatus, quãuis addictus cultui Deorum? is abſq; dubio immunitatem habebat, quidni illa ipſa Philoſophis quamuis non Chriſtianis tributa fuiſſet? An verò tales docerent tempore Iuſtiniani, nõ poſſum ex animi dicere ſententia. in affirmantem eas, ſi cogites Tribonianum noluiſſe colligere ſuperuacaneas leges. at Iuſtinianus perſecutus eſt Gentiles, cur eorum Philoſophos iuſſiſſet eſſe immunes? oſtendi verò ab aliquo velim Philoſophiam palam à Chriſtianis tempore Iuſtiniani, aut etiam antea vnquam traditam. Sed hac de re alibi plus ſatis.

Perpenduntur nonnulla, quæ videntur refellere præcedentem ſententiam. Cap. XXVII.

ADuerſus id, quod dixi, non videri vnquam apud Veteres Chriſtianos, Philoſophiæ arcana in ſcholis palam enarrata, obijcere eſt S. Iuſtinum Philoſophum non pauca exarâſſe etiam poſtquã ad Chriſtianam ſe contulit religionem. addere eſt Iohannem Grammati-

maticum cognomento Philoſophorum, qui cõmentarios architectatus eſt in Ariſtotelem. C. de profeſſ. l. 11. inquit Honorius Chriſtianus Imperator oportere *Præceptores Philoſophiæ* frui immunitate. Credibile non eſt Cæſarem Chriſtianum tribuiſſe prærogatiuam Gentilis Philoſophiæ Doctoribus. nec omitto Theodoſium & Valentinianum C. de ſtud. liberal. vrbis l. vnic. iubere, adiungi publicis profeſſoribus vnum, qui *Philoſophiæ arcana rimetur*. Vix quiſquam ſibi perſuaſerit præcipere voluiſſe Imperatores Chriſtianos; vt Philoſophus Gentilis in Capitolio interpretaretur dogmata Gentilium Philoſophorũ diſcipulis Chriſtianis. hoc enim fuiſſet recoquere crãbem veteris ſuperſtionis. His argumentis fateor ineſſe robur non exiguum. non tamen expugnatur adhuc animus meus. Nam Iuſtini opera, qui inſpicit, nouit eum ideò tranſiuiſſe ad Eccleſiam, quod nihil certũ in Platonis ſchola deprehenderet. Abſtinuit igitur deinceps à Platone cæteriſq;, operam impendens diuinis litteris. nam quæ exarauit, ea ad confutanda dogmata Philoſophorum faciunt. Grammaticus autem dictus Philoponus priuatim ſe exercuit ſcribendo. Nuſquam verò re-

rò re-

rò reperies éum palam in ſchola docuiſſe. apud Suidam hæc tantum leguntur: *Iohannes Grammaticus Alexandrinus, cognomento Philoponus pluri-ma ſcripſit. ab Eccleſiæ Doctoribus, vt Tritheites reijcitur.* An permiſiſſent Chriſtiani in Schola docere Tritheitem? Nec Boetius profeſſor fuit, publicuſq; Doctor Philoſophici curriculi, licet nobis ingenij ſui reliquerit monumenta. Ad leges, quæ proferuntur ex Codice non hęrebis, ſi cogites tempore illorum Imperatorũ Gentiles non fuiſſe proſcriptos, cum magna pars mortalium adhuc veterem ſectaretur ſuperſtitionem. promiſcuè igitur & ipſi publicis admouebantur muneribus. vt verba Imperatorum de Philoſophis Gentilibus poſſis accipere. hæc ita diſputata ſint, vt ſi quis certiora me doceat, ei ſim gratias acturus reiecta propria opinione.

Quando cœperint Iuriſconſulti diſcipulis interpretari leges? quando tributum eis ſtipendium publicum, publicumque auditorium? Cap. XXVIII.

MOre Iuſtinianei ſeculi cõſueuiſſe in ſcholis palam docere Iuriſconſultos Iuriſprudentiam dubitare non poteſt qui legit l. vn. C. de liberal. ſtud. vrb. poſtquam enim Imperator locutus eſt de publico auditorio, ſubijcit: *volumus adiungi duos, qui iuris ac legum voluntates pandant*. vt nomine profeſſorum, & doctorum legum C. de profeſſ. l. 6. non intelligendi ſint tantum illi, qui reſpondent de iure, vt aliquis exiſtimauit, ſed qui leges diſcipulis in ſchola inq. publico enarrat auditorio. Quãdo hic mos initium habuerit non eſt facile dicere. de Sabino, qui vixit temporibus Tiberij Cæſaris, ſcribit Pomponius ff. de orig. Iur. l. 2. §. 47. eum à *ſuis auditoribus ſuſtentatum fuiſſe*. Succeſſionem autem talium, qui auditores videntur habuiſſe, non prætermittit ibidem Pomponius, quam deducit vſque ad Saluium Iulianum. hos docuiſſe leges, & interpre-

tatos iura, & non tantum reſpondiſſe de iure conſulentibus quis neget, ſi nolit obſtrepere Pomponio? ſed eo ferè modo docuiſſe exiſtimandi ſunt, vt docebant alij abſq. publico ſtipẽdio. legimus enim Quintilianum primum publico ſtipendio docuiſſe Rhetoricen Romæ. Quis porrò primus docentibus iura ex ærario largitus fuerit mercedem, dicere non habeo. dicat qui poteſt. forte Conſtantinus dedit principium mori, de quo agimus. C. de profeſſ. & Med. l. 6. nam poſt memoratos etiam legum Doctores, ſubdit: *Mercedes etiam eis, & ſalaria reddi iubemus, quò faciliùs liberalibus ſtudijs, & memoratis artibus multos inſtituant.* Ritaberis quoq. quis tribuerit publicum auditorium? nam qui olim docebant iuuenes priuata induſtria, priuataq. auditorum mercede in propria domo proculdubio alloquebantur diſcipulos. Tandem placuit Cæſaribus legum Doctoribus dare Auditorium publicum Romæ ſcilicet Capitolium l. vnic C. de ſtud. liberal. de loco, quẽ haberent Conſtantinopoli nihil narratur, cum tamen rubrica præferat ſtudia Romæ, & Conſtantinopolis. Diſce iam vices rerum. nam olim in priuatis ædibus quiſque pro lubitu docebat.

poſt-

poſtquam autem fores publici auditorij apertæ ſunt, eò videtur direxiſſe ſuam Conſtitutionem Imperator, vt publicis Magiſtris tantum opera daretur. relege l. vnic. C. de ſtud. liberal.

Vſum ſeculi Iuſtinianei reieciſſe commentarios in leges. querela de immenſis voluminibus noſtræ ætatis. Cap XXIX.

C. De ſtud. lib. vrb. l. vn. iubentur duo profeſſores iuris legum voluntates pandere. Cum tamen C. de vet. iur. enuc l. 2. §. hoc autem, non liceat niſi paratitla componere, quę nihil aliud ſunt, quam breues quędam notæ eorum locorum, quæ vel ſimilitudinem aliquam, vel repugnantiam præ ſe ferre videntur, dicta quaſi tituli cum titulo collatio, id quod veteres obſeruaſſe, antequam Bartolus exoriretur, ſatis ſuperq; teſtantur adhuc vetuſti libri talibus inſigniti notis. Nonne peccandum erat in ſanctionem Iuſtinianeam profeſſoribus Iuris prudentiæ, qui leges interpretabantur Romæ, Conſtantinopoli, Alexandriæ, Beryti, vt fungerentur ſuo munere? puto poſſe nos reſpon-

dere licuiſſe Doctoribus oretenus multa explicare, diſſerereq;, vt tamen nihil mandaretur literarum monumentis, aut traderetur auditoribus exprimendum, vel cum librarijs communicaretur. Certè res ipſa docet nihil ab ipſis manaſſe, quod quidem eſſet inſtar iuſti commẽtarij. Vide Baſilica, inſpice Harmenopulum, lege Nomocanonem Photij, & id genus librorum. Superiori autem noſtraq. tempeſtate vt amarunt amantq. peccare in Iuſtinianum, qui Iuſtinianum ſemper in ore habent, qui auſpice Iuſtiniano rem faciunt. Replent officinas Bibliopolarum immanibus voluminibus, quibus gerendis opus eſt gerulorum humeris latis robuſtiſque. An vos, qui tanti facere vultis videri Cæſarea iuſſa, Cæſarei iniuſſi immemores prolixis, milliesq repetitis diſputationibus inuoluitis Pandecten, Codicẽ, calamitoſos profectò ob tot, à quibus lacerantur, rapiuntur in varias partes, interpretes. Scio quid mihi reponant noſtrates Iuriſperiti, alios eſſe mores noſtros à Iuſtinianeis. Nec ego eis pergo eſſe moleſtus. Norint tantum, quid grauiſſimis verbis ingerat Imperator l. 2. §. hoc autem C. de vet. Iur. Enucleand.

An

An olim, & quidem tempore Iuſtinianeo Medici in ſcholis traderent præcepta ſuæ artis? Cap XXX.

C. Dum quis legit agente de profeſſ Et Medicis, & de ſtudijs liberalibus, cogitur ambigere, An profeſſorum nomine veniant, qui Medicinam faciunt, pergitq. quærere, An olim in ſcholis præcepta traderentur Medicinæ ſtudioſis adoleſcentibus? quod forte affirmabit, dum videt cum profeſſoribus coniungi Medicos in rubrica, de profeſſor. & Medic. & cur iubentur immunes eſſe, niſi quia docent? hoc enim de profeſſoribus effertur. dico tamen, non apparere Medicos docuiſſe in ſcholis. nam cur ſingillatim ponuntur Medici ſeiuncti à profeſſoribus, niſi vt intelligeremus eos profeſſorio non fungi munere? Illud eſt magnifaciendum, quod reperitur l. vnic. C. de ſtud. liber poſtquam enim Imperator tribuit ad docendum in Auditorio Capitolino, Grammaticos, Rhetoreſq., ſubijcit: *profundioris quoq. ſcientiæ atq. doctrinæ memoratis magiſtris ſociamus auctores*, loquiturq. ſtatim de vno philoſopho, deq.

duobus

duobus Iuriſconſultis, de Medicis autem ſilet; vt nouerimus inter publicos profeſſores, qui palam docebant iuuentutem, nequaquam tunc recenſitos Medicos. immunes tamen ipſi erant, cum prodeſſent mortalibus in depellẽdis morbis C. de profeſſ. & Med. l. 1. obijciet quis l. 6. eod. vbi poſtquam locutus eſt Imperator non minus de medicis, quam alijs doctoribus ſubijcijt: *Mercedes etiam eis & ſalaria reddi iubemus, quò facilius liberalibus ſtudijs, & memoratis artibus multos inſtituant.* Annon his verbis tribuũtur ſtipendia Medicis, quia ſua arte alios inſtituunt? Et qui potuiſſent tunc homines Medicinam facere, niſi imbuti priùs fuiſſent pręceptis. Occurrere his poſſum, ſi dicam verba prolata referri ad profeſſores, de quibus egerat. Aliunde autem non didicimus profeſſores vocari Medicos, eiſq. ſtipendia tribui, vt doceant iuuenes. loquor de antiquis temporibus, deq; ſeculi Iuſtinianei moribus. Immunes ergò Medicos in ea lege iubet eſſe, cum vtiles ſint reipublicę faciendo Medicinam. Profeſſoribus autem amplius largitur ſtipendia, quia iuuenes inſtituunt. ſi porrò ſcire cupias, qua ratione auderent medicas adhibere manus morbis illi, qui non audi-

uerant

uerant in ſcholis docentem præceptorem, reſpondere eſt, iuuenes imbutos pręceptis philoſophiæ adhæſiſſe alicui Medico, & vſu facilè aſſecutos artem, cum etiam priuatim legerent libros de Medica conſcriptos arte ſic euaſit Medicus ipſe Galenus, quem non legi in ſchola audiuiſſe docentem arcana Medicæ rei. Superiori autem ſeculo, cum Academiæ inſtituerentur, quas Vniuerſitates appellarunt, placuit Principibus atq. Rebuſpublicis profeſſorium munus ipſis quoq. Medicis imponere.

An & græcè poſſent ſententiam dicere Prætores? Cap. *XXXI.*

FErebatne Mos Seculi Iuſtinianei, vt alia quam latina lingua decreta à Prætoribus proferrentur? Pro ſola latina ſtat l. 48. decreta ff. de re iudicata. pro græca cum latina coniungenda facit Conſtitutio Honor. & Arcadij C. de ſent. & interloc. l. 12. Aiunt enim Cæſares, tam latina quam græca lingua ſententias proferre poſſe iudices. Quis litem inter Tryphonini verba, & Honorij conſtitutionem dirimat? Nonne contraria retulit in leges Tribonia-

nianus. puto Compilatorem non omiſiſſe verba Iuriſconſulti, quæ docent, qua lingua proferrentur tunc decreta, quando ſedes Imperij nondum geminata fuerat à græco inter gręcos. ſolus tunc vigebat ſermo latinus, quod Imperatores latini latinitati, latinæq. Maieſtati conſulerēt, poſtquam itum Byzantium auſa eſt græca cum latina certare locutio. Certè compoſita eſt ob geminam Imperij ſedem. Quis enim miretur ſancire Honorium, & Arcadium, vt tam græcè quam latinè proferantur ſententiæ, cum ille pro Occidente latino, hic Oriente græco faceret, atq. loqueretur? Hinc didicimus aliquas conſtitutiones etiam ante Iuſtinianum editas græcè, quod nos ignorare non ſinit Ant. Contius, qui eas ſuo Codici inſeruit perquam diligenter. Quis porrò primus Imperator conſtitutionem ediderit, iam dicere non poſſum. Coniunctum autem fuiſse vtrumq. ſermonem docet nos exemplum Marciani Imperatoris, qui in Concilio Chalcedonenſi græcè, latineq. coram patribus orauit, vt eſt videre in Actione VI.

De vſu Iuſtinianeo præferente mulierem in dote omnibus creditoribus anterioribus. Cap. xxxij.

OMnem lapidem mouit Iuſtinianus, qui erat vxorius, cupiebatq. Theodorę Auguſtæ rem gratã facere, vt commoda mulierũ promoueręt. Non ſinit nos de hac re dubitare. l. aſſiduis C. qui potiores in pignor. in qua ſancit mulierem eſſe anteferendam in dote omnibus priuilegiatis, anterioribuſq. creditoribus mariti. cui ſanctioni non ambigunt aliqui ineſſe iniquitatem. An enim qui contrahit cum aliquo, poſtque diligentem diſquiſitionem videt poſſe ei tutò credi, repelletur à muliere, quę poſt ipſum marito dotem tradit? ſed noló videri obſtrepere iubenti Imperatori, tantum refero, quid nonnulli meditentur, dum legunt Inſtit. de Action. §. bonæ fidei & l. aſſiduis C. qui potior. in pignor. adhuc autem ſub iudice dicitur eſſe lis, an intelligenda ſit lex de habentibus tacitam, an expreſſam hypothecam, vt notat poſt alios Broæus ad Inſtit. de Act. §. bonæ fidei. Corraſius ſane teſtatur ſe ſemper pro- *Commẽt. in tit. inſtit. de act. § fuerat.*

cliuiorem in ea ſententia, quæ ait à Iuſtiniano præponi mulierem etiam expreſſis aliorum hypothecis. nam præferri tacitis nemo ambigit. Meum verò non eſt argumēta ipſius in hac breuitate depromere, atq. expendere. legat ipſe, cui lubet. tom. 2. oper. p. 413.

Seculum Iuſtinianeum non fuiſſe conſtans in puniendis adulteris. Cur minuta pœna in mulieribus?

Cap. XXXIIJ.

QVA pœna animaduertebat in adulteros ſeculum Iuſtinianeum? cum Codex componeretur, gladius eos plectebat C. ad leg. Iul. de adult. l. 30. Nec quicquā ex Pandectis dicas de deportatione. ff. l. 5. de queſt. nam ibi inceſtus cum adulterio coniūgitur. vide meas expoſit. Iurid. lib. 2. cap. 8. & expecta in libro, quem paro, de differentia legum Moſaicarum, & Romanarum. ſed tempora Iuſtinianea non fuere conſtantia in eiuſmodi vſu. nam fœminis etiam nouella conſtitutione remiſſa eſt, ſtatuente, vt virgis cæſæ in-

 mo-

monaſterium abdantur, niſi maritus intra biennium recipere velit. Authent. ſed hodie C. ad leg. Iul. de adult. Non eſt quod mirentur nonnulli, diminutam fuiſſe in mulieribus hanc pœnam, cum & in hoc ſexu eo ſeuerior eſſe debuerit, quo hoc delictum in illo turpius eſt. l. 1. ſ. conſequens de ſuſ. tut. l. 2. C. de his qui ven. æt. cap. 1. in princip. de ſtat. reg. lib. 6. vide latè Tiraquell. in ll. Connub. leg. 9. num. 132 133. cum ſeqq. atq; frequentius l. aut facta 16 §. fin. de pœn. DD. in l. auxil. de minor. non eſt, inquam, quod mirentur, cum tot legibus latis conatus ſit Iuſtinianus ſequioris ſexus conditionem reddere meliorem, vt diſcere eſt ex l. penult. C. de legit. hered. inſtit. de actionib. §. bonæ fidei, aliiſque. Quis verò defendet Iuſtinianum plectentem adulterium in viris gladio, in fœminis fuſtigatione? Si diminuere placebat ſupplicium, cur non minutū fuit etiam in viris? ſuppetit reſponſum, Tribonianum cupientem placere Theodoræ ſic flexiſſe ſtylum, ſic turbaſſe Iuriſprudentiam. vnum obiter hic explicare iubet in gratiam eorum, qui ſucceſſioni temporum putant nos debere velificari, dum legibus nauamus operam: cur nempe dixerit Im-

 pera-

perator §. item lex Iulia inſtit. de public. iudic. legem Iuliam temeratores alienarum nuptiarum gladio punire; cùm tamen nuſquam legere ſit Auguſtum conditorem legis gladio animaduertiſſe in adulteros. reſponſum facile eſt, cum legis Iuliæ nomine intelligatur quicquid illi additum eſt à Cæſaribus etiam poſt Auguſtæa tempora.

Vſum ſeculi Iuſtinianei non conſuluiſſe maribus in ſucceſsione. Dimittitur Lector ad exercitationem de ea re in fine libri. Cap. XXXIV.

ETſi Iuſtinianus Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. & l. penult. C. de legit. hær. conetur in ſuam ſententiam trahere xij. tabulas, quaſi in illis fœminæ exæquatæ fuerint maribus in ſucceſſione, non deſunt tamen viri eruditi, qui dicant inter agnatos non fuiſſe admiſſas, cum lex dicat *proximus agnatus* hęres eſto. ſed quicquid de hac ſit opinione, non videtur conſuluiſſe ciuili ſocietati Imperator, dum cenſuit eas admitti debere non minus, quam mares. At, inquit, l.

penult.

penult. C. de leg. hær. mas indiget fœmina, vt genus humanum ſit immortale. hæc argumentatio fœminea profectò eſt, & imbecillis. An enim ſtatim res illa, qua indigemus, nobis exæquanda eſt in honoribus, atq; commodis? indiget, fateor, mas fœmina de prole ſufficienda quando agitur, ſed quam latè patet virilis præſtantia, virilis occupatio? quis patria iura tuetur aduerſus hoſtes, quis nauigat vt adferat merces, quis colit agros, vt ſuppetant alimenta, quis ædes conſtruit, vt tuti ſimus aduerſus iniurias aëris, atq; ferarum? Mares hęc obeunt, vt nequaquam ipſis fœminæ comparari queant, magno interuallo infrà collocandæ, Non hic declamo, ne excreſcat liber. hoc tibi narro lector, non ita pridem exaráſſe me exercitationem non expertem, vt puto diligentiæ, quam hic cum nequeam inſerere, ipſa tamen valde faciat ad morẽ vſumq; ſeculi Iuſtinianei, lubuit totam edere: ſed ſeorſim, in calce nempe huius opuſculi. tu ne deſpice laborem qualemcumq; noſtræ materiæ affinem.

An

An Circenſes ludi inter mores ſeculi Iuſtinianei ſint recenſendi? Cap. XXXV.

FActiones Praſina, & Veneta mota ſeditione in præſens periculum dederunt Imperium, imò & vitam Iuſtiniani Imperatoris, vt non ambigamus ludos Circenſes tunc in vſu fuiſſe. Inſpiciatur Zonaras. adde l. 8. C. de repud. §. 3. qua licet marito reijcere vxorem, quę ſe vel inſcio, vel prohibente interfuerit ludis Circenſibus: ſi namque ſub Iuſtiniano ſublati erant eiuſmodi ludi, cur inter cauſas repudij illam quoq; recenſuiſſet Tribonianus ex Conſtitutione Theodoſij? compone cum his Anecdota Procopij. Si regeras hunc ipſum Procopium teſtari ludos Circenſes, euerſos à Iuſtiniano non ſine maximo plurimorum hominum, qui ſic vitam tolerabant, detrimento, reſpondebo videri Iuſtinianum poſt ſeditionem illam non permiſiſſe amplius edi ludos in Circo, ne forte noui motus exorirentur, vt id non ſit tribuendum auaritię Iuſtinianeæ cum Procopio, ſed potius odio, quo auctores ſeditionis proſequebatur. Conſtat porrò poſt Iuſtinianum

eoſdem

eoſdem ludos repetitos Conſtantinopoli; nam nō vno loco in Annalibus Zonaras eorum meminit, etiam Iuſtiniano vita functo.

An ludi Circenſes cum Idololatria eſſent coniuncti? Cap. xxxvj.

DE Idololatria luculentum Commentarium Tertulliani quicumq; inſpicit non dubitat pronunciare Circum, Circenſeſq; ludos multiplici expoſitos fuiſſe Idololatrię, quod alibi non indiligenter oſtendo. Quid enim ibi erat, quod cultum Numinum, quæ adorabantur à priſca ſuperſtitione, non complecteretur? A limine qui ſalutárunt Scriptores de Circo id exploratum cognitiſſimumq; habent. Cur tamen frequentatum Circum nouimus etiam ſub Cæſaribus Chriſtianis? Cur ipſe Conſtantinus noluit ſuæ Vrbi Regiæ Circum deeſſe? Reſpondere eſt, retentos ludos, ea ratione, vt Idololatrię labes nō obeſſet. Annon enim poſſunt agitari quadrigæ, circumagi equi circa Metam, abſq; eo quod cultu ficta Numina proſequeretur Chriſtiana gens? Dicere Iuſtinianum, ſi fides habenda Procopio in Anecdotis ideo

ideo noluiſſe deinceps edi ludos Circenſes, quod Circus Idololatriam oleret. ſed ne hoc dicam facit ſequentium Cæſarum, ſub quibus editi ſunt, auctoritas. Neq; enim Chriſtiani Imperatores repetiuiſſent id, quod Idololatriæ cauſa fuiſſet iampridem antiquatum.

An Iuſtinianus in Crucem egerit Iudæum parricidam? Cap. xxxvij.

CVM iam peruulgatum ſit à Conſtantino lege lata ſublatum fuiſſe ſupplicium Crucis in honorem Seruatoris, mirari ſubit cur Iuſtinianus Iudæum quendã, qui filium in fornacem coniecerat, atq; interemerat, in Crucem egerit. non videbatur reuocandum in vſum ſupplicium, quod iampridem ex orbe Romano fuerat profligatum. Reſpondere eſt, id extra ordinẽ factum iuſſu Iuſtiniani, vt ſcelus ingens Iudæi plecteretur noua ratione. Aut forte dicere eſt, confixum clauis arbori ficui iuſſu Cæſareo parricidam, vt aliquandiu ſemianimis penderet à ligno. Qui autem arbori adminiculo clauorum affigitur neſcio an dicatur Crucis ſubire pœnam, cum crux aliquot lignis com-

Nicepb. lib. vi. c. 25.

pactis paretur. forte etiam dixeris Iudæum ſtrangulatum pependiſſe ex arbore & hoc grecè dixiſſe Nicephorum : ἀνεσκολόπισε Sed mihi ſecunda arridet expoſitio. Nouum porrò non eſt, vt in ijs, quæ affinitatem aliquam habent etiam vocabula commiſceantur, & ab vno in proximum transferantur ſignificatum.

Morem parandi vellera ſerica in Imperio Romano acceptum ferendum temporibus Iuſtinianeis. Cap. XXXVIII.

NE putes ſericam telam ignotam fuiſſe mortalibus ante Iuſtiniani tempora. imò notam fuiſſe tot teſtimonia veterum teſtantur, quæ congerere hîc ſuperuacaneum. Illud erat ignotum, qua ratione prouenirent vellera. putabant namque depecti ex arboribus eorum lanuginem, tandem didicére mortales à bombycibus neri. inualuit itaq; mos tempore Iuſtiniani, vt vermes, ſiue bombyces fouerentur, indeq; vellera ſerica pararentur. En Zonaræ narrationem. *Iuſtiniani temporibus tela ſerica à Romanis texi cœpit, quæ prius à Perſicis Mercatoribus tantum afferebatur, cum ignora-*

I *rent,*

rent, quomodo fierent; neq; ſcirent ſila eſſe vermi-
um, quidis falſò putâſſe depecti tanquam lanu-
ginem ex arboribus. pergit Annalium condi-
tor: *Duo Monachi ex India Byzantium profecti
originem illius declarârunt, polliciti ſe fœtum illo-
rum vermium, oua nimirum perexigua allaturos,
& oſtenſuros Romanis.* Vide quæ ſequuntur;
tandem ſubdit: *Ex eo igitur Romani cognouêre,
quo pacto ſericum conficiatur.* Ita mos, qui hodiè-
què quæſtuoſus eſt Europæis, quoq; parantur
vellera ſerica domi, ne ex remotiſſimis Indo-
rum finibus petantur, initium ſuum imputat
tempori, imò diligentiæ Iuſtinianeæ.

PAGANINI GAVDENTII I. C.

De Lege, quæ fœminas á ſucceſſione repellit,

EXERCITATIO.

LECTORI S.

TOT leges longè latèque per Europam latæ iampridem ſic conſuluerunt Maribus in ſucceſſione repulſis fœminis, vt ſanctio Iuſtinianea præter morem Romanū exæquans virili muliebrem ſexum iam ſemianimis langueat, iaceat, viribus, & vita ipſa ferè deſtituta. Eam tamen aliqui noſtra tempeſtate ad auras reuocare ſatagunt fœmineæ placituri auiditati. At fruſtrà brachia dirigunt aduerſus torrentem gentium, quæ tantam familiarum habent rationem, vt non ſolum mulieres à ſucceſſione reijciant, ſed ipſis primigenijs inter mares maxima largitæ ſint munera. Tantum amant velificari perennitati, ſplendoriq; conſpicuarum domuum. Non igitur miraris, lector, ſi & ego non ferens impeti præclara nationum inſtituta occurro eis, qui Iuſtinianéum ius commune elata voce toties nobis commendant. oſtendo autem, niſi me fallit ratio, Tribonianeum placitum nixum olim Cęſareo faſtigio dum it per auia, negligitq; ſemitam diuinam, Romanam, abire etiam à more, per quam frequenti noſtrorum temporum, hominumque. Et ſi porrò mihi videar non deſtitui adminiculo, quod

ſup-

ſuppetit à conſenſu populorum, non tamen obſtinatus ſic obduro in ſententia, vt non ſim victas daturus manus ei, qui meliora impartiri voluerit, potuerit.

Deum apud Moſem, aut excluſiſſe fœminas à ſucceſſione, aut eas non æquiparaſse Maribus. Cap. I.

PRÆ maribus contempſit lex diuina Veteris Teſtamenti fœminas, quando de familijs conſeruandis, deque ſucceſſione inſtituitur ſermo. id non vno eſt oſtendere modo. nam iuſſit Moſi Deus Num. 3.v.15. Filios Leui numerare, fœminarum non habita ratione, etiamſi primò forent natæ. Nec priuilegia primigeniorum fœmineo conueniebant ſexui, vt annotatur à Lorino interprete ibidem. in Exodo quoq; exprimitur, vt quicquid maſculini eſſet ſexus, Domino ſanctificaretur. ſic non redimebantur fœminę ſequioris ſexus cauſa. Hinc quis non videt à Numine, de numerandis, aſſerendiſq; familijs vbi agitur, nequaquam muliebre genus æquiparari maſculeo. An nos æquale reddemus, ſupraque Diuinum iuſſum ſapiemus, vt Tribonianeę aut leuitati, aut auiditati morem geramus? ſed clariora ſunt Dei verba Num. 27. vbi ratio ſucceſſio-

cronis exponitur ſingillatim: *Homo cum mortuus fuerit abſque filio, ad filiam eius tranſibit hæreditas, ſi filiam non habuerit, habebit ſucceſſores fratres ſuos. quod ſi & fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius, ſin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his, qui ei ſunt.* dices, nos lege Moſis non obſtringi, vt fruſtrà ex veteri teſtamento hæc repetantur. Reſpondere eſt, Canonum interpretes tertio quoque verbo vti teſtimonio priſci fœderis, cur nobis non licet eos imitari? Etſi verò Moſaico non ſimus obnoxij iuri, ipſum tamen inſigne præbet exemplum, quod reprehendi par non erat à Triboniano. Certè ſi Deus ſanxit legem fœminas à ſucceſſione excludentem, fas non erit ipſam non piam, aut iniquam, aut naturæ non conſentaneam appellare, cum nihil quod cum iniquitate coniunctum eſt, auctoram poſſit habere Deum.

Legem

Legem Moſaicam de ſucceſsione ſemper obſeruatam à Iudæis. Cap. II.

LEgem porrò, quam protulimus, ſic ſanciuit Deus, vt iuſſerit eſſe perpetuam, vt diſcere eſt ex verbis illis Num. 27. *Hocq; erit filijs Iſraël ſanctum lege perpetua, ſicut præcepit Dominus Moyſi.* En tibi diuturnitatem, & vetuſtatem legis in ſucceſſione nequaquam exæquantis fœminas Maribus. nam quid antiquius ſcriptore Moſe? quam diu etiam ſtetit reſpublica regnumq; Hebræorum, à quo licet exciderint, non tamen deſiere metiri ſucceſſiones ſuas ex illa ſanctione. nam Romani permiſerunt, vt ſuis viuerent inſtitutis, quod non denegârunt iuris Canonici Conditores, vt fatetur Tiraquellus de Iure primigen. quæſt. 66. num. 2. & ſeqq. Hinc non infirma nixus coniectura puto, Iuſtinianum cum l. penult. C. de legit. hæred. æquipararet Maribus fœminas in ſucceſſione, nequaquam obſtrinxiſſe Iudæos. Cur enim eis fibulam impoſuiſſet, turbáſſetque rationem ſucceſſionum traditam à Moſe, ſi ſub Imperio Romano Iudaico generi ſemper licuit pro-

proprijs niti inſtitutis? vt non immeritò idem Tiraquellus ibidem exiſtimet inter Iudæos legem depromptam ex lib. Numer. cap. 27. nequaquam negligendam, quando parentibus obeuntibus, aut alijs eſt ſuccedendum.

Agitur de lege Voconia apud Romanos ſpernente fœminas in ſucceſsione.
Cap. III.

QVibus ſordent Iudaica, quiq; vociferantur non repelli nos debere à ſole ad vmbras, à ſplendore ad latebras, arrigant aures, audiantque quid ſancitum ab ijs, qui tandem omnes Prouincias in ſuam redegere. poteſtatem felicibus vſi auſpicijs. de Romanis loquor, inter quorum leges eminet atque ſplendeſcit adhuc Voconia, quæ nequaquam patiebatur ad mulieres transferri hęreditates de ea loquuntur veteres, Cicero, Gellius, Dion, egitq; accuratè Ant. Auguſtinus vir eruditiſſimus in lib. de legibus. dicta autem eſt Voconia à Voconio tribuno pleb. qui effecit, vt rogaretur, quod contigit à Roma condita anno 58. Philippo & Cæpione Coſſ. nam conſulatum ho-

rum incidere in eum annum licet videre apud faſtos Conſulares editos ab Ant. Contio, eximio Iuriſconſulto. Ne quis porrò miretur à Voconio tribuno pleb. latã, nam & plebis intereſt familiarum iura non minui, cum præſertim Romæ etiam plebeiæ domus nobilitate niterent. Eſt porrò Voconia magnifacienda cum ſuaſorẽ habuerit Marcum Catonem teſte Gellio li. 17. qui ex oratione Catoniana aliqua recitat verba Quis autem credat potuiſſe Catonẽ aliquid ſuadere, quod iniuſtum, iniquumque foret? ipſe de ſe refert ſe Cæpione, & Philippo Coſſ. annos quinq; & ſexaginta natum Voconiam legem magna voce, bonis lateribus ſuaſiſſe. Quãuis autem Imperator inſtit. de legit. agnator. ſucceſſ & l. penult. C. de legit. hær. nominatim mentionem non faciat Voconiæ, dum tamen ait, mediam Iuriſprudentiam repuliſſe fœminas à ſucceſſione agnatorum, abſq; dubio reſpicit Voconiam, qua nixa eſt ſchola Iuriſconſultorum negligens fœmineum ſexum in ſucceſſionibus. non ſinit nos de hac re dubitare Paulus lib. 4. ſent. cap. 8. inquit enim: *Fœminę ad legitimas hęreditates vltra conſanguineas ſucceſſiones non admittuntur idq; iurę Ciuili Voconia*

Cicer. in Catone.

Inſtit. de Legit. agnat. Succeſſ. §. cæter.

roga-

rogatione videtur effectum, hæc Paulus. Adeò autem hæſit animis Romanorum hæc rogatio, vt non potuerit ne cum ipſo ruere imperio, cum ſatis conſtet ante Iuſtiniani tempora rem Romanam miſerandum in modum laceratam, cõuulſam, deiectam. ſtetit tamen lex Voconia nõ ab alio quam Iuſtinano ſublata. non deeſt, qui ipſum Thracem appellat, & forte meritò, ſi potuit legem adeò ſanctam, totque ſeculorum firmatam robore euertere.

Exiſtimaſſe Origenem legem repellentem fœminas à ſucceſſione nunquam antiquandam, Cap IV.

NVnquam putáſſet Origenes, vir magnus fore tempus. quando lex excludens fœminas à ſucceſſione antiquaretur ab Imperatore, & quidem Chriſtiano. ſcribit enim homil. 22. in Numeros: *Deum æterna hominibus iura conſtituere, & ſeculis omnibus obſeruanda, atque cuſtodienda, quod & faciunt, qui legibus viuunt, nec poſſit quis leges iſtas diſſoluere, quibus vniuerſus vtitur mundus*, Ne dicas cum Lorino per hyperbolem hæc exarata fuiſſe. nam cum vi-

deret Origenes orbem Romanum, imò vniuerſum excludere fœminas à ſucceſſione, animaduerteretq; ius Romuleum hac in parte amicè conſpirare cum Iudaico, ſciret etiam ex arcanis Religionis chriſtianæ ruente Imperio Romanorum, etiam quamprimum imponendum finem huic ſeculo, mirum non eſt, ſi pronunciauit ſemper deinceps excludendas fœminas à ſucceſſione. profectò ſi quis Origeni dixiſſet aliquando Imperatorem Chriſtianum euerſurum tale iuſſum, fidem non habens dicenti clamaſſet, ſe audire recitantem ægroti veteris ſomnia. ſed quid non labentia immutant, inuertuntque ſecula? Inſtare credebant tunc pij viri decretoriam, nouiſſimamq; diem. de Cęſaribus aliquando amplexuris veritatem ſanctitatemq; Religionis Chriſtianę nihil eis veniebat in mentem. Res tamen ipſa docuit, contra quam putabat Origenes, Iuſtinianum ſuſtuliſſe legem, qua tunc vniuerſus vtebatur mundus, repellebatq; à ſucceſſione fœminarum imbecille genus.

De

De Salica ſubmouente fœminas.
Cap. V.

ANte tempora Iuſtiniani Franci ſub Pharamundo Galliã inuaſerunt, regnumq; ibi depulſis Romanis cõdiderunt. ipſi dicti etiã Salij à fluuio Turingiæ Sala, vnde ſunt profecti hinc lex Salica, quam nemo ignorat, niſi qui quid ſit Francorum Regnum neſcit. Ea ſic fauit maribus, vt ſequiorem ſexum in ſucceſſione planè ſubmoueret. nam ne putes Salicam tantum de regia ſerie, atq; familia egiſſe profero eius verba ex tit. 82. *De terra verò Salica nulla in mulieris hæreditatē tranſeat portio, ſed virilis ſexus totam terram proprietatis ſuę poſſideant.* vides latiſſimè patuiſſe eius pomœria, ne porrò dubites de verbis à me depromptis, facit fides eruditiſſimi viri Hieronymi Bignonij, qui ait ex Ms. Reg. à ſe fuiſſe petita. dices fortè euerſám fuiſſe Salicam Iuſtinianea ſanctione. nam cum ipſe ſe Francicum appellet in præf. inſtit. videtur viciſſe Francos, atque adeò ipſis iura dediſſe. ſed quibus annalibus oſtendere eſt Francorum Regnum iampridem ante Iuſtinia-

nianum conditum ſubactum fuiſſe ab ipſo? puto eiuſmodi titulum profectum fuiſſe à liberali manu Triboniani.

De consensu Ripuariorum, Saxonum, atque aliorum. Cap. VI.

IN cumulum patiamur ire aliarum Nationum iura Maribus præ fœminis fauentia. Ripuariorum tit. 58. *Sed dum virilis ſexus extiterit, fœminæ in hæreditatem auiaticam non ſuccedant.* Non ęquis auribus hęc audio excipi à mulieribus. leg. Saxon. cap. 38. *Pater aut mater defuncti, filijs non filię hæreditatem relinquant.* nō ſileatur Sanctio Anglionum tit. 7. *Hæreditatem defuncti filius non filia ſuſcipiat. ſi filium non habuit, qui defunctus eſt, ad filiam pecunia. & mancipia, terra verò ad proximum paternæ generationis conſanguineum pertineat.* ipſi Armenij ſic ſenſere. vt eſt apud Iuſtinianum Nouell. XII.

De Longobardorum inſtituto, deq; Feudis. Cap. VII.

Ridendos ſe propinant, qui originem Feudorum petunt à Iuſtiniano. at ipſe exęquat fœminas maribus in ſucceſſione, cum Feudorum inſtitutũ in alia omnia abeat, vt neminem latet, qui legit verba c. 1. §. filia de ſucceſſ. Feud. c. 1. §. hoc autem notandũ. Ego nullus dubito Longobardicam gentem, quę victricibus armis ſubegit Inſubriam inuexiſſe hunc morem in Italiam, qui deinde tanquam lex relatus eſt in librum. videat, cui lubet, diſſertationem meam de origine Feudorum part. 2. orat. editarum Piſis, aut inſpiciat cap. 1. lib. 7. Controuerſ. Andr. Fachin. Ergo ab ijs, qui contendunt in ſucceſſione nequaquam æquiparandas eſſe puellas viris ſtant Longobardi, qui ducentos regnarunt annos. Etſi autem ipſorum euerterit Carolus Magnus potentiam; non tamen eodem Marte peſſundedit inſtituta. Vbi verò Longobardica non ſplendent Feuda? ipſa Oſmanidarum gens magnæ orbis parti imperans, quas deuicit Regiones militibus

bus magna ex parte tribuit defendendas, inſtitutis Feudis, quæ Timarri dicuntur. in quibus quis ignorat negligi fœminas. nam ad militiam ſi non faciunt, cur gauderent beneficijs, quæ militiæ cauſa tribuuntur?

De legibus Municipalibus Italicarum vrbium excludentibus fœminas. Cap. VIII.

POſt conuulſum imperium Romanum, cum iuriſprudentia Romana annitentibus Cæſaribus Germanis paſſim inſtauraretur, ne locum obtineret ſanctio Iuſtinianea l. penult. de leg. hær. dederunt operam pleræq; omnes vrbes Italiæ, quæ fretæ ſua libertate leges tulerunt, iuſſeruntque à ſucceſſione repelli fœmineum genus. eiuſmodi leges hodie apud Pragmaticos ſtatuta appellantur, quę pluribus in rebus ſtant à Maribus, premuntque muliebrem ſexum. Cum verò iam in Italia pleræque vrbes, quæ trecentis ab hinc annis populari gandebant imperio, nunc pareant Principibus liberis, nulliuſq; nutui obnoxijs, cur non ipſi prudentiam earum ciuitatum imitati

mitati ſanciunt legem, cui morem gerant omnes ſubiecti, excludantq; à ſucceſſione fœminas? cur patiuntur quandoq; ſententia iudicum eas exæquari maribus, cum Italia iam tot labentibus annis, ne æquiparentur, nixa ſit?

Plus eſſe largiri primigenijs priuilegia, quam fœminas excludere à ſucceſsione. Cap. IX.

QVocumque oculos verto per Europam tot mihi ſe ferunt obuia Primogenorum priuilegia, vt cogar quærere, cur aliqui velint Maribus exæquare ſequius genus in ſucceſſione, ſi tot florentiſſima regna tantam habent rationem familiaris dignitatis, vt paterna iura prope omnia, addicant maximo natu filio neglectis cæteris. Plus .n. eſt tanto priuilegio primigenium ſuccingere aduerſus fratres, quam mulieres à ſucceſſione reijcere, cum mares familiam habere queant, qua deſtitui quis neſcit fœminas l. 195. 196. ff. de verb. ſignific. oppugnat igitur ſententiam tot regnorum, in quibus prærogatiuæ numerantur primigeniorum, qui ſatagit ad ſucceſſio-

nem admittere non minus fœminas, quam viris. Si quis porrò ſingillatim noſſe cupiat, quid ferant primogeniorum iura, & vbi vigeant; euoluat luculentos commentarios Tiraquelli, & Molinæ, qui auido lectori fecerunt ſatis.

Agnatorum ſucceſsionem inſuper habitis fœminis videri eſſe iuris gentium. Cap. x.

Omnia dum proſpicio, videoq; tot nationes conſpirare amicè, vbi agitur de fœminis excludendis à ſucceſſione, aut ſaltem non exæquandis, componendiſq; cum Maribus, eò prope extendo cogitationem, vt dicam iuris gentium eſſe Agnatorum ſucceſsionem inſuper habitis fœminis. Quis enim neget Iure gentium comprehendi, quod tot nationes ſtatuerunt, ſanciuerunt, obſeruárunt? dices, iuris gentium ea eſſe, quæ omni humano generi communia ſunt Inſtit. de iur. natural. §. ius autem ciuile. ſed conſtat Romanos cum XII. tab. exæquaſſe Mares & fœminas. quas ſecutus eſt Iuſtinianus, reſpondere eſt, poſſe aliqua dici eſſe iuris gentium, etſi vna atque altera natio in

alia abeat. cæteroqui quid quęſo iuris gentium poſſet vocari, cum vix vllum ius tam ſtabile reperiri poſſit, à quo aliqui non diſceſſerint? ſed nec tota natio Romana opponi debet iuri agnatorũ excludenti fœminas, nã ſeptingẽtorũ annorũ ſpatio, quando maximè floruit Æneadûm gens, viguerunt iura agnatorum, vt nemini non eſt notum noſtra perlegenti. Romana ergo natio potius eſt accenſenda ijs, quæ excluſerunt, quam paucis alijs, ſequiorem ſexum viris exæquare conantibus.

Cur non putauerint Romani exæquandas eſſe maribus fœminas in ſucceſsionibus?

Cap. xj.

SVmma ratione nitebatur lex Voconia excludens fœminas à ſucceſſione, nam per maſculos conſeruatur nomen familiæ, per fœminas deſinit. Mulier enim familiæ ſuæ eſt caput, & finis, neque liberi in familia eius ſunt, ſed patris familiam ſequuntur ff. de verb. ſignif. l. 195. & 196. Quod ergo confertur in fœminas, id detrahitur familiæ, quæ tenuiori re prędita non poteſt tueri ſuam dignitatem. intereſt

autem Reipublicæ plurimas eſſe familias diui-
tes, ſplendidaſque. Quid enim Ciuitas eſt, ni-
ſi multitudo magna familiarum, quæ quò ſunt
opulentiores, eo magis validam efficiunt vrbẽ,
magiſq; conſpicuam. vbi velim obſeruari fa-
miliam eam eſſe, quæ conſtat maris, & fœmi-
nę coniunctione; vt eſt videre apud Ariſtote-
lem lib. 1. polit. cap. 1. fœmina autem præci-
puè ob procreationem prolis iungitur viro, vt
idem etiam docet, vt ipſa potiſſimum propter
virum, vir verò ob ciuitatem, vniuerſitatemq;
ſit. hinc intelligimus par eſſe Maribus hæredi-
tates deferri, vt domus, quarum capita ſunt, di-
gnitati velificentur. Cum verò Princeps curam
gerat totius Reipublicæ, eiuſq; incolumitatem
cordi habeat, danda illi opera eſt, vt vnaquęq;
vrbs, cui imperat, ingentem habeat numerum
Ciuium nobilium, atq; opulentorum, eòque
rem deducet, ne excogitata ſubtilitate paula-
tim bona auulſa patribus familias transferantur
ad ſodalitates, quæ multę iam in Europa inſti-
tuuntur latifundijſque ingentibus inſtruuntur.
Quis enim non videt prouentus adimi patribus
familias, vt neceſſe ſit ad exiguum pauperem-
que numerum familiarum redigi vrbes, & op-
pida,

pida,in quibus eiuſmodi vigent cœtus. Si dicas talia collegia eſſe familias, facereq; ad ſplendorem ciuitatum,reſpondebo non eſſe propriè familias, quas definiuit Ariſtoteles, quaſq; putauit eſſe fundamentum ciuilis ſocietatis, lib. 1 cap. 1. polit. domum enim exiſtimat conſtare ex gemina coniunctione Maris nempe, & fœminæ, & domini, & ſerui. Nec nego vniuerſitates, & collegia prodeſſe vrbibus, ſi eorum ſit modus, ſi nō ſint multa, ſi non nimis opulenta. Rurſus clamabis, fauendum eſſe religioni, quod non infitias eo. Si verò immodicè talia promoueas, videbis rem ciuium quamprimum fore tenuem, atque paupertinam. Quis porrò non fateatur miſeras eſſe vrbes, multiplici calamitati obnoxias, quæ opulentarum familiarum deſtituuntur numero, dum quotidie variæ artes ipſis auellunt ædes, areas, fundos, vineas, & quicquid ciues ditare poteſt? Nec diffiteor de ſocietate fœminarum, quæ rebus ſacris vacant, mihi quoq; ſermonem eſſe.

Rèpu-

Repugnare rationi ſanctionem Iuſtinianeam, non item Voconiam legem.

Cap. xij.

SI comparentur inter ſe conſtitutio Iuſtinianea exæquans maſculos, & fœminas, & lex Voconia has excludens à ſucceſſione reuocenturq; ad principia Iuriſprudentię Romanæ facilè deprehendemus nihili eſſe Tribonianeam nouitatem, præ vetuſtate Voconiæ. nam fœminę omnibus muneribus ciuilibus excluduntur, iudices eſſe nequeunt, nec Magiſtratum gerere, nec poſtulare, nec pro alio interuenire ff. de regul. iur. l. Fœminæ. adoptare non poſſunt. non habent ſuos hæredes, nec filios in poteſtate vt eſt videre ff. de verb. ſignific. l. 196. Inſtit. de adopt. §. ſed & illud apud Gaium inſtitutionum cap. 5. vt alia omittam. quas vniuerſum ius Romanum infra marem ita collocat, euehetne Iuſtinianeum. iuſſum? Certè eodem Marte, quo exæquatæ ſunt mulieres viris in ſucceſſionibus, erant etiam donandæ poteſtate in filios, muneribuſq; publicis. ſed non auſa eſt eòuſq; progredi Triboniani

auda-

audaciæ. hoc enim fuiſſet totam Iuris Philoſophiam concutere, & ſua ſede mouere. Fruſtrà autem eſt, dum quærit Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. §. cæterum: *Quare vno eodemq; gradu naturali concurrente et agnationis titulis tam in maſculis, quā in fœminis æqua lance conſtitutis*, Maſculi ſuccedunt, fœminæ non? nam poſſet quis itidē quærere, cur lex Romana excludit omnibus ciuilibus muneribus fœminas, cur eas vetat habere in poteſtate filios? Nempe cum fœmina ſit mare longè imbecillior, neq; à natura ad talia facta eſſe deprehēdatur, meritò iubetur domi latere, liberiſq; operā dare. Rurſus non fert Iuſtinianus C. de legit. hær. l. penul. fœminas *Propter hoc ſolū puniri, quod fœminæ natæ ſunt*. reſpondere eſt eas nō puniri, ſed excipi, vt par eſt, Cum enim natura Marem præſtantiorem fecerit, ſequiorem fœminam, vnicuiq; ea tribuenda ſunt, quæ reſpondeant vnius robori, alterius imbecillitati. qua in re tantum abeſt, vt naturam offendamus, vt potiùs eā præeuntem ad optima inſtituta ſequamur. Quæ quæſo ratio exæquauit maribus fœminas, & nō illas imperare, has parere iuſſit? Ariſt. li. 1. pol. c. 1. vbi iacit fundamenta vitæ ciuilis, docet Marem fœ-

minæ

minæ imperare, quamuis reprehendat Barbaros, qui imperant fœminis tanquam ancillis, ac ſi fœmina, & ancilla natura idem eſſent. ſi dicas Platonem putáſſe admouẽdas eſſe Reipublicæ fœminas, regeram Platonis Rempublicam commentitiam (vt vocatur à Cicerone) nuſquam executam, quod à Magiſtro fuerat excogitatum.

Fruſtrà proferri legem XII. tabul. aduerſus totam ſcholam Iuriſconſultorum. Cap. xiij.

EXiguis terminis continebatur iuriſprudentia Romana, cum præter duodecim tabulas, vix quicquam haberent legum Romani, quod facile eſt colligere ex Pomponij narratione toto titulo ff. de orig. iur. Quod mirum nemini videtur, nam non adeò ingentes erant antiquis temporib. res populi Romani, vt non adeò accuratè tunc omnia inſtituerentur. Vbi verò creuit ipſius potentia, creuit & Iuriſprudentiæ apparatus, imò cognitio illa antiqua XII. tab. vix mereri videbatur nomen Iuriſprudentiæ. Aucto imperio, præſertim ſub Cæſaribus

bus extiterunt etiam non ſolum diſerti, ſed acuti & ſubtiles Iuris Interpretes, qui ad magnum faſtigium, ſummamque amplitudinem perduxerunt legalem Philoſophiam. quando enim floruerunt illi, quorum dicta quaſi ex tripode delphica prolata extant in pandectis? Ante Iuſtinianum, imo ante Conſtantinum, ab Auguſti, aut præcipuè Traiani tempore vſq; ad Diocletianum, quod notum eſt ijs, quibus vitæ Cæſarum à Lampridio, Spartiano alijs conſcriptę non latent. hoc ideò præfatus ſum, ne quiſquam turbetur dum audit Iuſtinianum dicentē Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. & l. penult. C. de hæred. inſtit. XII. tabulas exæquáſſe maſculis fæminas. id non nego. eas tamen excluſit à ſucceſſione lex Voconia, quę lata tempore Catonis iuriſprudentiaq; tota, quæ viguit feliciſſimè ſub Imperatoribus aliquot ſeculorum ſpatio depulit fæminas. quis verò auſit pręferre tenuem, exiguamq; XII. tabularum notitiam, veræ perfectæq; Iuriſprudentiæ, quam nobis condiderunt Cæſares vſi conſilio doctiſſimorum, omniq; numero abſolutorum virorum. Iactet igitur quantum vult Tribonianus XII. tabulas, vt æxequet Maribus fæminas, dum pro nobis

Anno ab VC. 574

ſtat tota ſchola Iuriſconſultorum.

Cur non videatur debere haberi ratio Iuſtinianeæ nouitatis in exæquandis fœminis? Cap. xjv.

NOn debere haberi rationem Iuſtinianeæ Conſtitutionis C. de leg. hæred. l. pen. euertentis veterem Iuriſprudentiam ex eo etiã diſcere eſt, quia plus nimio fauit fœminis Imperator ille, & non parum incommodauit Romanis legibus, dum vt placeret vxori, condidit, quæ ſatius fuiſſet prorſus omitti. Videri autem Conſtitutionem, de qua agimus ab vxore profectam potius, quam ex tota animi Cæſarei ſententia, non negauerit, qui ob oculos ſibi ponit verba Zonaræ in Annalibus: *In Iuſtiniano.* inquit enim: *Iuſtiniano principatum adepto, non vnius, ſed duorum poteſtas fuit, cum vxor eius non minus ipſo plus poſſet.* addit: *Theodora maritum longo interuallo potentia ſuperabat, & nouos, eoſq; varios quæſtus ingenioſiſſimè reperiebat.* Quis hęc dum repetit, nõ cogitat Tribonianũ in componendis ſanctionibus, euertendaq; veteri Iuriſprudentia velificatum fuiſſe voluntati Auguſtę? cur etiam credibile non ſit Theodoram ſuã poten-

potentiam exercuiſſe in ferendis legibus, quæ ſequiori fauerent ſexui? Vt iam vix dubitem pronunciare ideò exęquatas fuiſſe in ſucceſſione fœminas maribus, quia ſic iuſſit, ſic voluit auara, præpotenſq; fœmina. Hoc ſi diligenter expendant patres hac tempeſtate in Italia legum interpretes, non inſuper habebunt ſtatuta, vt complectantur ſanctionem à fœminea profectam auctoritate. ſi dicas, ex quacumque auctoritate ſit profecta, abiuiſſe tamen in ius, de quo non liceat diſputare, reſpondebo, abiuiſſe quidem tunc in ius apud eos, quibus Cęſar Iuſtinianus imperabat, at ſecus ſenſiſſe nationes ea tempeſtate liberas, cæteraſq, ſubſecutas planè neglexiſſe eiuſmodi legem, iubentem fœminas excludi in ſucceſſione, haberique rationem agnatorum, vt nemo non videat magnam eſſe anguſtiam ſanctionis Iuſtinianeæ, ſi conferatur, cum legibus atq; moribus plurimarum nationum.

Comparatur inter ſe nouitas, & vetuſtas legis XII. tabul. & Vcconiæ. Cap. XV.

RVrſus Tribonianus C. de legit. hæred. l. penult. vt exæquentur maſculis fœminæ,

minæ, *Legis antiquæ reuerentiam anteponi debere nouæ*. antiquam appellat eam, quæ continebatur XII. tab. Nouam Voconiam. ſed non video cur lex celeberrima, quæ totos ſeptingentos annos florentiſſima ſub Republica atq; Imperio obſeruata fuit perquam diligenter nouitatis nota inſigniatur, & ad odium trahatur? Altiores radices egerat, quam vt deberet remoueri, & concuti à Triboniano. Si dicas, comparatione facta cum lege XII. tab. fuiſſe nouam. non enim ſub Cæſare licuiſſet appellare nouam, quæ non ita multis ab hinc annis ſancita fuiſſet? Reſpondere eſt, potuiſſe ita vocari, paulò poſtquam rogata fuit. Non item tempore Iuſtiniani. Nec ſemper antiquitas opponenda eſt nouitati, quandoq; enim vetuſtas ſimplex eſt, rudis, rationiſq; parum habet. Tunc certe à ſapiente nouitate diſpungitur. Ceſſere itaq; hac in re XII. tabulæ Voconiæ rogationi, cum res tantum non elata voce clamaret conſulendum eſſe dignitati familiarum, quod etiã eſt in ff. de ventr. inſpic. l. 1. §. ſed & ſi ſeruus. regeres, diu obſeruatam XII. tabul. legem, vt immeritò fuerit ſublata, cum euentus ipſe docuerit vtilem fuiſſe Romano nomini. Cur ergò

non

non potuit eius vſus reuocari à Iuſtiniano, antiquata Voconia. Ergo repono, rationem Iuriſconſulto dignam ſtare à Voconia. non item à lege XII. tabul. Aio longè diutius obſeruatā fuiſſe Voconiam. nam à XII. tab. latis ad tempora Voconiæ trecentos fere annos numerare eſt. à Voconia autem vſq; ad Iuſtinianum ſeptingentos reperire eſt. XII. tab. latæ ſunt anno ab VC. 303. Voconia Anno 584. Philippo & Cæpióne Coſſ. Iuſtinianus autem imperauit anno 1278. & ſeqq. adde nunquam tantum fuiſſe familiarum Romanarum ſplendorem, tamq; durabilem ſeriem quam ſub Voconia. Certè nemo ſanæ mentis contulerit familias, quæ viguêre ſub XII. tab. cum ijs, quæ ſplendidiſſimos diffudere radios ſub Voconia, vt felix euĕtus ab huius ſtet partibus. Quid verò memorem tēpora Romani Imperij, Romanarumq; familiarum poſt Iuſtinianeam nouitatem. ò labē Latini nominis. imò ò Græculam non Latinam tenuitatem. Conſule lector hiſtoricos, illorum temporum, & mihi profer, ſi potes, ſtemmatam Romanarum familiarum. Non miraberis vix quicquam reperiri, cum imprudenter Imperator conſeruandarum familiarum euerterit

fun-

fundamentum, Voconiam nempe. Eant nunc illi, qui ſibi delitias faciunt cum Iuſtinianea ſanctione, & incremento familiarum ſic velificentur ſcilicet. imò lubenter, ambabúſq, manibus complectantur ſtatuta, quæ Tribonianũ contemnentia reuocant in auras Voconiam, hac ratione dignitati familiarum laturi ſuppetias.

Non eſſe iniquam vocandam legem excludentem fœminas. Cap. XVJ.

AVdet Voconiam non piam Iuſtinianus appellare C. de leg. hæred. l. penult. non deeſt, qui ait ſe ignorare quid iniquius ipſa fieri poſſit. Ego verò miror iniquitatem impingi rogationi, quam oratione habita promouit Cato, teſte Gellio. Non intelligo etiam, quî factum fuerit, vt Auguſtus, Veſpaſianus, Traianus, Marcus pius non ſuſtulerint & antiquauerint ius iniquum atq; iniuſtum. Sed miſſis factis Catone & Cęſaribus, qui Chriſtiani nõ fuerunt, cur viguit Voconia ſub Conſtantino, cæteriſq; Imperatoribus Chriſtianis vſq; ad Iuſtinianum? Illicò profectò moniti ab Epiſcopis abrogáſſent eiuſmodi iniquitatem. Videant verò qui inue-

inuehuntur in legem fœminas repellentem à ſucceſſione, qua ratione defendi queant optimi Chriſtianaq; pietate florentiſſimi Cæſares, qui ſua auctoritate eam tutati ſunt. Nolim autem diſſimulare virum magnæ auctoritatis, qui vt iniquam damnauit Voconiam, putáſſe ſecundum ipſam patri non licuiſſe facere hæredem vnicam filiam, cum Iuſtinianus teſtetur C. de legit. hæred. l. penult. *Ab inteſtato ſucceſſionibus ſuas quidem filias ad ſimilitudinem maſculę ſobolis in parentis vocari ſucceſſionem*. iuxta ſcilicet legẽ antiquam. de ipſa enim loquitur. Nequaquam igitur exiſtimandum eſt ſecundùm Voconiam filiam vnicam nõ potuiſſe eſſe hæredem patris.

Par non eſſe, vt confugiatur ad ius Cæſareum exæquans fœminas, neglectis duobus ſtatutis eas excludentibus. Cap. XVIJ.

SI proferantur duæ leges municipales, ſiue ſtatuta (vt cum Pragmaticis loquar) excludentes fœminas à ſucceſſione, non deſunt, qui dicant, neutrum obſeruari debere, ſed confugere nos oportere ad ius commune Iuſtinianeũ, vt fœ-

vt fœminæ exæquentur maribus. id vt pronuntient, facit illa ratio, quia ſtatútum extra territorium vires non extendit. Cum itaq; illi, qui de ſucceſſione altercantur non ſint vnius municipij, aut bona quorum cauſa lis eſt inſtituta, non vna ſita ſint in ditione, hinc adeò fit, vt putent iuri Cæſareo Iuſtinianéo eſſe ſtandum. Quod miror aſſeri potuiſſe à viris adeò legum conſultis in ea facti ſpecie, quæ innitur duobus ſtatutis concinentibus pariterq; fœminas à ſucceſſione excludentibus. Nam ſi vnum excluderet fœminas, includeret alterũ poſſent tunc magna cum veriſimilitudine affirmare neutri locũ eſſe debere, cum pares habeant vires, quæ in ſeinuicem nequaquam exerceri queunt, vt deficiente iure municipali, confugiatur ad ius Cęſareum. Vbi verò concinunt ſtatuta, foeminaſq; à ſucceſſione depellunt, cur quæſo contra inſtitutum, contraq; mentem eorum, qui leges municipales condiderunt, vtrumque deſeritur, vt aliud, aduerſus quod nitebantur cum conderent ſtatuta, atrahatur volens nolens? Nonne par eſt èos, qui nati ſunt in duobus municipijs, parere legibus municipalibus? Nemo id negauerit. ſi itaq; pronuncietur ſecundum eas,

eas non potuerunt conqueri. At meritò conquererẽtur, ſi iudex iuberet aliquem ex ipſis cõtempto eius municipij, in quo natus eſt ſtatuto, parere alterius municipij, cui ipſe non ſubeſſet, legi. quæ omnia nullus dubito, quin cõfirmari queant egregiorum Iuriſcõſultorum teſtimonijs. Ego verò eiuſmodi à labore abſtineo, cum eo ſit perquam feliciter, & prudenter functus Philippus Fachineus huius Gymnaſij ornamentum, & decus.

FINIS.

INDEX

Eorum, quæ continentur in II. parte de Iuſtinianei Sæculi Moribus.

Adulterij pœna ſub Iuſtiniano. pag. 58. 59
Anathema dictum etiam mortuis. 17.
Anecdota Procopij reiecta. 9.
Adorari ſolitos Imperatores. 22. 23.
Concilia generalia inſerta diptychis. 16.
Circenſes ludi an ſub Iuſtin. 62. *An cum idolatria coniuncti.* 63.
Crucis ſupplicium an ſub Iuſtin. 64.
Conſules an duo ſub Iuſtin. 29.
Conſulis officium quale ſub Iuſtin. 30.
Cypri Epiſcopos non paruiſſe olim Patriarchis. 20.
Diptycha quid? 15.
Diptychis inſeri argumentum Catholiciſmi. 15.
Doctores an fierent ſub Iuſtin. 43.
Eunuchi quando euecti ad dignitates. 40.
Euangeliorum Codex in Concilijs. 12. 13.
Euangeliorum liber quid, ibidem.

Eucha-

Euchariſtia dari ſolita pueris. 14.
Euchariſtiæ miraculum. ibid.
Gentiles primum proſcripti ſub Iuſtin. 10.
Italicæ vrbes quando liberæ. 80.
Iuriſconſulti quando cæperint interpretari leges. 49.
Iuriſconſultorum ſtipendium. 49. 50.
Iuriſconſultorum commentarij ignorati ſub Iuſtin. pag. 51.
Imperatores non omnes Catholici. 16.
Iuſtiniana patria Iuſtin. 19.
Archiepiſcopalis facta. ibid.
Longobardorum inſtituta in ſucceſſione, & de feudis. 79.
Medici an docerent in ſcholis ſub Iuſtiniano. 53.
Mulier prælata creditoribus anterioribus. 57. 58.
Mulieres exæquatæ maſculis in ſucceſſione à Iuſtin. pag. 60. 61.
Moſis lex de ſucceſſione. 70. 71. 72.
Origenis opinio de lege Voconia. 75. 76.
Primigeniorum priuilegia. 81. 82.
Prætores an dicerent ſententiam Græcè. 55.
Præfecti Prætorio quot ſub Iuſtin. 39.
Præfectus Prætorio ante, & poſt Conſtantinum. pag. 33. 34. 35. 36. 37. 38.
Præfectus Vigilum Conſtantinopoli. 32.

Proconſul an præferendus Conſuli. 30. 31.
Philoſophia an doceretur in ſcholis ſub Iuſtin. 45. 46 47.
Profeſſorum immunitas à quibus tribueretur. 44.
Purificationis feſtum quando inſtitutum. 18.
Pontifices Rom. non ſoliti intereſſe Concil. Gener. & cur. 11.
Senatores Conſtantinopol. 25.
Senatus Rom. an maior Conſtantinop. 26.
Senatus conſulta quando deſierunt. 27. 28.
Theodoræ Imperatricis auctoritas magna. 21.
Triumphandi mos ſub Iuſtin. 41.
Veſtera ſerica ſub Iuſtin. 65.
Voconia lex quam antiqua. 73. *defenditur.* 86. 87 91. 92.

Corrig.

p. 65. pro ἀνεξόλοπισι leg. ἀνεκολόπισι

R. P. F. Ioannes Donatus Antellenſis Ordinis Prædicatorum videat hoc opus: et referat an poſsit publicari 13. Octobris 1638.

Laurentius Capponius Vic. Subſt. Flor.

Iuſſu per Illuſtris, & Reuerendiſs. D. D. Laurentij Capponij Can. & Vic. Subſtituti vidi alteram partem de Iuſtinianei ſęculi moribus, ab Excellentiſs. viro D. Paganino Gaudentio compoſitam, in qua nihil fidei, aut bonis moribus obuiu inueni ſed Authorem virtute præditũ ſemper ſe ſibimetipſi ſimilem oſtendit, hoc eſt Doctiſsimum, & Eruditiſsimum. vnde prælo digniſsimam iudico: Dat. Florentiæ, die 14. Octobris 1638.

F. Io: Donatus Antellenſis S. Theol. Magi. In Vniuerſitate Piſarum Metaphyſicæ Profeſſor, & S. Officij Conſultor.

Viſa ſupraſcripta relatione concedimus facultatem imprimendi ſi videbitur Reuerendiſsimo P. Inquiſitori. 15. Octobris 1638.

Laurentius Capponius Vic. Subſt. Floren.

P. Mag. Io: Paulus Bimbaccius Ord. Min. Conu. Guard. in Conuent. S. Crucis, & Conſ. S. Offic. videat an in hoc opere quid contineatur quod Sacr. Indici Reg. aduerſetur & referat. In fidẽ ex ædibus S. Inquiſitionis Florentiæ. 15. Octobris 1638.

F. Ioannes Muzzarellius Inquiſ. Gen.

Reuerendiſ. P. Alteram hanc partem de Iuſtin. ſec. morib Clariſ. Viri Pagan. Gaudentij Reuerẽdiſ. P. V. iuſſu diligenter perlegi, nihilq; in ea quod S. Catholicę fidei, vel bonis moribus repugnet, inueni, nihil, quod diſpliceat, quod tædium offendat nihil, ſed omnia, vti ſumma eruditione reſperſa, ita ſumma laude digna. Cenſeo proinde, prodibit in publicam lucem magno ſtudioſorum emolumento. dat. in Conuentu noſtro Sanctę Crucis Flor. die 19. Octobris 1638.

F. Io: Paulus Bimbaccius Ordinis Minor. S. Franc.

Attenta ſupraſcripta relatione imprimatur hac die 15. Octobris 1638.

F. Ioannes Muzzarellius Inq. Gen. Floren.

Alexander Victorius Ser. M. Ducis Aud. & Senator.

Digitized by Google

Digitized by Google